

KARBUNKULUS

Regény

Irta

HALIS ISTVÁN

Második kötet

NAGYKANIZSA

BALOG OSZKÁR KÖNYVNYOMDÁJA

1913

XIV.

Bevezetés a gavallérságba.

Csak harmadnapra gyógyult meg annyira Abár József, hogy dolgát végezhetné. Akkor is úgy érezte magát, mintha minden csontja össze lenne törve.

Mindenek előtt a hivatalszolga által nála hagyott *idézés*-nek tett eleget.

Az árvaszéki elnök „mint a közigazgatási bizottság kiküldöttje“ idézte kihallgatásra. Abár József mindjárt reggel jelentkezett az elnöknél, ki barátságos fogadtatás mellett értesítette, hogy ellene *közcsendháborítás* meg *felségsértés* miatt följelentés tétellett. A főispán rettentő gyorsan intézkedett ebben az ügyben, mert még ugyanazon a napon megbizta a nyomozással az elnököt.

A szörnyü vád hallatára Abár József elképedett; de az elnök bátoritgatta: „Azért ne féljen semmit!“ mondá barátságosan.

Az elnök e bánásmóddal teljesen megnyerte Abár József bizodalját. A hozzá intézett kérdésre

őszintén megvallotta, hogy be volt csipve s nem igen emlékszik arra, mi történt; de nem hiszi, hogy a Murza fakó usztatásának nótában való dicsőítésén kívül bármit cselekedett volna, ami hasonlít a felségsértéshez. A billiárdposztó felrepeztesét, meg az ablaküveg eltörését nem lehet közcsendháborításnak minősíteni. Különbösen sem ő tette, hanem valamelyik mulató pajtása.

Az elnök nevetett. „No iszen nem lesz semmi baj! Csak írja alá a jegyzőkönyvet! Majd előbb felolvasom!”

Abár József azt mondta: „Fölösleges felolvasni!“, és alákanyarította a nevét a jegyzőkönyv alá.

Aztán kezet szorítottak egymással, miközben az elnök tanácsot adott neki: „Hogyha netán még nem jött volna helyre a gyomra, akkor csak igyék két pohár *nyers bort*. Majd meglátja, milyen csoda hatása lesz annak!”

Az ülnök megköszönte az irányában tanusított jóindulatot, és megelegetten lépkedett hazafelé.

Ma szerencsés napja volt.

Éppen szembe találkozott Ér Rózsával, kit jókedvűen üdvözölt:

— Jó napot kívánok szép kisasszony! Aláztszolgája!

Hanem a leány részéről furcsa fogadtatásban részesült. Ér Rózsa csufolkodva, sőt ingerülten válaszolta:

— Jó napot lovag ur! Persze a hozománynak szól ez a szives üdvözlés, nem pedig a leánynak!

A csipős szavak után elsietett Abár József elől, ki töprenkedett a megmagyarázhatatlan dolog oka fölött. Csakhogy hiába igyekezett olyanra visszaemlékezni, mi összefüggésben állhatna Ér Rózsa beszédével.

Délután pedig névjegyet hozott be az ülnök hivatalos szobájába a megyei huszár. Zsebeházi Soóghor György névjegye volt ily tartalommal:

„Cimbora! Szerelj le, azaz csapd pokolba az aktákat, és jöjj hozzám rögtön a *kataszteri földszólamlási bizottság* szobájába! Sürgős dolgunk van!”

Az ülnök megkérdezte a huszártól:

— Hol ülés ez a bizottság?

— A földszinti teremben kérem alássan!

— Jól van, megyek! — szólt Abár József, és lesietett a terembe.

— Szervusz Szepikém! — kiáltotta a belépő Abár Józsefhez Soóghor György, — s miután kedvére megölelgette, — bemutatatta cimboráját a bizottságnak, melynek dolga volt a földek magas osztályba vétele ellen beadott panaszok elintézése. E felszólamlási bizottság a vármegye befolyásos embereiből állott.

Abár József örült a szerencsének, kezét fogott az urakkal, és beszélgetni akart. Soóghor Gyuri azonban félbeszakította:

— Majd beszélgetünk közbe-közbe, most fontosabb tennivalónk van! Üljközénk *Pipa*, és tarts velünk!

Letülni kényszerítette Abár Józsefet. A bizottság egyik tagja tiz krajcáros! helyezett a zöld asztalra, másik pedig kártyát osztott mindenkinek.

Abár József persze fölismerte, hogy itt *nemzeti színjátékot* művelnek, azaz ferbliznek. Szabadkozott, hogy ő nem szokott játszani.

Hanem Soóghor Gyuri rárivallt:

— Ne okoskodj! Azelőtt egész éjszakánként ferbliztünk a *strózsákon*, hát most is kitarthatsz egy óráig!

Miután a bizottság minden embere unszolta Abár Józsefet, mit csinálhatott volna ennyi szives marasztalással szemben? Annak kijelentésével, hogy csupán *kötött ferblit* játszanak *kicsinyben*, elszegődött a nemzeti színjáték lovagjává, és gusztált a többivel. Hisz egy óra nem a világ!

De bizony két óra lett az egyből, mikor föl-kelt az asztal mellől, és menni készült azzal a kijelentéssel:

— Itt ugy sem maradhatunk, most már vége a hivatalos órának és becsukják a termet!

— Csakhogy mi *dolgozni szoktunk ám hivatalos órán túl is!* — szólának a bizottság buzgó emberei, és helyére visszaülni kényszerítették Abár Józsefet.

Tehát tovább játszottak.

Hét órakor a helyiségbe lépett egy pincér, és Soóghor György fülébe sugott valamit. Erre a szolgabíró zavarni kezdte a buzgó ferblizőket.

— Uraim! Gyerünk már! Várnak! Szepi téged is meghivlak egy szerény vacsorára! Születésem napját ünneplem!

Abár József szabadkozott. De letorkolták a bizottsági tagok, azt mondván:

— Persze, a pénzünket szeretné elvinni! Szép is volna!

Igazuk volt. Abár József *disznóban volt*. Nyert vagy husz forintot. Belátta maga is, hogyha dzsentlemen akar maradni, nem vonulhat vissza. Ment hát ő is a többivel.

A vármegyei vendéglőbe mentek. Mig kiértek a kapun, Abár József azt kérdezte Soóghortól:

— Aztán mikor dolgozik a bizottság?

— Mindig. Csakhogy *egyszerűen dolgozik*. Megmondják a jegyzőkönyvvezetőnek, hogy ki melyik számu földnél van érdekelve, aztán számba veszik a felebbezéseket. A *kérdéses* földet a jegyző két-három osztálylyal hátrább helyezi, a többi föld osztályozása megmarad változatlanul. Mindezt naponkint félóra alatt elvégzi a jegyző, tehát a bizottsági urak kénytelenek ferblivel szórakozni, ha azt nem akarják, hogy unalmukban a guta megüsse őket! Jobban már nem lehet egyszerűsíteni a közigazgatást!

— De, te Gyuri, hogyan kerülsz a bizottságba?

— Tulajdonképpen nem vagyok tagja. A főispán mára magához hivatott, hogy fölakasztat. Meg is szidott emberül! Azután ide jöttem vigasztalódni a vig cimborák közé.

Soóghor György hangosan beszélt, hogy mindenki hallotta. És mindnyájan nevettek. Tudták, hogy az akasztás arra vonatkozik, mert Soóghor Gyurit már *két év előtt* följelentették a miniszternél valami kavics-pénz miatt, melyet a szolgabíró elszámolt ugyan, de *maig sem fizette ki* a fuvarosoknak. S két év előtt is meg tavaly is a miniszter előtt *megújított panasz* elintéztetett a közigazgatási bizottságnak egy hivatalos jelentésével, mely szerint „az ügy rendezésére *szigorú intézkedések* tétettek.“

Soóghor Gyuri jókedvűen mesélte el Abár Józsefnek, hogy mik voltak azok a szigorú intézkedések. Tudnillik a főispán magához hívatta Soóghor Gyurit, és megkorholta ilyenformán:

— Kedves öcsém, valamivel tömjétek be már a kavicsfuvarosok száját, mert nekem is kellemetlen, hogy a miniszter folyvást ide firkál! Arra meg nem igen számíthatunk, hogy mostanában megbukik a belügyminiszter, és másik jön a helyére!

A vendéglő egyik hátsó szobájában volt fölterítve a szerény vacsora, mely tizenegy óráig tartott. Pedig siettek az urak, és a felköszöntőket letorkolták azt mondván: „Vár a csikó!“

Különben pedig volt ott minden, ami jó megdrága. Pezsgőt is ittak, melyre Abár József megjegyezte: „Micsoda fölösleges pazarlás ez!“ Soóghor Gyuri azonban vidáman válaszolta: „Megfizeti a vármegye!“

Vacsora közben a vendéglátó gazda két pintes üveget helyezett vendégei elé. Azt mondta:

— Ezt az egyik jelenlévő vendég ajándékozta. A két üvegben *száz esztendő's badacsonyi bor* van!

De már erre Abár Józsefben is megmozdult a vér, és ilyen forma felköszöntőt mondott:

— Uraim! Olvasztott arany ez a bor, mely még a napnak ama sugarait szívta magába, melyek körültáncolták költönket Kisfaludy Sándort, meg szép szerelmesét, a magtalanságra kárhozott Szegedy Rózát!

— Hol a csikó? Vár a csikó! — kiabált közbe a többi vendég. A lármában Abár József csak alig tudta befejezni köszöntőjét:

— Áhitattal gondoljunk költőnkre, s kívánjuk az ő szavának megvalósulását: „Adja Isten, hogy a magyart a félvilág uralja!”

Beszélhetett a magyaroknak! Azok siettek *ferblivé alakulni*. Egyikök „kihelyezett” egy hatost *vizi* gyanánt, azonban az általános zugolódás folytán koronával kellett a hatost kicserélni. Leszólták: „Mit? Hatosra nem játszunk! Hiszen csupán azért veretett koronás pénzt Wekerle, hogy célszerű *vizi* gyanánt használhassa a magyar!”

Abár József megint huzódott a ferblitől, de azt mondták neki: „Ilyen fejedelmi bor mellett nem szabad filléreskedni! Ön pedig elégtétellel tartozik nekünk, mert délután elnyerte a pénzünket!”

Abár József tehát megint ferblizett. Még pedig jóval drágábban, mint előbb. A szolgabíró pedig a kártyázás elején szépen összehajtogatott egy darab papiros forintot, és göböt kötvén rája, az asztalra dobta vizi gyanánt: „Itt a csikó!”

Ez volt az a *csikó*, melyet előbb annyit emlegettek.

(Mióta a papiros forintot a kormány kivonta a forgalomból, attól fogva nincsen a magyarnak ilyenre alkalmas pénze!)

Most értette meg Abár József annak a kiabálásnak értelmét: „Vár a csikó! Hol a csikó?”

A csikó-forintos majd az egyikhez, majd a másikhoz került, s ha a vizi-adás a csikó tulajdonosára került, akkor a csikó kellett betenni vizi gyanánt. Ilyenkor *felemelt ár mellett*, dupla téttel játszottak. Hiába! Csak a dzsentrí tudja eredetiséggel fűszerezni a mulatságot!

A ferblit hetesben játszották, még pedig mindig több-több pénzben. Tíz forintos *hívás* kezdett gyakrabban előfordulni.

Abár József nyert eleinte, míg kisebb összegben játszottak. Később azonban elhagyta szerencséje, s elveszítette előbbi nyereségét, sőt a saját pénzét is. A szolgabíró kölcsönzött neki ötven forintot. Azt is elvesztette hamarjában.

Éppen föl akart kelni, mikor Soóghor Gyuri, ki nagy *mázlival* játszott, ismét egy csomó bankót csuszlatott Abár csészéje alá, s halkan azt mondta: „Egy kis szerencsepénz! Majd vissza-

nyered vele a pénzedet, s aztán megadhatod, Szepi!“

A badacsonyi tüze, meg a játék ingere nem engedték kárbaveszni a szolgabíró szives előzenységét. Abár elfogadta azt a kölcsönt is, sőt később még kétszáz forintot. Veszekedett „pech“-hel játszott.

No, egyszer beütött neki mégis a kártya! Abár József volt az *első*. Kártyájába tekint s azt mondja:

— Egy forint a *vak!*

Megadták mind a heten.

A szolgabíró volt az osztó. *Végig kóstáltatott* minden kártyát.

— Szepi, a te kártyád kóstál két forintot. Nem is sok! — tréfálkozott az aranygyerek.

Az ülnök két vörös figurát szorongatott kezében. Hozzá megkapta a piros kilencest, meg a hetest. Ezt úgy hívják, hogy „Banda“. Négy darab egy szinből. Persze megadta a *kostát!*

— Ez pedig négy forintot kóstál bátyám! Majd behozza az aratás! Mondja a következő játékosnak a szolgabíró.

Abár József nem maradhatott hátra: megadott mindent. Olyan nagy kártyát nem lehet eldobni!

Pedig a szolgabíró ugyancsak szoritotta. „Ez nyolc forintot! Az tizenhat forintot! Aztán harminckét forintot!“ kóstáltatott a szolgabíró. Hárman megadták, a többi elvetette a kártyáját. Abár József hívott tíz forintot. Soóghor Gyuri,

mint utolsó, visszahívott hatvannégy forintot, és azt az elvi kijelentést tette: „Kártyázásban nincs barátság!”

Abár József *megadta*, a többi elszaladt.

Az ülnök nagylelkű volt: nem vágott vissza, hanem fölkérte a kártyát:

— Mi van?

— Bunda. Hát ott?

— Itt is.

— Téli?

— Harminchatos! — mondja az ülnök.

— No az csak *nyári bunda*, hanem az enyém *téli*: negyvenes! — felelt hetykén a szolgabíró. és kimutatván négy sárga figurát, behuzza a pénz-csomót.

Ugy dobálóztak a pénzzel, mintha ezrekkel rendelkeznének.

Abár József teljesen *megégve* kelt föl hajnali harangszókor az asztal mellől. Addig tartott a multság. Elég drágába került: elvesztette minden pénzét, és *hozott* Soóghor Gyurinak ötszáz forintot.

Másnap az ülnök roszkedvűen ment be hivatalába.

Alig kezdte meg a munkát, már Soóghor Gyuri lépett be hozzá. Éppen a szobában volt valami hivatalos ügyben a közgyám is. Soóghor Gyuri vidáman kiáltotta:

— Cimbora ne busulj! Nem kell ám sietni a *hozom* visszafizetésével! Sőt el is engedem, ha te beleegyezel, hogy feleségül kérjem Rózsát!

A tréfás beszédre Abár Józsefet valami fölindulás fogta el. Lehet, hogy a tegnapi találkozásnál Rózsa által mondott gunyos beszéd jutott eszébe. Hirtelen olyan mérges lett, melyre később se talált magyarázatot. Rákiáltott Soóghorra:

— Nekem senkim az a kérdéses hölgy, hanem azért kikérem magamnak az emberi tisztesség nevében az ilyen gyalázatos ajánlatot!

Az arany-gyerek még mindig nem tartotta elég komolynak az esetet. Tréfásan berzenkedett:

— No, no Szepi! Tudjuk ám, hogy réges-régen udvarolsz annak a *kérdéses hölgynek!* Azért akarom respektálni előbb szerzett jogaidat!

Hanem rögtön elmúlt a tréfálkozó kedve, mikor Abár József ingerülten azt kiáltotta:

— Gazember, ki ilyent mer állítani!

Soóghor Gyuri haragosan összehuzta a szemöldökét, aztán csendesen felelte:

— Ha így áll a dolog, akkor nekem nem lesz más tennivalóm, mint két segédet küldeni!

Ezzel elment, miután a közgyámnak még oda szólt: „Isten vele bátyám!”

A közgyám mindjárt tudta, hogy mi lesz a tennivaló. Az ülnöknek azonnal utasítással szolgált a gavallérosságból. Bizalmasan figyelmeztette, s egyuttal készségesen följajánlotta segítségét:

— Kedves ülnök ur, azonnal hozasson a boltból egy váltót, majd én leszek az egyik forgató, másiknak pedig megkérjük valamelyik tisztviselőtársat, aztán rögtön vegyen fel a takarékpénz-

tárból annyi pénzt, amennyivel Soóghornak tartozik, és fizesse ki. Mert az *ellenfelének nem szabad adósa maradni!*

Abár József belátta ennek igazságát, s egész délelőttje abban telt el, hogy az ötszáz forintot váltóra fölvette. Aztán a pénzt elküldötte Soóghor Gyurinak. Még pedig postautalványon. Mert a *felek közt a közvetlen érintkezést tiltja a lovagiasság szabálya.*

Délután pedig a nála megjelent *kartellvivőknek* bejelentette a segédeit. Másnap már kora hajnalban megverekedett Soóghor Gyurival, s egy jókora vágást kapott a karjára. Ez volt az elégtétel. Az *ügy szabályszerű* elintézését nyert.

A lovagias ügy híre szétterjedt a városban. Persze oly módon, ahogyan a tűz szokott szétterjedni. Ahova egy sziporka esik, ott mindjárt kicsap a láng.

Ér Rózsa annyit tudott meg, hogy az ő nevének tisztaságát védelmezte a szolgabíró. Gondolatban hálával adózott neki. Annál inkább el volt keseredve Abár József iránt.

Az eredmény nem soká késett.

Mikor pár hét múlva Soóghor Gyuri kérő gyanánt állított be Ér Rózsához, a leány igent mondott a lovagnak, ki életét kockáztatta érte.

Talán Ér Rózsa maga sem tudott volna érzelméről számot adni.

Bizonyos, hogy az aranygyereket szívesen látta maga körül. De még bizonyosabb, hogy Abár

Józsefhez inkább vonzódott. Csakhogy haragra gerjesztette a szerencsétlen megkéretés. A haragot erősebbé tette a párviadal. Már pedig a harag minden indulatnál erősebb. Aztán meg a lányok fölött nem az ész szokott uralkodni, hanem az indulat. Ez teszi érthetővé, hogy Soóghor Gyurinak ígérte oda a kezét.

Ér Sámuel sem ellenkezett. Azt mondta:

— Jól van szolgabíró öcsém, elveheted a lányomat, *de nem kapsz vele hozományt!*

Soóghor Gyuri jókedvűen felelte:

— Helyesen van!

Azt hitte, hogy Ér Sámuel tréfál.

Három hét múlva megtartották a lakodalmat. A közvélemény teljesen az új pár mellé szegődött, s az esküvő alkalmával a vőlegény meg a menyasszony füle hallatára zengte: „Szép pár! Megérdemlik egymást! Legyenek mindig ilyen boldogok!”

Soóghor Gyuri csakugyan nem kapott pénzt, de hamarjában emelkedett a tisztségében.

Az *történet* ugyanis, hogy az egyik főszolgabírónál váratlanul vizsgálatot tartottak, és *többrendbeli hiányt* találtak. Ez nem lett volna nagy baj, hanem azt is kisütötték róla, hogy antisemita. Ez éppen nem volt ráfogás, de van-e az országban szolgabíró, ki nem volna legalább mérsékelt módon antisemita? Csakhogy erre a főszolgabíróra annyira rátörtek a főispán vezetése mellett a vármegye oszlopos emberei, hogy állásáról

kényszerült lemondani, *amiért szitotta a vallási viszálykodást*. Csupán lemondással tudta megmenteni nyugdíját.

Az üresedésbe jött állásra Soóghor Gyurit választották meg, házassága után negyedévre. Ipa befolyása emelte előre. Ezt az egész megyében *természetesnek találták*, s azt jegyezték meg rá: „Szerencsés ez az aranygyerek!”

Abár József pedig ez idő alatt annyit dolgozott a hivatalban, mintha meg akarná magát szakasztani.

XV.

Hiábavaló diadal.

Bántó gondolataitól keresett menekülést Abár József a munkában.

Nem akarta beismerni, hogy a régi érdeklődés Ér Rózsa iránt nem volt más, mint szerelem. De hiába volt minden erőlködése! Végre is be kellett vallania maga előtt az igazat, hogy minden gondolata Rózsáért való vágyódás.

Most már azt is beösmerte, hogy mindent meg kellett volna tennie a leány kezének elnyerésére; s a helyett úgy viselkedett, mint valami szégyenlős diák.

A helyre nem hozható mulasztáson kár tépelődni. Ezt belátta Abár József is. Azért dolgozott, kutatott, keresett mindennap, míg teljesen ki nem fáradott, hogy meneküljön a lelki szemrehányástól.

Most újra elővette Szabó János ügyét. Hátha földeritheti az örökségnek rejtelmét?

Titkos kutatásáról nem szólt senkinek sem. Megtanulta, hogy hallgatni kell, ha sikert akar felmutatni. Ugy tett, mintha a napi hivatalos munkához szükséges adatot keresné az irattárban.

Nem sajnált semmi fáradságot. Izgatta az ügy, s elvonta gondolatát Rózsától. Az se vette el kedvét, hogy ruhájára meg a kezére vastagon rátelepedett a régi iratcsomó pora.

A hivatalban nem törődött vele senki. Hadd szakassza meg magát a munkában, majd *harangszóval megjutalmazták* érte, — holta után!

Néha felvilágosítást kért az irattárostól, hogy egyik vagy másik község gyámjának régi számadása merre van. Az irattáros nevetve válaszolt:

— A Jézus tudja! A tulsó szobában levő két hombárban vannak valami régi akták, meg a pince sarkában is van néhány szekerre való. Talán közöttük van az is, amit keres az ülnök ur! Csakhogy nem lehet megtalálni ennyi szemét között.

Bizony igaza volt. Emberi számítás szerint el van veszve, ami ezekben az elszórt iratokban foglaltatik.

Abár Józsefet azonban nem olyan anyagból gyurták, hogy lehetetlennek találjon valamit.

Napok számra, hetek számra neki ült az öszszehányt iratoknak, és tanulmányozta. Folyton turkált közöttük. S mikor piszkosan kilépett az irattár helyiségéből, miért ne nevette volna ki az irattáros? S a kacagásban miért ne segítettek volna

a napidijasok, sőt még a hivatalsszolgák is? Hiszen ilyen nevetséges dolgot nem láttak soha. Az a tisztviselő a legkacagtatóbb figura, ki dolga végeztével kimehetne a napfényes világba, s ehelyett beletemetkezik dohos iratcsomók közé!

És az ülnök munkájának váratlan sikere lön. Ráakadt az összehányt iratok között a *szárföldi régi számadásra*. Lázasan tanulmányozta végig minden egyes tételét.

S megtalálta Szabó János örökségének nyitját.

Szabó Jánosnak igaza volt. Örökségét a szárföldi gyám befizette a középponti árvtárba. Bent volt a számadásban 46. tétele alatt: „kiskoru Szabó János ingatlan örökségének vételára 943 forint!”

A felfödözés örömeiben ujjongott az ülnök lelke.

Milyen óriási diadal! Mennyi dicsőséget fog aratni felfedezésével!

Ragyogott az arca, mikor eltávozott hivatalából.

Csak otthon jutott eszébe a földolog: Szabó János hogyan fogja visszanyerni örökségét?

És ekkor előre nem látott sok nehézség bukkant föl előtte.

Megnézte a vármegye gyámi pénztárának régi könyveit. Bizonyosan kihagyták azt a tételt! Azonban nagy bámulatára rendben találta. Csakugyan *bevételezte* Szabó János vagyónát az árvaszék.

De hát akkor hová lett az örökség?

További nyomozás kiderítette, hogy az egész örökséget ugyancsak Szabó Jánosnak tizenöt év előtt kifizették.

No emellett meg kell bolondulni! Felvette az örökséget Szabó János, és még sem kapta meg a pénzét Szabó János.

Bizonyosan hamis nyugtával manipuláltak!

Abár József nem kimélte fáradságát. Előkereste a pénztárnok számadását, és kikereste Szabó János nyugtáját. Teljesen *szabályos* nyugta volt: két tanu bizonyosságán kívül még a községi bíró a neve mellé illesztett hivatalos pecsétel igazolta, hogy csakugyan Szabó János írta alá a nyugtát, és vette föl a pénzt.

Az ülnöknek megállott az esze a nem várt felfedezésre. Hiába nézegette a nyugtán levő aláírásokat, nem volt az egy sem hamisítva.

Tehetetlenül bámult az iratra. Nem akart hinni a szemének. Hiszen jól tudta, hogy nincs rendben a dolog, és még sem lehetett megtalálni a hibát!

A körülmények egybeállításából arra a meggyőződésre jutott, hogy az örökséget talán a pénztáros illetéktelen személynek fizette ki. Akkor pedig a pénztáros felel a pénzért, vagy előállítja az ál-Szabót.

Igen ám, de mi fog történni, ha a pénztárost följelenti? Ki hiszi el, hogy a becsületesnek ismert ember tévedett, vagy mondjuk ki, hogy csalt? Hát tehet ő arról, hogy nem az igazi örökös

vette föl a pénzt? Hiszen szabályos nyugtára fizetett, s ezzel bátorságban is van. Bajosan fogna találni egyetlen bírót is, ki az elsinkófált örökség visszafizetésére itélné.

Hetek teltek el a felfedezés óta, s még sem tett semmit sem Abár József. Nem akarta a sikert kockáztatni valami korai föllépéssel. Egész éjszakákon tépelődött a titok megfejtésén. Nem tudta hol kell megfogni a dolgot.

Végül az összes adatokat kijegyezte magának, és Bánhoz ment utbaigazító tanácsért.

Bán Gábort a szabályos elintézés nem hozta zavarba. Azt mondta:

— Itt valami *hamisság* lappang! Csakhogy oly ügyesen van csinálva, hogy teljesen rá vall a szakértői kézre. Majd utána nézek, talán rájövök, hogy hol van a hiba a kréta körül!

Próbálkozott is az ügy megoldásával. Megint elment a kiinduló pontba Szárföldre, és a nyugtán levő névalíráások embereit kereste. Kitünt, hogy olyan nevű bírása soha sem volt Szárföldnek, s a tanuk nevei is teljesen ismeretlenek.

— Most már megvan! — kiáltott Bán Gábor, s olyan arccal kereste föl Abár Józsefet, mintha már a kezében tartaná az egész örökséget.

— Hamis nyugta alapján fizették ki az örökséget! Nem kell mást cselekedni, mint a miniszterhez följelentést irni, majd kitisztázódik egyszerre az ügy!

Ugy is tettek. Részletesen megállapították a följelentés szövegét. A hozzá csatolandó okmányokat az ülnök lemásoltatta szóról-szóra.

Abban állapotok meg, hogy a följelentésben *rendkívüli vizsgáló biztos* kirendelését fogják kérni.

Ezalatt bekövetkezett a tisztujítás. A följelentéssel célszerűnek látták várni, míg a választás megtörténik.

Csakhogy keresztül huzták Abár József számadását.

Ugyanis a választás előtt három nappal fölfüggesztették állásától, és ellene fegyelmit indítottak: *felségsértésért, közcsendháborításért, meg illetlen magaviselet* miatt. A rövid három nap alatt magának a miniszternek esetleges közbelépésére sem lehetett volna a fegyelmi ügyet befejezni.

A választáskor tehát mint fegyelmi vizsgálat alatt levőt *nem jelölte* a kandidáló bizottság Abár Józsefet. Oly szabályosan megbukott, hogy egy hang sem kifogásolhatta.

Még sem balha a vármegye! Ha mást nem, de buktatni tud!

A bukás után lefeküdt Abár József. Kábult volt. Mintha csak összetörték volna.

Bán állította újra talpra. „Hát a saját szerencsétlenségünk talán jogot ad, hogy másnak az igazát ne keressük? Annál inkább kell támogatnunk minden becsületes embert, mennél több gaz-

ságot látunk elkövetni!“ — biztatta a csüggedt embert.

És Abár József visszanyerte lelki rugékonyságát.

Hozzáfogott a munkához. Megnyitotta megint az ügyvédi irodát. Aztán mindjárt kezébe vette Szabó János ügyét.

Hamarjában egybeállította az örökség eltűnésére vonatkozó összes adatokat, részletesen leírta az egész manipulációt, és a feljelentést elküldötte a miniszterhez.

Most már olyan *gyorsan ment minden, mint a karika csapás.*

Az erélyes miniszter azonnal intézkedett. „Kiküldött“ egy tanácsost meg egy számvizsgálót azzal a szigorú utasítással, hogy késedelem nélkül az ügyet, valamint a gyámi pénztárt *váratlanul* vizsgálják meg. Esetleg pedig Szabó Jánost is hallgassák ki.

Abár József boldogan mosolygott, mikor megkapta a miniszteri rendeletet. „Kezdődik a füstölés!“

Azonban közbejött valami előre nem látott esemény.

A miniszteri biztos megérkezése előtt való éjjel tűz ütött ki a városban. A tűzoltók kürtölése közben ijedten adták a hírt egymásnak az emberek: „A vármegyeház ég!“

Ebben a formában szerencsére nem volt igaz a hír. Csupán egy kis szobatóz volt a közgyámi helyiségben.

Kárt ugyszólván semmit sem okozott a tűz. Másnap reggel, amikor megérkeztek a miniszter kiküldöttjei, éppen akkor közölte a Vármegyei Hirlap az alispán hivatalos nyilatkozatát:

„A közgyám hivatalos helyiségében véletlenül tűz keletkezett a tegnapi éjjeli órákban, mely valószínűleg gondatlanság folytán támadt. Anyagi kár nem esett, mert csupán néhány *értéktelen* régi könyv, és iratcsomó hamvadt el. Egyébként a tűz okának megállapítása céljából *szigorú vizsgálatot* indítottam.“

A valóságban ugyan semmi sem történt a tűz okának kiderítésére, de hiszen ez teljesen mellékes. A fődolog az, hogy a hirlapi nyilatkozat mindenkit megnyugtatót, már pedig a *jó közigazgatásnak a megnyugtató feladata*.

Az emberek örvendezve mondogatták: „Hála Isten, nincs baj!“

Szabó Jánosnak azonban pehje volt ezuttal is. Véletlenül éppen az a két könyv égett el, melyben Szabó János öröksége előfordult. A régi iratokat pedig össze-vissza hányták, s emiatt éppen azt a csomagot, melyhez a Szabó-féle örökség felvételére vonatkozó *nyugta* volt csatolva, sehogyse tudták megtalálni. Mentés közben pedig a pincében heverő számadásokat, vagyis a *szárföldi számadást is*, úgy eldobálták, hogy halandó ember nem fog közöttük semmiféle iratot megtalálni.

A miniszteri kiküldött hamar végére járt a dolognak. Már gyakorlata volt az ilyenben.

Először is a bevádolt pénztárnokot hallgatta meg, ki nevetve mondta:

— Hiszen egy szó sem igaz az egészből! A följelentőt kidobták hivatalából, s így akar boszút állani. Szabó János pedig egy örült ember, kinek rögeszméje, hogy örökségét ellopták!

A tisztviselő nyilatkozata megerősítést nyert. A miniszteri biztos szigorú kutatás után jó lelkiismerettel jelenthette, hogy semmiféle pénzkezelési szabálytalanságot, vagy olyan adatot, mi a panaszt megerősítené, nem talált; s hogy Abár József valószínűleg bosszúból tette a följelentést, mert kibuktatták a választáskor.

Azt hiszik, hogy Abár József megnyugodott? Dehogy! Azt állította, hogy hivatalos hazugsággal ütötték el Szabó Jánost az örökségétől! Sőt azt merte mondani, hogy a hivatalban előre tudtak a biztos jöveteléről, s *azért égették el* az áruló könyveket.

Szabó Jánosnak különben elég jó sora volt. Hanem azért az évek tünésével mind gyakrabban jött rá egy-egy rossz óra, mikor azon töprengett: „Nincs az életemnek tartalma! Miért is élek én a világon?”

XVI.

Hogyan vagyunk a fejr cárral? Hova visznek az ősi nyomok?

Az új kudarc megint megrázta Abár József lelkét. Ideges lőn. Bántotta minden csekélység.

Nem akart hallani semmiről, és nem is foglalkozott perein kívül semmivel.

A jenki is terhére volt már. Különben is az Er Rózsa férjhez menetelére emlékeztette. Nem csoda, ha igyekezett magától távol tartani.

A jenki semmit sem vett észre, annyira belemerült kutatásaiba.

Egyik találkozásnál a kormányzó megint megkérdezte a jenkitől:

— Nem parancsol-e valamit?

Most azonban a kormányzó nagy meglepetésére ez egyszer azt mondta a jenki:

— De igen! Van kérni valóm! Valami *régi magyar ünnepet szeretnék látni!*

— Meglesz! — ígérte a kormányzó mosolyogva. — Misem könnyebb ennél! Különben is

a herceg megparancsolta, hogy vendége óhajtásának eleget tegyünk!

Csakhogy a megvalósításnál nem várt akadály merült fel.

Először is a kormányzó nem tudta, milyen legyen az a régi ünnep.

Hiába törte a fejét, nem tudott semmit se kisütni.

Nem maradt más tennivalója, mint tárgyalni ez ügyben az uradalmi ügyészszel. Persze eredmény nélkül. Az ügyész tudományával se ment semmire. Nem megy ez olyan könnyen, mint licitálni az alperesnél.

Aztán beszélt a gazdatisztekkel. Szintén hiába.

Végül pedig *teljes ülést* hívott egybe. Ott aztán az uradalom összes alkalmazottja összehordott tücsköt-bogarat, de egy se tudott elfogadható programot adni.

— Micsoda nehéz dolgot okoz nekem ez a szamárság! — méltatlankodott a kormányzó. S minthogy okosabbat úgy sem tehetett, hát Abár Józsefhez fordult utbaigazításért.

Abár József most már, ha lehetett, elkerülte a találkozást a jenkivel. Neheztelt rá az Éri leány megbízás nélküli megkérése miatt. Azt mondta a kormányzónak:

— Forduljanak Bán Gáborhoz! Ha ő sem tud ilyen ünnepet rendezni, akkor úgy is hiába minden igyekezet!

Igy történt aztán, hogy kénytelen volt a kormányzó még tovább foglalkozni a rendkívüli kivánsággal, s Bán Gábort magához hívni.

— Segítségét kell igénybe vennem kedves barátom! Valami ünnepet kell csinálnunk, *akármennyibe kerül!* Majd megfizeti az urodalom! Nem szeretnék kudarcot vallani vendégünk előtt! — mondotta a kormányzó, miután elmagyarázta a jenki kivánságát.

Bánnak kissé visszatetszett a kormányzó fitymáló kijelentése a fizetségre nézve, s emiatt kedve jött megtagadni a kérést. Hanem a másik pillanatban eszébe jutott, hogy ez nemzeti becsületkérdése, s ez okból nem szabad visszalépni.

Elfogadta hát a megbízást.

Vagy egy heti gondolkozás után azon vette észre magát Bán, hogy ez neki nagyobb fejtörést okoz, mintsem hitte volna. Nem jött semmiféle elfogadható terv eszébe.

Már arra gondolt, hogy *paraszt lakodalmat* mutat be. Majd akad ott elég látni valója egy idegen embernek.

Töprengés közben ötlött agyába, hogy valakitől nem nyerhetne-e régi szokásokról olyan utbaigazítást, melynek hasznát vehetné?

Igy jutott eszébe a rongyos molnár meg az öreg Lélek Andorás.

Ezekhez kell fordulni! Különben maga a rongyos malom felirata is érdekelni fogja a jenkit. Olyant bizonyosan nem látott.

A dolog kiviteléhez szüksége volt Pál atya segítségére. Ellátogatott tehát hozzá a kolostorba, s könnyen megnyerte őt a részvevéshez.

Abban egyeztek meg, hogy mind a ketten elmennek, és kikérdezzetik a régi világból való két embert.

A jenki persze szintén velük akart menni. Mindjárt vállalkozott az utazásra, mihelyt megtudta, hogy miről van szó.

Netáni akadály elkerülése végett irtak Soóghor Gyurinak, hogy a látogatásról értesitse a rongyos molnárt.

Igy esett meg aztán, hogy egyik napon vendégek érkeztek a rongyos malomba. Bán Gábor Pál atyával, meg a jenkivel.

Soóghor Gyurit ott találták. A szolgabíró tudnillik a jó alkalmat fölhasználta, hogy elmeessen Ilonához.

Mikor a kocsiról leszálltak a szolgabíró már messziről kiáltotta :

— Mihály bácsi! Egy kedves amerikai vendége jött! s azzal szabályszerűen bemutatta az embereket egymásnak : „Morier James ur, ez meg Musza Mihály bátyám!”

Az öreg Musza oly barátságosan fogadta a bemutatott vendégeket, mintha naponként csupa diplomatával lenne dolga. Megszoritotta a jenki kezét, és azt mondta : „Hála Isten, csakhogy egyszer megnézik a magyar embert is!” Aztán üdvözölte Bán Gábort meg a szent atyát.

Majd a ház felé fordult, mely mintegy ötven méternyire állt a malomtól, és azt mondá vendégeinek: „Tessék erre békerülni!”

Ekkor hozzájuk jött Ilona is. Boldogság ragyogott szeméből, telt szépségének látása is gyönyörűségbe ringatta az embert.

Bán Gábor ránézett a leányra, és vidáman mondta:

— Ejnye kis lány de megnőtt! Emlékszik-e még a mesélő bácsira? Tetszett-e az Ezeregyéj tündér népe?

Ilona hogylene emlékezett volna? Örült a régi vendégnek, s elmondta, hogy az a meséskönyv volt gyermekkorának legnagyobb öröme.

De bármit beszélt Ilona, és akármilyen szép volt is, a Jenki nem látta a leányt. Szeme a roskatag házra szegeződött, melynek teteje előre hajolva, a csufolkodó emberek szerint „imarcunkra akar borulni.” A kelet fele néző padlásnak háromszögre vágott ablakában piros paprika van kiakasztva, — azt bámulja. Hosszas szemlélés után, a paprika felé mutatva, azt kérdi:

— Mi ez?

— Paprika-füzér! — mondják neki készségesen. Kissé sajnálják, hogy még azt se tudja.

A Jenki bólint:

— Az is feltűnő, mert az európai másik ős-nép, — a baszk, — szintén paprikát használ, s ugyanígy füzérben akasztja a napra. De nem ezt kérdeztem! Hanem mondják meg nekem, hogy miért

van a ház homloka *kelet felé*, és miért vágták a nyilást *háromszögre*?

A magyarok zavartan néznek egymásra. Nem igen értik a kérdést. A rongyos molnár azt mondja:

— Ugy gondolom, azért építették így, hogy a malomra lehessen látni!

A szolgabíró pedig imigy iparkodik rá megfelelni:

— Ez nálunk *régi szokás*, de most már eltűnik. Azért volt, hogy rásüssön a nap a paprikára. De az új sarjadék már nem függeszt paprikát a házra, sőt másképpen is építkeznek.

A Jenki megint bólint:

— Nem úgy van! A háznak így kelet felé fordítása volt az *ősi építési módszer*, s a háromszög a *Napisten* legrégebbi jele!

A szolgabíró feltalálta magát. („Az amerikaiak ez is egyik bogara!”) Vigan mondja:

— Akkor hát se baj! Menjünk csak be a házba!

Ezzel sikerült a figyelmet elvonni a Jenki furcsa állításáról. Csupán Pál atya jegyezte meg:

— Erre nem is gondoltam! *Milyen érdekes!*

Bemennek a szobába. Ilona azonnal az asztalról gondoskodott. Morier James, mikor evéssel kínálták, kissé szabadkozott, hogy délelőtt nem szokott lakmározni. Mégis engedett, mikor a szolgabíró fölvilágosította, hogy, ha nem fogadja el

a kínálást, akkor megsérti vendéglátó gazdájukat. Tehát ennie kellett.

Morier figyelt minden különös dologra. Most már megnézte a leányt is. Csakhamar meglátta a leánynak, meg a szolgabirónak találkozó pillanatait. Azonnal tisztában volt a simogató tekintet jelentőségével, s *jó hangosan* azt kérdezte a szolgabirótól:

— Ugy-e ezt a leányt kellett volna magának feleségül vennie?

Ki gondolta volna, hogy ennek az elröppenő néhány szónak *teremtő ereje* van? Hogy ez olyan szó, mire azt mondja a magyar ember: „megfogamzik!”

A jenki különös kérdésére nagy zavarodás keletkezett.

Ilona elpirosodva kisietett a szobából, a szolgabiró arca halvány lett. Az öreg molnár pedig megsértődött. Azt mondta:

— Az én unokámra nagy gazdaság nem vár, hanem azért nem dobjuk oda akárkinek!

A készülő harag azonban elsimult, mert a jenki a gazda beszédére helybenhagyólag bólintott, és azt felelte nagy komolyan:

— Ugy van! Ez a derék leány méltó lenne rá, hogy kezéért előkelők versenyezzenek!

Mig a vendégek ettek-ittak, azalatt Ilona szorgalmaszkodva járkált ki meg be.

Egyszerre csak a vendégek közé jött Misu is, kit a szokatlan hangos beszéd felzavart napi álmá-

ból. Ilona szoknyája mögül barátságosan vicsorgatta hegyes ritka fogait a vendégekre.

A jenkinek rögtön megakadt a szeme a furcsa állaton. Azt kérdezte:

— Miféle kutya ez?

Felvilágosították, hogy ez az állat vidra, s hogy Misu a neve. Csodálkozva kérdezte:

— Micsoda?

— Vidra!

E válaszra a jenki megcsóválta a fejét. „Furcsa dolog!”

Pál atya még furcsábbat csinált. Azt kérdezte a gazdától:

— Megtudná-e mondani, hogy honnan származott a családja? Az öreg molnár készen volt a felelettel:

— Azt nem tudom kérem szépen. Hanem gyerek koromban sokszor hallottam emlegetni az öregapámtól, hogy a Muszák *fejéremberek* voltak a régi világban, amikor még a *régi isten* uralkodott!

A válaszra a barát arca ragyogni kezdett, de a szolgabíró, meg a jenki zavartan tekintgetett egymásra. Morier James megkérdezte:

— Mi az: fejr ember?

A szolgabíró nem tudta megmondani, csak úgy félrehajolva sugta:

— Talán azt jelenti, hogy *molnárok voltak* az ős-apák! Mire az öreg Musza tagadólag intett. Morier Jánosnak nem volt más választása, mint

elővenni zsebszótárát, és kikeresni belőle a fejr szó jelentőségét. Akkor aztán még kevésbé értette meg a fejr ember kifejezését.

Végre is a gazdához intézte ugyanazt a kérdést:

— Mi az: fejr ember?

— Hát az öregapám azt mondta, hogy a régi világban fejr embernek hívták, *aki másoknál többet érő* nemzetségből származott! felelt a rongyos molnár.

Most aztán előállott Pál atya, és bőven megfelelt a kérdésre:

— Fejr=fej+ér. Ez az összetett szó eredetileg azt jelentette: *értékes fej*. Fejr ember alatt tehát olyant értettek, kinek a feje becsesebb, vagy ahogyan Musza mondta, *többet érő*, mint másé. Ilyenek voltak a kiválók, a főnökök.

— De hiszen *szint* jelent a fejr szó! veti ellen a szolgabíró.

— Igen! Csakhogy régen más értelme volt. Fejrnek hívták a *mocsoktalan származásu* nemes (előkelő) egyént!

A szolgabíró azt mondta, miközben mosolygott:

— Még se tudom, hogy a fejr szó miért jelent *szint*?

— Mert az *előkelők öltözete az ősi időben fehérszinü volt*; s azért később átváltozott a fejr szó értelme egyuttal szinnek jelentésévé is!

— Így jövünk rá tehát a fejr szó többféle jelentőségére! — szólt csufolkodva a szolgabíró. A barát komolyan ráhagyta:

— Ugyvan! A magyar nyelvben a fejér szónak többféle az értelme: kiváló, előkelő, főnök, szép, nemes, első stb.

Majd így folytatta:

— Ilyen a *fejérnép*, *fejérszemély*, *fejércseléd* kifejezés, melyben az eredeti értelem valószínűleg ez volt: *szép*. S bizonyosan azért is mondják ezeket a *szebbik nemnek!* Így kell magyarázni a *fejér lovat* is, mely eszerint kiválót, drágát jelent. A pogány magyarok tudniillik tiszta fejér mént szoktak az Istennek áldozni!

— Nagyszerű! — Kiált a szolgabíró. — Különben úgy látom, hogy ön több ilyen esetre is rávezet!

Pál barát kissé mérgesen feleli:

— Hiába gunyolódik! Bizony van több is. Például: A magyar nép *fejér színű ruhát* viselt: *inget, gatyát, szürt*. A régi magyarok a *fejér állatot* szerették. Valószínűleg azért, mert szebbnek, és nemesebbnek tartották a fejéret, mint a sötét színűt. Kedves kutyájuk a *komondor* tiszta fejér; úgy szintén fejér volt náluk a *tején*, az *ökör*, a *bika*. Sőt maig is a *magyar bika* elnevezés azt jelenti: *fejér bika*.

— De hiszen akkor maga ez a szó: *magyar*, szintén azt jelenti: *fejér!* Szól közbe a jenkí.

— Hát bizony akadt már ember, ki azt állította, hogy *a magyarok neve valamikor fejérhun volt*. De a fejér szónak az *első*, a főnök, értelmére felhozhatom *Fejérmegye* nevét is; a vármegyék alapításakor ezer év előtt *azért nevez-*

ték el fejrnek, mert benne volt az ország fővárosa s *ott lakott a fejedelem*. Vagy is *első volt* a vármegyék között. S így lesz megérthető Anonimus krónikájának ama följegyzése, hogy *Árpád sirja fölé* szentegyház épült, amely *fejrnek* nevezteték.

— Persze, hisz ez nagyon valószínű! Látja milyen érdekes dolognak jut nyomára az ember! Mondjon többet is! — szól a jenki.

A biztatásra Pál atya kivágta a rezet. Azt mondta :

— Ez alapon tudjuk meg, hogy mit jelent a *Bielai Cár* elnevezés!

Erre még a szolgabíró is kíváncsi lett. Megkérdezte :

— Ugyan mit?

— Tulajdonképeni értelme *fejr-szár*, vagyis *fejr-fönök*. Jelent pedig olyan előkelő, tiszta családból született embert, ki *törzsöke, szára* népnek Mert az Ádámtól származó legrégibb nép Szár néven hívta fejedelmét. Ezt a szót átvették először az aszirok, azután a későbbi népek is. Ebből eredett később a *cár, caeser, kaizer, császár* cím. És e szavakat *csakis magyar nyelven lehet megérteni*. Tehát itt van az eredete! Lehet, hogy *Szár föld községnek neve* is onnan eredett, mert a régi időben valami fejedelmet temettek oda. A szőlőhegyben talált sir azé lehetett.

A szolgabíró nem szólt a pogány sirról, melynek csontjait megmenthette volna az elkallódás-

tól, hanem gunyolódott a másik mondás fölött. Azt kérdezte ugyanis:

— Így hát a fejér cár elnevezés tulajdoképen *szittyá cim* volna?

Pál atya rámondta:

— Ugyvan! S minthogy a történelem már régen megállapította, hogy *az orosz nép egy része valamikor szkitha volt*, tehát nincsen semmi csodálatos abban, mikép a *magyar nyelvből* tudjuk meg a Bielai cár jelentőségét, mert csupán *itt van alapértelme* a szlávra fordított kifejezésnek!

Soóghor Gyuri szó nélkül hagyta az újabb mondást. Csak nem fog örökös értekezést hallgatni mindenféle furcsaságról!

Pál atya most a rongyos molnártól kérdi:

— Az előbb a *régi Istent* említette. Tud valamit róla?

— Nem tudok én mást, mint amit az öregek mondtak, hogy *az Isten régi ünnepe csupa lakozás volt!*

Miután pedig Pál atya hasztalan faggatta a rongyos molnárt, odafordult a többiekhez, és betézte előbbi mondását még egy feltűnő nyilatkozáttal. Azt mondta:

— A legcsodálatosabb a *Musza-család* neve. Mert az a világ legrégebbi népének nyelvéből való. Musza annyit jelent: *Néven szólított.*

Mindnyájan hallgatásba merülnek. Végre a barát szóal meg ismét. Előhozakodik idejövételük tulajdonképeni céljával:

— Morier ur tessék csak megnézni az ősi írást! A jenki odamegy a mestergerendához. Figyelmesen vizsgálgatja a vésést. Majd azt kérdezi:

— El tudja olvasni tisztelendő ur?

A páter készségesen felel:

— Igen! Annyit tesz: *Isten örökön él!*

— Érdekes! De szeretném, ha megmagyarázná, mert nem értem az írást! — mondja a jenki.

Pál atyának nem kellett biztatás. Mindjárt beszélni kezdett:

— Hát bizony magam is több évig bajlódtam vele, mig megértettem! Mert az írás mind mássalhangzó, csupán az egyetlen

#é=

magánhangzó van közte. De még figyelniük kell arra, hogy az első *rúna* tulajdonképen kettős, azaz két betüből van:

 =s-ből, meg =t-ből, vagyis *összeróva*

=st. Nézzék csak, az egyes betük vagy rúnák

hangja ez:

+ l é + n — k — r + n — ts

A szent atya magyarázat közben ujjával mutatott rá a mestergerenda minden egyes betűjére.

A Jenki mégis azt mondta:

— Még most se értem!

Pál tehát tovább beszélt:

— Majd megérti, ha arra figyelmeztetem, hogy az ős-írást, mint a keleti népek betűit általában *visszajáról kell olvasni*, vagyis jobbról bal felé. Aztán tudni kell, hogy az ős-magyar nem írta ki az *e* betűt, az már *bent van a mássalhangzóban*. Vagyis a gerenda rúnáit eképen kell olvasni: (e)st (e)n † (e)r (e)k (e)n † él. Mivel pedig a magyarban az *e* maig is azonos az *ő*-vel, tehát a rúna-írás értelme: Esten † örökön † él! = *Isten † örökön † él!*

Morier most már biccent a fejével. Meg van elégedve. Még azt kérdezi:

— De hát miféle betűk ezek, és micsoda írás ez?

— Ez? — mondja Pál atya könnyedén, — *régi magyar írás*. A *rúnák* pogány-korbéli betűk, de azért imitt-amott használták, *bár tiltva volt*, a keresztény magyarok is.

Morier behunyta szemét. Ilyent még nem ért meg! Most az egyszer aligha igaza nincs a páternek! Az írásban felismerte a *Babilonbeli egyik ősnép írásjegyeit!* Micsoda felfedezés! El sem lehet hinni! Hiszen ezek úgy itt beszélnek róla, mintha holmi tyukvakarás volna! Megkérdezi:

— Használják-e még ezt az írást a magyaroknál?

— Nem használják. Sőt nem is ismerik, mert a kereszténynyé lett királyok kipusztítottak min-

dent, ami a pogányságra emlékeztetett, s így az ős-írás is áldozatul esett. Csupán két feljegyzés maradt fenn ilyen betűkkel. Egyik *Csik-Szent-Miklóson*, másik *Enlakán*, — mondja Pál atya.

— Érthetetlen dolog! — válaszolt a jenki. Majd azt kérdezte a gazdától:

— Mennyit ér a háza?

Musza Mihály mosolygott, s azt felelte:

— Bizony ezer forintért se mennék ki most belőle öregségemre!

— Adok érte kétezer forintot! — mondja Morier James.

Az öreg látta, hogy bolonddal van dolga, hirtelen azt felelte:

— Nem eladó!

— Hát adja el *csupán a gerendát!* Azért magáért is megadom a kétezer forintot! Sőt még többet is!

Most már nevetett a rongyos molnár. Jókedvűen kérdezte:

— Aztán mire használná a gerendát?

— Muzeumba helyezném, hol örök időig bámulnák a Musza-család régiségét! — mondja a jenki.

— No, hallja az ur! Még csak az kellene, hogy mutogassák az én nemzetségemet! Világért sem adom el a gerendát! — jelentette ki komolyan a rongyos molnár.

A szolgabíró helyeslően bölintgatott hozzá: „Emberül van Mihály bátyám!”

A Jenki azt felelte rá:

— Igaza van! Ne is adja el. *Megbecsülhetetlen kincs* ez a gerenda!

Aztán ismét belemerült gondolataiba annyira, hogy majdnem úgy kellett kihuzni minden szót a szájából.

A szolgabíró végre is hazakészülődött, hogy a zavarodott helyzetnek véget vessen. Az öreg molnár parolázott vendégeivel, és baráságosan meghívta őket máskorra is. A Jenki szinte gépiesen bucsuzkodott és ült föl a szolgabíró négyes fogatára.

Utközben Bán Gábor azt mondta:

— No itt sem találtunk semmit, ami a régi ünnephez való!

Ezért aztán Pál atya megleckéztette:

— Hát az *ős-írás*, hát a rongyos molnár *nyilatkozata* a fehér emberről, meg a régi Isten tiszteletére tartott *lakozásról*? Mindez semmi egy magyar szemében?

Bán Gábor elhallgatott. De a Jenki se felelt egy szót se az egész uton a barátinak meg a szolgabírónak szórakoztató beszédére. Csak amikor leszállt a kocsiról, akkor tagadólag ingatta fejét, azt mondván:

— Érthetetlen! Igazán érthetetlen!

Bán Gábor pedig már másnap magához hívatta Szabó Jánost. Megkérdezte, hogy életben van-e Lélek Andorás?

Mikor megtudta, hogy nem halt meg az öreg, elégedetten dörzölte két kezét:

— Jól van fiam! Holnap velem jössz az öreghez!
S mivel semmit se szeretett halogatni, tehát
másnap csakugyan kocsira ült Szabó Jánossal,
meg Pál atyával. A jenkit nem hozhatta el, mert
valamerre elcsatangolt.

Az öreg Lélek Andorást megint megtalálták a
Vejszló-majorban. Kint pipázgatott a pitvarban,
Szakasztott olyan volt, mint amikor a multkor
meglátogatták. Nála már nem hagyott nyomot
néhány esztendő.

Az öreg mellett kis gyerek feküdt a földön.
Lehetett úgy három éves. A nap erősen rásütött,
s a gyerek mégis annyira fázott, hogy a foga
összeverődött. A hideg rázta.

Az öreg Lélek szívesen fogadta vendégeit:

— Csak kerüljenek beljebb az urak, ezt a kis
szépunokámat előbb az ágyba fektetem!

Mikor a gyereket lefektette, akkor az öreg pász-
tor pintest állított az asztalra, s úgy diskurált.

Bán Gábor hama rjában rátért a tárgyra:

— Emlékszik-e bátya valami régi ünnepre, vagy
valami mulatságra, amilyen most már kiment a
szokásból?

Az öreg csupán a fejét rázta. Ugy látszik, nem
tud határozott választ adni. Talán nem is értette
meg a kérdést. Bán tehát más oldalról fogott a
dologhoz. Azt kérdezte:

— Amikor még fiatal volt, akkor csak össze-
jött a többi pajtásával mulatni? Vagy talán esz-
tendőnként tartottak összejöveteleket?

— Összegyűttünk bizony! Mulattunk is *vásárkor, bucsun*, meg a szent-györgy napi *szegődés* előtt! — válaszolt az öreg.

— Hát nem emlékszik olyan gyülekezésre, hol más nem jelent meg csak pásztor ember? — firtatta Bán tovább.

Az öreg várt egy kicsit, s úgy felelte:

— Az igen régen történt! Még negyvennyolc-nál is előbb! Összegyűttek a juhászok messziföldről és *régi pásztorszokás szerint* vezért választottak maguknak. Akkor aztán nagy áldomás tartottak.

— Miféle vezért?

— *Kendet.*

— Mit? Kendet? — csodálkozik Bán Gábor. Mert a kend szavat elégszer hallotta ugyan, de ilyen különös értelemben soha.

— Persze! *Kendnek hívták a választott vezért,*

Ekkor azt sugta Szabó János: „Most jut eszembe, hogy dédapám mindig szerette, ha Kendnek szólították!” Bán meg a páter bólintottak: „No majd annak fogjuk nevezni!”

Ettől fogva Pál atya tanúsított nagy érdeklődést Lélek Andorás beszéde iránt. Most már ő kérdezgetett mindenfélét.

— Hát aztán tudja-e, hogyan történt a választás? Kend is jelen volt?

Az öreg szeme megcsillant a Kend titulusra. Élénken válaszolta:

— Egyszer ott voltam. Mert én is juhász voltam ám, miként az volt apám, meg öregapám! Csak a gyerekeimből váltak másféle pásztorok: *kényszerűségből*, mivel az uradalom megszüntette a birkatartást!

— Hát hogyan történt az összejövetel?

— Engem apám vitt oda magával, de nekem, meg a többi legénynek csak a *választás után* volt szabad az öregek közé menni.

— Talán mégis hallott egyetmást elbeszélni a Kend választásról?

— Nem igen beszélgettek arról, mert az öregek *maguk között* csinálták a választást. Mink csak annyit tudtunk meg, hogy most *Pecsönye László* lett Kend, hát minden juhász neki köteles engedelmeskedni *hét esztendeig*. Mert a választás hét esztendőre szólt.

— Aztán mit csinált a Kend?

Az öreg Lélek nem értette jól a kérdést, s így felelt:

— Ő mindenkit tegezett, nekünk meg Kendnek kellett titulázni. Különb *gyeles* embörnek, meg *ékes beszédű* embörnek is hívtuk magunk között.

— A tisztelendő ur úgy érti, hogy volt-e a Kendnek valami hatalma? — szól közbe félig tréfából Bán Gábor.

— Bizony volt ám! Ha a Kend *gyelet küldött* valakinek, akkor hozzá kellett menni bármilyen messziről, hogy tőle a *parancsolatot* meghallja.

— Aztán mi volt az a gyel? — kérdezi Pál atya.

— Mogyoró-bot, melynek a felső részébe volt bemetszve a gyel. Mindjárt megmutatom!

Az öreg előkeresett egy botot, s arra késével rámeteszte a jelet. Ezt a különös néhány vonást:

Mikor elkészült a munkájával, odamutatta és azt mondta:

— Ilyen volt ni! Erről minden pásztor tudta, hogy a Kend hivatja!

— Ki vitte el a jelet oda, ahova kellett?

— Egyik juhász vitte a másik szomszédjuhászhoz, s a gyel mindaddig szomszédtól szomszédhoz járt míg oda nem ért az illetőhöz. Ha nekem szólt volna, akkor azzal adták volna át: „Kend küldi Lélek Andorásnak, Lélek Andorás vigye Kendhez!”

Bán azt kérdezte:

— De hát lett volna-e értelme, ha Kend például valakire *iiéletet* mondott volna?

— Bizony uram, ha Kend parancsolta volna, hogy akasszanak föl valakit, hát hamarabb föl kötötték volna, mintha az *uriszék* ítélte volna halálra! — szólt az öreg, ki úgy látszik még nem tudta, hogy félszáz év óta nincsen uriszék.

Bán Gábor nevetett. Pál atya pedig tovább faggatta az eltűnt korszak élő hagyományosát.

— Miféle időben történt a gyülekezés? Beszéljen el mindent, amire emlékszik!

— *Szent Iván nap* előtt való este gyülekeztünk össze. Egy *kost* leöltünk, bár hoztunk magunkkal disznóhúst meg marhahúst is. Mig az öregek a választással végeztek, addig mink fiatalok üstbe raktuk a tokányhoz valót. Aztán az új Kend parancsolatjára *ispilángot* gerjesztettünk, a tűznél megfőztük a tokányt, és valamennyien ünnepi *áldomást* ittunk.

— Mi az az ispiláng? — kiáltott Pál atya, ki rögtön arra gondolt, hogy ennek a régi pásztor szokásnak *eredete* rendkívül messze időbe, valószínűleg még *a pogánykorba nyulik* vissza. A Szent Iván nap is azt bizonyítja, hogy a *Nap-imádók tűzünnepe*nek *maradványa* lehetett ez az áldomás. — Mondjon kend többet is! Mi az az ispiláng? Talán az ispilángi rózsa, melyet játék közben emlegetnek a gyerekek?

Az öreg mosolyogva válaszolt:

— Dehogy is! Hisz az ispilángi rózsa nem más, mint a pünkösdi rózsa! *Ispiláng* meg az *a tűz*, melyet *karikaforgatással* csináltunk!

— Karikaforgatással? — kérdi a páter meglepetve.

— Persze azzal! A tűz gerjesztésére karikát csináltak. A karikának *hét küllője* volt, és mind

a lét más-más fából volt. Erre jól emlékezem, mert én voltam az egyik *karikacsapó*.

— Aztán mit csináltak? Mondjon el kend mindent, amit csak tud! Ösztönözte beszédre az öregget Pál atya, ki most már teljesen felismerte, hogy régi tűz-ünnepről van szó.

És az öreg Lélek beszélt.

— Mikor már az ispiláng hamvadni kezdett, akkor hamu közé raktuk a magunkkal hozott fazekakba. Ezt a parázs-tüzet haza vittük. Mert aznap otthon kioltották a régi tüzet s ezért *uj tüzet* kellett vinni a hamutartó helyre.

— Ejnye! Hiszen ezt a szokást *átvette a katolikus egyház!* Nagyszombaton megszenteli az uj tüzet, és a nép szétviszi házi használatra! Csodálkozik a barát. Majd azt kérdezi:

— Hát az uj tüzet nem használták valamire?

— Dehogy nem! Másnap reggel az uj tűz parázsából tüzet raktunk, s a birkanyáját *a füstjén keresztül hajtottuk*, hogy baj ne érje. Nem is volt akkoriban annyi dögvész, mint a mai időben! — véleményezte az öreg.

— Másról nem használt az ispiláng? — tudakolta a páter.

— Dehogy nem! Avval csináltak *szenesvizet*. Aztán a házban *ezt a tüzet használták mindig*. Akkor még nem volt gyújtó, hanem a parászat észkendőkön keresztül a tűzhelyen tartották, gondosan hamuba takargatva.

— Persze a szenes-viz elüzte a hideglelést s ártalmatlanná tette az igézést! — mondta Pál atya. Mire az öreg csak bólintott egyet, mint aki tisztában van azzal, hogy erre felelni se kell, hisz tudja mindenki.

Pál atya még sok mindenről kikérdezgette az öreg Lélek Andorást, s különös gonddal jegyezte meg az áldomás tartására vonatkozó felvilágosítást.

Hazafelé utazás közben aztán a páter ilyenformán szólt az eredményről:

— Most már tudjuk, hogy mit fogunk bemutatni a jenkinek: *Ispiláng ünnepet* a hozzá való *áldomással*. Aztán hozzákapcsoljuk a *hajnal üdvözlését*. Legalább a jenkinek lesz mit nézni estétől reggelig! Az ünnephez kész anyagot adott Lélek Andorás. Nem kell mást hozzá tenni, mint a *Szent Iván-énekből* korunkig megmaradt részleteket, melyek érthetetlennek látszanak, de kétségtelenül a pogány ünnepek maradványai!

Bán Gábor helybenhagyta. Örült, hogy valahára dülőre juthat a vállalkozásával:

— Igaza van, szent atyám! Csináljuk meg az ispiláng ünnepet!

XVII.

A hires per.

A hóhér fiskális ez idő alatt pokoli ravaszságának új bizonyítékával ejtette bámulatba a vármegyét. Megindította a *hires pert*.

Csodálatos fölgyógyulása után két nap múlva adta be a törvényszékhez. Fogel Mátyás felperes neve alatt Pierpont Morgánt, az amerikai trösztkirályt perelte meg kerek egy millió forintért.

Ér Sámuel egyik kartársával mint megbízott ügyvéddel *jegyztette* a periratot. De sokkal ravaszabb volt, mintsem előre ne biztosította volna magát, „minden csalással szemben.“ Először is a kartárstól vett *szabályszerűen* kiállított nyilatkozatot arról, hogy a perben megállapítandó költség Ér Sámuelt illeti. Fogel Mátyással pedig iratot egy *engedményt*, mely szerint Ér Sámuelnek átengedi a perbeli egész követelését.

Igy aztán nyugodtan várta az eredményt Ér Sámuel, most már senki sem férhetett hozzá.

A nevezetes eset hire hamar szétfutott a vármegyében. És nevetett rajta mindenki: a bírák, ügyvédek, sőt a hivatalbeli szolgák is. Senki se vette komolyan.

Pedig Ér Sámuel teljes *perrendszerü* bizonyítékkal támogatta a keresetet. A periratban A.) alá hajlitott jegyzőkönyvvel igazolta, hogy a kérdéses régiség-gyűjteményt a felperes Fogel Mátyás vette meg árverésen a vármegyétől. B.) alatti nyilatkozattal maga Ér Sámuel igazolja, hogy Pierpont Morgán részére mégis Ér Sámuel adta el a régiséget, és nem Fogel Mátyás, a jogos tulajdonos.

Annak igazolására, hogy a régiség-gyűjteménynek csupán két darabja is megért egy millió forintot, kéri a felperes kihallgattatni a C.) alatti *kérdőpontokra* Chester Frank Dyer budapesti amerikai konzult. Végül a felperes Fogel Mátyás kéri Pierpont Morgán newyorki lakost egy millió forint összegnek 15 nap különbeni végrehajtás terhe alatti megfizetésében ítéletileg *lemaraszalni*.

Ér Sámuel utmutatása folytán a kereseti példány *kézbesítésénél* nagyon vigyáztak, és a newyorki osztrák-magyar konzulátus utján eszközölték. A kézbesítés miként való eszközlése iránt Ér Sámuel külön is írt a konzulátushoz, sőt fősvényisége dacára pénzt is küldött a kézbesítési eljárás díjának fedezésére. El is érte, hogy a kereset szabályszerűen kézbesítettett alperes fél-

nek, s a *vevény* néhány hónap mulva visszaérkezett a törvényszékhez.

A nevezetes perről sokat beszéltek a jogász emberek, és mindnyájan azt a véleményt nyilvánították, hogy ezt a pert nem lehet megnyerni.

Azonban a per-felvétel egy kis meglepetést hozott: alperesi részről *senki se jelent meg*.

A felperes azonnal kért *makacsági* ítéletet. Sürgetésére a törvényszék még azon a héten összeült, és meghozta az ítéletet, melylyel a *kellő módon* megidézett, de meg nem jelent Pierpont Morgán alperest a kereseti egy millió forintnak és a perköltségnek megfizetésére kötelezte.

Az ítélet hírére kartársai azonnal szerencsekivánattal halmozták el Ér Sámuelet. Persze csupa maliciából csinálták, mert megvoltak győződve, hogy Pierpont Morgán a pörben *igazolással él*, és az ítéletet hatályon kívül helyezteti.

Ér Sámuel megköszönte a jó kívánságot, és rendületlenül haladott azon az uton, melyet előre kiválasztott magának.

Most az ítéletnek kézbesítéséről gondoskodott a tőle megszokott óvatossággal. Még nagyobb összegű pénzbeli jutalmat küldött a konzulátushoz a kézbesítő részére, mint az első esetben. És írásbeli utasítása értelmében az ítéletet is szabályszerűen kézbesítették az alperesnek.

Persze beletelt pár hónap, amíg hivatalos uton visszajött az ítélet kézbesítési ive. Ekkor kezdett az ügy igazán mindenkit érdekelni. Eddig

játéknak vetlék az egészet. S minél inkább közeledett az igazolási határidő lejárata, annál inkább fokozódott a kíváncsiság. Még mindig bizonyosra vették, hogy az utolsó órában megérkezik az írásbeli beadvány a jogorvoslatért.

A lejárat napján pedig egymást érték az emberek a törvényszék iktatójánál, kik mindnyájan azt jöttek megtudakolni: „Érkezett-e valami a híres perben?”

Elmult a dél anélkül, hogy jött volna valami. Az emberek izgatottan tárgyalták az esetet, s már akadtak, akik azt mondták: „Az ördög segíti a maga fiát! Hátha jogerőssé válik az ítélet?” A többség azonban kicsinylőleg mosolygott a fecsegésen, és szemöldöküket felhuzván, mintha valami titkos értesülésük volna, úgy mondogatták:

— Nagy ügyekben mindig *váratlanul adnak mattot!*

Végül bekövetkezett a legnagyobb meglepetés: az alperes nem kért jogorvoslatot. Az egész perben meg se mozdult, mintha őt nem is érdekelné a dolog.

Ez időtől fogva Ér Sámuelre irigykedve néztek kartársai. Hogyne, hisz úgy látszik a Hóhérnak olyan disznó szerencséje van, hogy még azt az egy milliót is megkaparintja!

Morier Jamesnek is beszéltek a perről, s megkérdezték, hogy mit szándékozik tenni ez ügyben?

A Jenki azt válaszolta:

— Semmit! Nem tartozik reám! *A jogügyi osztály dolga!*

Az emberek tömege pedig mindeddig úgy beszélt a híres perről, mint valami érdekes dologról, melyhez tulajdonképen nincs semmi köze. Most azonban, mikor az ítélet már *jogerőssé lett*, az a vélekedés lőn irányadó, hogy a peres régiséggyűjteményt a vármegye eltékozolta. A népek azt mondogatták egymás között: (halkan, hogy baj ne legyen belőle) „Szépen *megcsaltak* megint! Persze bőven zsebelt az alispán, meg a főispán!“

Nagyobb veszedelem az esetből nem keletkezett. Beszéltek ugyan a dologról az uriemberek is, de még csak nem is interpelláltak érte a megye-gyűlésen. Egyszerűen kitértek a kellemetlen ügy elől. Félték Ér Sámuelától is. Különben azt tartották, hogy a régiséggyűjtemény ára fejében *valósággal kifizetett* százezer forintot sem lehetne megtéríttetni a vármegyével, nemhogy egy milliót. Már a bíróság sem marasztalná el kártérítésben az ügyben eljáró megyei tisztviselőket, mert az árverésen való eladás *szabályszerűen* történt. Aztán úgy se lehetne behajtani a tisztviselőknél a százezer forintot.

Ér Sámuel terve pedig most már kizárólag akörül forgott, hogy miként hajtsa be *végrehajtás útján* Pierpont Morgánon az egy millió forintot.

Szavahihető emberek állították, hogy a hóhér arcán mosolygás futott keresztül, mikor elégedetten mondta:

— Minden sikerül az embernek, csak szigorú következetességgel törjön célja felé, nem tekintve senkire! Nekem legalább minden sikerült eddig!

Ér Sámuel úgy tervezte, hogy a végrehajtást személyesen vezeti, s elutazik Newyorkba. Mivel pedig angolul nem tudott beszélni, tehát felszólította Abár Józsefet, hogy jöjjön vele Amerikába. „A költségeket én fizetem, akármennyibe kerül is!”

Azonban Abár József nem fogadta el az ajánlatot. Ilyen vagyonszerzésnél nem akart segíteni.

— Majd megköszönöm, amiért nem segített rajtam! — fenyegetődött a hóhér, de Abár Józsefet ezzel sem ijesztette meg.

Aztán Pál atyához fordult az ügyész. Pénzt ajánlott neki, csak kísérje ki Amerikába.

Pál atya legjobban tudta, hogy Ér Sámuel az egész régiséget úgy *lopta a közvagyonból*. S most őt meri felszólítani, hogy közreműködjék ilyen vagyon gyarapításában?

A szentatya felindulásában úgy összeszidta, hogy a hóhér ugyancsak kotródott a cellából, nehogy kidobassék. Annyit azonban a retirálás közben is mondott:

— Ezt *majd meghálálom* a tisztelendő urnak!

A hóhér be szokta váltani fenyegetését. De a páter nem törődött vele.

Mindezek után pedig Ér Sámuel nem átallotta magát az alperes alkalmazottját, Morier Jamest megkérni, hogy legyen tolmácsa a végrehajtásnál.

A Jenki azonban azt felelte:

— Nem lehet! Magyarországból még sokáig nem megyek el!

Vége Ér Sámuel úgy oldotta meg a csomót, hogy kérvényét beadta végrehajtásért, s egyszerűen a törvényszékre bízta, mikép a végrehajtás foganatosításáért keresse meg a newyorki bíróságot.

De azért megint küldött pénzbeli díjazást a konzulátushoz, hogy a végrehajtás mibenállásáról értesítést küldjenek, s amennyire lehet szorgolják az elintézést. A hóhér fiskális tudta, hol kell kenegetni az igazság kordéját.

XVIII.

Titkolt érzések.

Amilyen nagy szerencse érte Ér Sámuelet, olyan szerencsétlenség üldözte leányát. Sőt a leányán kívül a vejét, meg a rongyos molnár leányát is.

A szerencsétlenség olyan csekélységen kezdődött, hogy emberi szem alig vette észre. Azon tudnillik, hogy Musza Ilona kezdette keresni a magánosságot attól az időtől fogva, mióta Morier James a rongyos malomban volt.

Azelőtt soha eszébe se jutott, hogy közte meg a szolgabíró között lévő társadalmi különbség át volna hidalható. Különben sem várt szerelméért semmiféle jutalmat. Aztán azt hitte, hogy minden úgy van jól, ahogyan az imádott férfi cselekszik.

Hanem a jenkinnek ama néhány szavára valami fölébredt bensejében, ami eddig hiányozni látszott: *szégyenérzet* fogta el.

S ezután állandóan kinozta a szomoruság legnagyobbika: az *utód, ki eljövendő lesz*, nem fog menedékre lelteni az öregapánál!

Szünet nélkül az a mondás foglalkoztatta elméjét, hogy őt feleségül vehette volna a szolgabíró.

Hanem Misunak megint megjött a jó napja! Ilona vele együtt huzódott félre az emberek szeme elől. Őt simogatta, kedves Misujának nevezte, neki panaszolta el bánatát.

És Misu soha se vesztette el a hallgatásban való béketűrést. Csillogó szemmel nézett Ilonára, azt akarván mondani: „Nem érdemes busulni! Élünk mi még jó világot!”

Soóghor Gyurinak említést se tőn Ilona az emésztő bánatról. Látható örömmel fogadta őt most is, de azért Soóghor leolvasta az arcáról a rejtett szomorúságot.

A szolgabíró hiába kérdezte a bánat okát. Ilona nem mondta meg. Köny borította el szemét, s legfőlebb azt felelte:

— Ne beszéljünk róla!

És mégis megértett mindent szó nélkül is Soóghor Gyuri. Sőt nem csak értette, hanem át is érezte a leány sorsának vigasztalanságát. Részvéte annál nagyobb volt, mert nem tudott segíteni, s mert az ő könnyelműsége okozta a bánatot.

Ugy járt ő is, miként már sok ezren jártak előtte. Kezdetben játéknak vette a rendkívüli leány szerelmét. Most pedig azt tapasztalta, hogy ez az érzés uralkodik felette, úgy a szívéhez nőtt. Tudatára jutott, hogy sehol se talál ilyen önzés-

telen szerelmet, s hogy sohase lehet boldog más-
sal, mint Musza Ilonával. Minden „társadalmi“
kérdés eltörpült e nagy érzéssel szemben.

Lelki szeme előtt egyszerre igaz valóságban
állott házassága: szeretet nélküli hideg frigy volt
az. Ő meg a felesége becsületesen igyekeztek
egymás kedvében járni, csak hogy a figyelmességgel
nem lehet eltakarni a szerelem hiányát!

Soóghor Gyuri szomoruan ismerte be, hogy a
jenki a tiszta igazságot mondta meg: *a molnár
leányt kellett volna feleségül venni!* Kettőjük-
nek a boldogságát törte szét azért, hogy társa-
dalmi különbségre tulságos sulyt vetett.

Sőt meglehet, hogy egy harmadiknak életét is
tönkretette: a feleségét.

Soóghor Gyuri hamar fel szokta találni magát
mindenkor. Most még sem tudta mit cselekedjék.
Csupán azt érezte, hogy valamit kell tennie. A
tűrhetetlenül hamis helyzetet meg kell változtatni!

Gondolt arra, hogy egyszerűen elválik a fele-
ségétől. Igen ám, de akkor mindjárt a nyakát
törik a hiányzó hivatalos pénzért! Azt is tervezte,
hogy lemond hivataláról, följelenti magát, kiállja
büntetését, s aztán új életet kezd. Elveszi Ilonát,
és lesz molnárlegény. Boldog molnárlegény!
Gyerekkorának minden vágyakozása megvaló-
sulna! Mert a fényes viznek meg a düledező
malomnak látására mindig megújultak emlékei s
ellenállhatatlanul vonzották,

Ez a gondolat annál inkább csábító volt, mert legalább véglegesen megszabadul attól a társadalmi osztálytól, hova nehezen felküzdötte magát, de a melyet gyűlöl, mert külső tekintélyét hazugságokkal kényszerül fentartani. A börtöntől sem félt valami nagyon. Tudta: Ilona nem fogja őt közönséges mérték szerint megítélni, sőt egészen bizonyos volt, hogy annál inkább fogja szeretni.

Ebben is megakasztotta az a gondolat, hogy kimélni tartozik feleségét. Micsoda kárörömet fog kelteni a vármegyében, ha kiséül, hogy a gazdag Ér Rózsa férje közönséges sikkasztó! A pletykától miféle kinzatóst kellend elviselni annak az asszonynak, aki ártatlan!

Eközben a belügyminiszter megint megsürgette a kavics-pénz rendezését erélyes *leiratban*. Ez siettette a dolgot. Tenni kellett valamit.

Hosszu gyötrődés után mégis megállapodott valamiben Soóghor Gyuri.

Meglátogatta ipát. Őszintén megvallotta, hogy elköltött hivatalos pénzt. Mivel pedig háztartása sokkal többet emésztett föl, mint a mennyi fizetése volt, könyörgött ipának, hogy *leánya iránti tekintetből*, adjon tizezer forintot. Annyival helyre-pótolja a hiányzó pénzt.

Ér Sámuel rekedt nevetésre fakadt a kérésre, s gunyosan mondta:

— Édes vöm! Megmondtam, hogy egy fillért sem adok a leánnyommal, s én nem szoktam a

szavammal játszani. (Persze nem szokott, ha azzal pénzt lehetett megtakarítani.)

Soóghor Gyuri haragosan, szó nélkül otthagya a szivtelen embert. Csupán magában morogta: „Jöjjön hát aminek jönni kell! Én nem kimélem magamat!”

Azonban a harag elpárolgott fejéből amig haza ért. Ugy gondolta mégis tartozik annyival a feleségének, hogy a dologról fölvilágosítsa.

Elmondott neki mindent. Nem mentegette magát, nem is szépítette a dolgot.

A szegény asszony megrémült. Micsoda botrány keletkezik ebből! Ezt nem fogja túlélni!

Soóghor Gyuri szívébe igaz fájdalom lopózott szerencsétlen felesége iránt. Vigasztalni igyekezett.

Elmondta, hogy van kétféle mód a szégyentől való menekülésre. Egyik, ha elmegy atyjához, és rá tudja venni a hiány kifizetésére. Másik, ha rögtön válópert indít, és elválnak, mielőtt a hiányzó pénzért a hivatalos eljárást megindítják. Ő semmiféle gátat nem fog vetni az elválás elé.

Ér Rózsa sirva fakadt. Nem is annyira férjét sajnálta, mint saját eljátszott boldogságát. Mert avval már régen tisztában volt, hogy neki más férfihez, Abár Józsefhez, ahhoz a szerény emberhez, kellett volna férjhez menni. De eddig titkolta ezt a szerencsétlen felfedezést, s kettőzött figyelemmel környezte férjét, csakhogy házasesetük

sivárságát takargassa. És most vége minden jó akaratnak! Világcsufja lesz belőle!

Soóghor Gyuri megrendült. Mindinkább érezte, hogy nagy bünt követett el felesége iránt. Sokat gondolkozott. És miután azt hitte, kötelessége a feleségének minden elégtételt megadni, végül azt mondta nejének:

— Ha jobbnak találsz, sorsod helyrehozásához, hogy én rögtön elpusztuljak, szólj, én rögtön megölöm magamat!

Majd utána tette kis vártatva:

— Csak attól félek, hogy ezzel a szégyent nem háritom el rólad, mert ugyanis *keresetbe veszik* a hiányzó hivatalos pénzt!

Az asszony nem tudott mást tenni: sirt. Siratta elhibázott életét.

Pár nap mulva mégis elhatározta magát Ér Rózsa. Elment atyjához. Rimánkodott neki, hogy mentse meg nevüket a becstelenségtől.

Ér Sámuel hajthatatlan maradt. Leánya sirása nem puhította meg kemény szívét. Kijelentette újra, hogy fillért se ad. S mikor Róza azzal állott elő, hogy férje öngyilkos lesz, akkor azt felelte:

— Az nem baj! Te újra kapsz másik férjet, mert *gazdag párti* vagy!

— Apám! Megver az Isten szivtelenségedért!

— sikoltott Rózsa.

— Nem félek én attól! Isten csak a gyöngéket veri! — csufolkodott Ér Sámuel.

Az istenkáromlásra Rózsa elhalványodott. Egy pillanatra mintha elkábult volna. Aztán lassan felkelt, azt sóhajtotta:

— Minket megvert az Isten!

Es minden további szó nélkül eljött apjától.

Aztán multak a napok folytonos gyötrelemben. Ér Rózsánál épügy mint Soóghor Gyürinál, vagy Musza Ilonánál.

Voltak pillanatok, mikor kétségbeesés fogta el mindháromnak szívét, s arra ösztönözte, hogy öngyilkossággal vessenek véget az élet nehézségének. De a kivitelnél mindig visszariadtak.

A szomorúság állandó tanyát ütött mindegyiküknél. Így éltek egyik napról a másikra.

A tragédia alapja készen volt, s a megoldástól rettegetek mindhárman, mert csupán borzasztó összeütközés árán volt lehetséges.

Ér Rózsának mind gyakrabban jutott eszébe töprengése közben Abár József. Hátha ő tudna segíteni! Vagy legalább tanácsot adhat! Elmegy hozzá! Segítségét kéri! Tudta, hogy ebben az emberben bizhatik, noha sebet ütött rajta. Legvégső esetben megbizsa házassági perének keresztülvitelével.

Addig tusakodott magában Ér Rózsa, míg egyik napon csakugyan elment Abár Józsefhez.

Rózsa nemvárt megjelenése rendkívüli esemény bekövetkezését mutatta. Abár József arcát véröntötte el az asszony látására.

Zavarba hozva, alig tudta mit mond, azt kérdezte:

— Miért jött ide?

Rózsa nem felelt a szigorú szóra, hanem minden magyarázat nélkül sirva fakadott.

Most igazán megijedt az ügyvéd. Nem ismerte az asszonyokat, és el nem tudta gondolni, hogy Ér Rózsát miféle nagy szerencsétlenség érte? Vigasztalni próbálta, de csak azt érte el vele, hogy Rózsa szeméből még inkább folyt a könny. Az ügyvéd zavarba jött, s megindultan mondogatta:

— Ne sirjon kérem, ne sirjon!

Eközben öntudatlanul hozzá ért az asszony kezéhez, s a közvetlen érintkezésnek következménye gyanánt a siró asszony megmagyarázhatatlan módon ott feküdt Abár József mellén. Valami ismeretlen erő következtében a férfi is elvesztette rendes józanságát, s körülkarolván Rózsát, a természet kényszerítő hatalma folytán csókkal halmozta el a hozzásimuló asszonyt.

Most végre tisztába jöttek egymás érzelmével, melynek megnyilvánulásához egy szerencsétlenség bekövetkezése volt szükséges.

A szótlanság pillanatainak eltölte után Ér Rózsa kipanaszkodta magát, és könnyüi közt mosolygott, mikor azt kérdezte a szeretett férfitől:

— Melyik ügyvédre bizzam a válóper keresztül vitelét?

E kérdésnek váratlan hatása lőn. Új akadály került a rózsás jövő útja elé. Abár József láthatólag küzködött magában, hogy megmondjon-e

valamit, de végre őszintén válaszolt, és rámutatott a dolog nehézségére. Azt felelte:

— Egy vallásos öregasszony lakik a Tiszáninnen. Ez a szegény özvegy szücsmesterné az én anyám. Ő a fiában él, s az én szeretetem kevés, hogy eléggé leróhassam iránta tartozásomat. Megsebezné egyszerű lelkét, ha megtudná, hogy fia olyan feleséget vett, kinek két férje van. Nem lehet más választásunk, mint várni! Várjunk egy esztendőig. Talán az idő hoz valami megoldást! Ez okból kedves Rózsám, az első kérésem magához az: ne menjen ügyvédhez, hanem bizzék az Isteni gondviselésben! Ha másként nem lesz, akkor egy év múlva megindítjuk a válókeresetet!

Az egészből legjobban megragadta ÉR Rózsa figyelmét az, hogy a férfi kedves Rózsijának szólította. Ez a csekélység olyan boldogsággal töltötte el, hogy bánatát teljesen elfelejtette, s vak bizalommal egyezett bele a férfi óhajításába. Ha ő úgy kívánja akkor úgy lesz jó!

Bucsuzáskor azt mondta az asszony:

— Minden héten ezen a napon bejövök a városba, és ránézek ablakodra. Ez erőt fog adni nekem!

— Én pedig azokon a napokon várni foglak, és mindennap minden percében rád fogok gondolni! Ez melegséget fog hozni az én rideg életembe! felelte a férfi.

ÉR Rózsa ettől fogva, vidáman hordozta az élet terhét. Immár fölemelkedett minden kicsinyes baj

fölé. A változás feltűnhetett volna férjének is, ha Soóghor Gyurit annyira nem foglalta volna a töprenkedés.

Az egy pillanatig tartó heti találkozásnál ÉR Rózsa művészileg ki tudta fejezni érzelmét pár szóban. Például azt mondta: „Jó reggelt! Szépet álmodtam!” (Értsd: Rólad álmodtam.)

Máskor azt mondta: „Az igaz boldogságért szenvedni kell!” (Vagyis: az én boldogságom ez után jön. Addig várok, és tűrök!)

Utoljára a komoly Abár József is megtanult ezen a tolvajnyelven nyilatkozni. Egyszer így köszöntötte: „Aláz szolgája! Minden álmom egy fényes királyság!” („Koronája te vagy angyalom!” mondogatta hazafelé utaztában ÉR Rózsa a vers folytatását, melyet az a *költő-fejedelem* írt, ki lelkét adta a világnak, bár annyira kényur volt, hogy még a nyakkendő nyomását sem tűrte.)

Vagy pedig azt mondta közben míg egymás kezét megszorították: „Jó napot! Jövel *Dumbar Fáni!*” (Az asszony tudta, hogy Abár Józsefnek kedves költője a *halhatatlan skót paraszt*, s így azonnal tisztában volt, a verssor jelentésével.)

Szóval minden csekélységnek valami különös jelentősége lett. Az asszony egész héten érezte a férfi kezének pillanatnyi szorítását, s Abár József mindennap a szeme előtt látta Rózsa mosolygását.

XIX.

Ispiláng-ünnep.

Ezt az ünnepet is könnyebb volt elhatározni, mint megvalósítani. Pedig minden szükséges dolog meg volt hozzá.

Pál atyának meg Bán Gábornak mégis vagy hatszor kellett elmenniök Lélek Andoráshoz, míg teljesen egybeállították az ünnep rendjét.

Kend méltóságát az öreg Lélekre ruházták.

„A Kend öltözete rojtos *hétszél* gatya, *sipujju* ing, meg *pörge* pásztor kalap!“ — mondta az új Kend, és az ő nyilatkozata ellen nem volt föllebezés. Megkészítették tehát az öltözetet az uradalom költségére. De sok nehézségre bukkantak. Mert például sehol se kaptak *fölhajtott karimáju* régi módi pásztor kalapot, és csak nagy utánjárással találtak egy öreg mesterembert, ki még tudott olyant készíteni. Aztán alig tudtak fölhajszolni olyan varró asszonyt aki értette a gatya *suprikálását*.

A *faragó béres* pedig megcsinálta a *hétküllős karikát*: bükk, gyertyán, dió, nyír, kőris, ihar, meg cseresnye-fából.

Végül a szép lányokat, meg az igéző menyecskéket, szálas legényeket összeszedték *hét urodalom* cselédségéből. Ezeket Bán tanította be a tennivalóra.

Szabó János szintén nyert alkalmazást. Persze illő díjazás mellett.

S mikor a résztvevőknek már mindent megmagyarázott Pál atya, akkor próbát rendezett.

Oly szigoruan vette, hogy a próbára is ünneplő ruhát kellett felvenni minden szereplőnek. Minden próba után tartottak egy kis áldomást is.

A jenki is elment a második próbára. Ekkor már mindenki tudta a dolgát. A próba fölött egész hazáig gondolkozott a jenki. Kezdte belátni, hogy Pál atya furcsának tetsző állításaiban sok a valószínűség, és hogy a páter tudományát komolyabban kell venni, mint milyennek tartják az emberek.

Aznap este otthon az urodalmi kormányzó abbeli kérdésére, hogyan tetszik az ünnep, a szükszavu Morier James olyan elragadtatva beszélt, hogy a kormányzó kíváncsiságát is annyira fölkelte, mikép kijelentette:

— No, azt az ünnepet megnézem magam is!

— Helyesen van! Én pedig ebben a nyárban az ősi ruházatot fogom viselni! Ingben, gatyában járok! — szól a jenki.

— Micsoda? — riadt föl a megbotránkozott kormányzó. — Csak nem érti komolyan?

— Miért ne? Hiszen *az a ruha sokkal szebb, mint a mai!* Ezenfelül jóval célszerűbb is! Meg aztán akár igaz Pál páter állítása a magyarok ősi eredetéről, akár nem, de annyi bizonyos, hogy ez a ruházat ősi népek viselete! — erősítette a jenki.

A kormányzó kétségbeesve kiáltozta:

— Micsoda szégyent hoz ránk! Mit fog a herceg mondani, hogy vendégét paraszt ruhában engedték járni? El fog csapni bennünket! Az Isten szerelmére kérem, ne tegyen szerencsétlenné!

Annyit rimázkodott a kormányzó ur, hogy a jenkinek engednie kellett. Kijelentette, hogy bár csináltat olyan ruhát, mint a Kendé, de az utcán nem fogja hordozni.

És csakugyan készítettett olyan öltözetet. Esténként aztán magára vette Gyuri huszár segítségével, rágyújtott a pipára, s így járkált a hat szobán keresztül rámás csizmában, sipujju ingben, meg hétszél gatyában.

— Szoknom kell a furcsa ruha viseléséhez, hogy majd otthon Amerikában be tudjam mutatni! — magyarázta a huszárnak.

Mikor pedig Gyuri annak a vélekedésnek adott kifejezést, hogy *makra-pipa* illenék ehhez a ruhához, hát akkor szerzett a jenki olyan magyaros pipát, amelyen levő réz ékitmény egész nótákat csilingelt azalatt, míg a jenki pipálgatott.

Végre eljött a megállapított idő. Az ünneplő sereg kocsikon érkezett. Lélek Andorás elhozta magával beteg szépunokáját is.

Az urodalmi erdőnek a Sullogó partján lévő szélére tették az ünnep helyét. „*Viz mellett köll történni!*“ — nyilatkozott Kend. Szó sem lehetett ellenkezésről, mert Kend ismét oly hatalommal áll az elsatnyult utódok között, hogy *minden kimondott szava cselekedetté válik.*

A Kend parancsához képest „tisztás helyen“ *hét kéve* száraz ág van egymásra borítva úgy, hogy alapjuk *négyszöget* alkot.

Az *északi* oldalon földhalmot hánytak: „Az ékes beszédü ember ülőhelyének köll itt lenni!“

Keleten a legények vannak, s ugyanott készenlétben áll a hét-küllős karika, melynek agyán keresztül száraz rud van dugva. A *déli oldal* a leányok helye. *Nyugaton* a menyecskék vannak.

Az ünnep megkövetelte, hogy cigány banda is legyen. A Kend háta mögé helyezték el.

Az összes résztvevők már helyükön állottak, mikor megérkezett Morier James meg a kormányzó.

A Jenki gyönyörködve nézett szét a gyülekezeten. Deli legények mind rojtos gatyában; meg ringó csipejü szép lányok egytől-egyig bokorugró szoknyában. Mert így szólt a Kend parancsa: „Bokorugró szoknyában kell jönni!“

Mikor *áldozásra* hajolt a nap, és sugaraival bucsu-táncot járt a tisztáson, akkor Kend leül a

fatönkből ácsolt trónusra. A tuskó kis halomra van helyezve, és körül van véve *nyir-ágból* font sátorral. A sátor elül nyitott, „mert látni kell a csillagot!”

Kend olyan méltóságosan tartja kezében hegyes végű *fejér pálcáját*, mely nem más mint kérgétől lehántott egyszerű mogyorófa bot, (bele van róva a Kend jele), hogy semmiféle kényur sem tudja manapság már ilyen tekintélyesen tartani jogarát.

Ünnepies órának elkövetkezését érzi minden jelenlevő. Lélek Andorás mozdulatlanul néz a nyugoti égre. Senki sem mer mozdulni.

Kigyullad az égen az *első csillag*. Abban a pillanatban fölhangzik a Kend kiáltása:

„Isten törvénye tündöklük!
Tisztöléshez fogjunk!”

Most fölemelkedik trónusáról Kend, s pálcáját kelet felé tartva *ének-mondásban* parancsolja:

„Ispiláng
Ispiláng
Gerjedetet
Kezdjünk!”

Erre két legény lép a karika mellé, és szemfényvesztő gyorsasággal *csapja* a hét küllőt mig a rud füstöt vet. Száritott *pünkösdi rózsa* ráhíntésével tüzet élesztenek, és meggyujtják a rózse kévüket. Eközben azt kiáltják:

„Istáp
Istáp!
Tiszteletet teszünk!”

Csakhamar pattog a száraz rőzse, és tűz sziporkák illannak az ég felé. Lángban áll a hét kéve. A tüzbokor első füstje észak felé verődik Lélek Andoráshoz. Az öreg tisztában van ennek jelentésével, mert fölkiált:

— Hála legyen az égnek, *nem halok meg ebben az esztendőben!*

A leányok meg a menyecskék pedig megfogják egymás kezét, a tüzbokrot láncként körül-fogják, és éneket mondanak miközben körüllejtik a tüzet:

„Hajtsad, hajtsad
 A cseresnye ágot,
 A szépiből
 Hadd szakajtsak!
Magyar Ilus,
 Selyem *sárhaju* Ilus,
 Hajon felül gyöngykoszoru
 Gyöngy a másik ága!
Ispiláng, Ispiláng,
 Ispilángi rőzsa,
 Arany garas hijja,
 Rőzsa volnék, piros volnék
 Mégis hozzá lépnék
 Megragadnám a lova kantárját!
 Hopp selyem rosta!
Vessed nékem
 Honnan gyön a gazda!“

Eközben megszűnik lánggal égni a tűz. Most az izzó parázs mellett a legények egymás kezét

megfogva élő gátat állanak a keleti oldalon. A menyecskék kiállanak a sorból. A leányok pedig a nyugoti oldalról egyenkint neki szaladnak a parázs-tűznek. Egy hullámot vet szoknyájuk, mi alatt a tűzbokrot átugorják. Azt kiáltják ugrás közben:

— *Ég Buda!*

A legények sorfala felfogja az ugrókat, s ők is felkiáltanak minden ugrásnál:

— *Ég Buda!*

— Kenyerem javát megettem, hanem annyi bizonyos, hogy csupán a mai naptól fogva tudom, hogy a *bokorugró szoknya* elnevezésnek mi az értelme! — jegyezte meg Bán Gábor.

Morier James szó nélkül állott az ünneplők között. Alig tudta hova nézzen, mire figyeljen.

Mikor minden lány átugrott, akkor a parázs tüzet újra *megrakolják*.

Most valami borongós méla dallam harsog elő az erdő rejtelmes mélyéből. Pál barát bujt el a sűrűben. Ő fujja *Fejedelmünk kesergőjét*. A bánatos édes hangtól megnedvesedik a szem. És önkénytelenül ökölbe szorul a kéz, mikor úgy végződik a nóta, mintha valami kiáltó szó szakadt volna félbe!

A tárogató után egy régi tánc következett.

Ez a tánc a maga nemében rendkívüli volt. Már napokkal előbb készülődtek rá. E célra előkerült a helyéről a *forradalom* óta rejtékben tartogatott két darab kard, melyet kitisztogattak a rozsdától,

és élesre köszörültek. Az ünnep napján a két kard *keresztbe fektetve* lecövekeltetett a földre úgy, hogy élük fölfelé állott. Ez az elhelyezés könnyen ment, mert a kardok egyike görbe, másik pedig egyenes volt. Ez utóbbi valami *némettől* zsákmányoltatott annak idején, míg a görbe kard a *török* uralkodásnak volt emléke. A tánc a kardok között történik. A netáni hibás ugrást nem lehet eltitkolni, mert a kardok mélyre ható vágással boszulják meg.

Mikor elnémult a tárogató, akkor a cigánybanda rázendítette a *régi kanász-nótát* :

Megismerik a kanászt
Ékes járásáról,
Disznó hájjal kipödrött
Pörge bajuszáról . . .

Most kilép a sorból Lélek Péter, az öreg Kend unokája, és a lobogó tüzfény mellett, a kardok között, eljárja az ősi pásztor táncot.

Gyorsan, és mégis vigyázva táncol, hogy kard-élre ne ugorjon.

Ne féltsük őt!

Csak járjad Lélek Péter! Semmi az a félszáz esztendő, mely válladat nyomja! Duzzadó eredben levő magyar véred nem engedi, hogy hibás lépést tégy! Sőt a nóta végén megujrázod, s utána megint azt kiáltod büszkén a cigánynak: „Három a tánc!” És eljárod lábujjhegyen, *egy-hujában háromszor* a daliás ösök fárasztó táncát.

Morier James a szemével alig tudja követni a kápráztató mozdulatokat.

A tánc után Kend lépett elő. A zsarátnok fölé tartotta beteg szépunokáját, s a csillagok felé tekintve felkiáltott:

— Ispiláng! Ispiláng! *Kergesd el a hideglölést!*
Erősítsd meg a szép-unokámat!

Pál barát lefeküdt a föbe. Azt mondta a mellette levőknek:

— Szédülés fog el! Azt hiszem sok ezer év előtt élek, és a gyolcs ruhába öltözött csillagimádó *Mágusokat* látom! Mintha a *behisztáni* sziklán lévő Dárius alakja megelevenedett volna előttem!

A jenkinek is fénylett a szeme a rendkívüli élvezetben. A kormányzó azonban meg se várta az ünnep végét, hanem kocsijába ült és haza hajtatott, azt mondván:

— No még ilyen számárságot sem láttam soha!...

Megint alábbhagy a tüzbokor lángolása. Ekkor a parázs-tűz közé *szolgafát* vernek. Rá üstöt akasztanak, mely már tele van a tokány készítéséhez szükséges háromféle hussal, meg mindenféle fűszerszámmal.

A fölséges tokány már teljesen kész, mikor a Kend parancsa folytán kiszednek Morier James részére egy tányérral, mert „messziről gyütt ember nem tudja megenni a paprikát!” Csak ennek megtörténte után rakják bele az üstbe a szükséges paprikát.

Ódon érzés csapott Pál barátára.

— Kár, hogy nem eszünk már lóhust! sóhajtja önkénytelenül; most *fejérlovat* áldoznánk!

Ekkor Kend megszólal:

— Most jut eszembe, hogy akkor az öregek *fejér pecsenyét* ettek a lakozás alatt. Csak a legénység kapott tokányt!

— Fejér pecsenyét? En tudom mi az! Szólt közbe a jenki váratlanul.

Embereink nem kérdezik, tehát Morier James megmondja:

— A fejér pecsenye a husnak a *legjobbik része!*

— Aztán honnan tudja? csudálkozott Bán Gábor.

— Hát kitaláltam. Utbaigazitást adott Pál atya, ki fölvilágosított a fejér színnek a magyarok történetén végig vonuló sajátosságáról!

Pál barát mosolyogva biccent a fejével, azt mondván:

— Igaz ni! Megint egy eset, mely igazolja a fejrnek a *kiválóval* való azonosságát!

Most a jenki figyelmét az foglalja el, hogy találják a tokányt.

Azaz csupán Morier Jamesnak adnak külön tányéron, míg a többiek a husdarabot az üstből bicsakkal szedegetik kenyerükre, és a fübe heverészve lakomáznak.

Morier észrevevén, hogy csupán neki kell civilizált módon enni, protestál. Kijelenti, hogy ő is úgy akar enni, mint a többi.

— Csak tessék! — mondogatják szívesen.

Eközben pedig csapra ütik a boroshordót, és tartalmát sajtárokba eresztik, hogy mindenki könnyen megmerithesse poharát.

Egyik szomjas legény odafurakodott mindjárt a sajtárhoz. Poharát tele meritvén, azt mondja hangosan: „Isten éltesen bennünket!“ és inni akar. Csakhogy Szabó János ébersége megakadályozta az *ünneprontást*. Oodaugrott a legényhez, és rákiáltott:

— Csitt! Kendé az első pohár ital!

— Igaz! Majdnem elfelejtettem! — szólt a legény és visszaöntötte a bort.

Most odaviszik Kendhez az első pohár bort. Az öreg pásztor a tűz mellé lép, poharából *háromszor loccsant az ég felé*, de úgy, hogy *a kidült bor mindig a tűzre essék*, és azt kiáltja:

„Istáp, Istáp
Tiszteletet tészek!“

Aztán pedig nagy méltósággal issza ki a pohárban maradt bort.

Morier James hirtelen oda lépett Kend mellé, és azt kérdezte:

— Miért önti tűzbe a bort?

— Mert így köll tenni! — felelte az öreg.

Ez egyenes válasz után a jenki megint biccenett, s szó nélkül visszament az üsthöz. Kivett egy darab hust, aztán ő is evéshez fogott. A finom paprika az első harapásra lángot vetett a szájá-

ban, és könybe borította szemét. Majd rettenetes köhögés fogta el. Mikor pedig látta, hogy milyen jóízűen falatoznak a többiek, hát másodszor is próbálkozott az evéssel. Bátorsága eredményeképpen majdnem megfulladt.

Le kellett a földre ülnie, miközben kinosan nyögte:

— Pompás, igazán hihetetlen pompás!

Kenyeret etettek vele, hogy a paprika hatását gyengítsék, de mégis beletelt negyed óra, míg a jenki szóhoz juthatott. Mindjárt arra kérte Bán Gábort:

— Kezdjék újra az ünnepet, és mégegyszer csinálják végig, mert másképp nem értem tizedrészét sem!

Kend szólt közbe. Méltóságosan tiltakozott:

— Nem lehet!

Bán kérdőleg nézett az öreg pásztorra, ki mindjárt megfelelt:

— Azért nem lehet, mert az ünnepet csak akkor szabad megkezdeni, mikor az *isteni-törvény csillaga* az égen van!

— Aztán melyik csillag az? — kérdi a jenki.

— Hát amelyik mindjárt *nap-áldozás után* látszik. Most már letűnt! — mondja az öreg.

— Ez már legyőzhetetlen akadály! — hagyja helyben Bán. — Azonban ha tetszik, megint megcsinálhatjuk két hét múlva!

— Akkor löhet! — hagyta jóvá Kend.

A jenkinek aggóató arca kiderült, mihelyt a legfőbb ember, a Kend, beleegyezett. Megragadta Kend kezét, és azt kiáltotta:

— Köszönöm! Köszönöm!

XX.

Délibábos következtetés útján kiderül az Isten magyar volta.

Pál atya ellenvetést tett:

— Nem szükséges az ünnepet újra megtartani! Hisz megmagyarázok én mindent, amit akar tudni!

— Ugyis jól van! egyez bele a Jenki.

És mindjárt hozzá is fog a kérdéshez:

— Hát mi baja van annak a gyerekeknek kit a tűz fölé tartottak?

— Meg van igézve! Adja meg a felvilágosítást Lélek Andorás.

— *Igészve!* Mi az? kérdi a Jenki.

— Valaki *megverte a szemével!*

Pál atya közbe szól:

— Ez is az *ősi származás bizonyítéka!* Sok ezer év előtt a világ legrégebbi népénél *igisz volt a szem neve!* De még csodálatosabb, hogy az a régi nép szintén hitte, mikép bajt lehet okozni a szem-nézéssel!

Bán mosolygott:

— Ahá! a szent atya megint a levegőben jár!
Morier tovább kérdezgetett:

— Miért nem viszik a beteget orvoshoz?

— Ugyis hiába! Már a *javós asszony* se tudott rajta segíteni!

— Mi az a javós? fordult a jenki Bán Gáborhoz.

Bán aztán igyekezett megmagyarázni, hogy az egy olyan asszony, ki a régi világban szokásos módon *Isten nevével, ráolvasással, szenes-vizzel* meg egyéb bűvös szerrel gyógyít. A törvény azonban üldözi az ilyen kuruzslást.

Most Pál atya szólt, és ugyancsak különös magyarázatot adott:

— A javós szónak igen régi története van! Alapja a Jav szó, mely *gyökere a Jave istennévnek!* Tehát a javós-asszony tulajdonképeni értelme *istenes-asszony*.

Bán mit mondhatott volna? Nevetett s azt morogta:

— Javithatatlan!

A jenki pedig azt kérdezte:

— Gondolja, hogy meghal a gyerek?

— Ha nem segített rajta az Ispiláng, akkor bizonyosan *elviszik az örök hazába!* — felel az öreg pásztor.

Most némi hallgatás állott be, melyet Bán Gábor úgy szakított meg, hogy Lélek Andorásnak vigasztalóan mondta:

— Csak bizzunk! Még meggyógyulhat a beteg!

Lélek Andorás gyöngén bólint, és azt feleli:

— Hát hiszen *él az Isten*, abban még bizhatunk!

Pál barát nem tud tovább hallgatni. Fölkiált:

— Hallják! Az ősi eredetnek megint egy bizonyítéka! *Él* isten! Az az Isten, kit Jézus említett a keresztfán, mikor azt mondta: „*Éli! Éli! Lámmá sábáktáni!*“ Azaz: Istenem, Istenem! Miért hagytál el engem!

— Micsoda? — szakítja félbe a jenki az értetetlen beszédet.

— Hát nem értik? — kiált izgatottan a páter.

— *Éli* annyit tesz mint: *Istenem*. Tudniillik *Él* az Isten neve, *i* pedig a birtokos rag az egyes szám első személyében s annyit jelent: enyém. Vagyis *Él+i = Isten+em*.

Bán elneveti magát, és azt mondja:

— Ejnye szentatyám! Hiszen akkor *Krisztus a keresztfán a magyarok Istenéhez kiáltott?*

Pál atya nyugodtan felelte:

— Ugy van!

— No ilyent még nem hallottam! — mondja Bán. Egészen meg volt botránkozva.

Pál atya folytatja:

— Mindjárt megérti, ha így mondom: a magyarok őseitől a *sémi nép által átvett isten-nevet* említette Krisztus urunk! Különben csupán az a feltűnő a dologban, hogy az *Él* szónak *eredeti alapértelmét meg lehet találni egy maig meglevő nyelvben; a magyarban!*

E váratlan kijelentésre hallgatnak egy darabig. Végre is a szentatya töri meg a hallgatást:

— Ugy-e csodálatos? Pedig csodálatosabb dolgot is megtudhatunk belőle! *Él* szó például a *Nap-isten egyik régi neve*, s ebből származott a görög *Ἠλιος* név.

Az emberek hallgatnak, de a barát nem nyugszik. Azt kérdi:

— Hát az a megjegyzés, hogy a *holtat az örök hazába viszik*, tudják-e mire ad utbaigazítást?

Persze senki sem szól, tehát a páter folytatja:

— Az Ádám ős-apánktól származott nép, a szumir, sőt az utána következő többi nép is, milyen az asszir, a méd, a sémi, egy helyre temette halottait: *Erek* vagy *Uruk* városába, *amely név az örök szóval ugyanazonos*. Ott volt eltemetve az ős-apa, s utána ugyancsak Erek városába temették a különféle népek minden kiváló emberét. Így került oda Ábrahám teste is. Mikor már szétszóródtak az emberek a földön, akkor is még *több ezer éven keresztül* a világ minden tájkáról *elvittek halottaikat* az ős-apa mellé Erekbe. *Az Erek hazába*. S így Erek fogalma ugyanazzá lett az *örökké-tartó* szó jelentőségével, és a *más-világi haza* fogalmával! Ezért mondta Kend, hogy a szépunokáját az örök-hazába viszik, ha meghal!

— Ejnye, milyen érdekes! — kiált a Jenki.

Pál atyának tetszik a megjegyzés, azért tovább magyaráz:

— Az is érdekes, hogy az Erek szónak *alapértelmét csupán a magyar nyelvben lehet megtalálni!* S még érdekesebb, hogy *a rongyos malom feliratában* szintén előfordul!

Bán Gábor másra akarta áttérni a beszédet, azért mondta :

— Az ünnep magyarázatára térjünk át!

— Jól van! — hagyta helyben a páter, pedig még szívesen beszélt volna kedves tanulmányáról.

Ezután a jenki elmondatta az öreggel a *szent-iván éneket*. Egyes kifejezésekre pedig seregestül intézte a kérdést a három magyarhoz.

Elüljáróban mindjárt azt kérdezte :

— Mi az értelme az ünnep alatt elmondott éneknek ?

Embereink egymásra néztek, s végre Bán felelt :

— Az ének csupa értelmetlenség! Mostan már nem is hallani ezt az éneket másutt, mint a játszó gyerekek között.

A jenki a váratlan feleletre megingatta fejét. Kis vártatva azt kérdezte :

— Mi az: Kend ?

— Ez csupán cím. Manapság nincsen használatban, de még kétszáz év előtt nagyon tisztes cím volt, és a huszár kapitányokat kendnek kellett címezni. Sőt a negyvennyolcadiki országgyűlésen valami *Táncsics* nevű követ a kend címzést ismét beakarta hozatni; szerencsére rögtön letorkolták azzal: „Bolond kend Táncsics!”
— magyarázta Bán.

— Tehát most már csupán csufolkodás gyanánt alkalmazzák ezt a címzést a magyarok? — kérdi a Jenki.

— Bizony a Kend *megcégéreztelett*, s most akit kendnek címeznek, az dühében az almáriumba lép, az ajtó helyett, amint Jókai megírta. Mert manapság csuf név! — erősítette Pál atya. Bán pedig bölintgatott hogy ugyan.

A Jenki kevés időig tünődik, majd azt kérdezi:

— Aztán a Kend szónak mi az értelme?

— Semmi! Hangzott a felvilágosítás.

A Jenki ahelyett, hogy elhallgatott volna, most megint újat kérdezett. Azt:

— Mi az: *Istáp*?

Erre már szorongani kezdett Bán. Hogyan tudjon megfelelni a furcsa kérdésre? Tétovázva mondja:

— Ez egy ősi szó: már nem is igen használják. Csupán egyházi énekekben a királyt mondják az ország istápjának, s a régi imádság szerint az volt az Ur neve. Értelme: *Istápoló*, gyámolító, segítő.

Pál atya erre már közbeszólt, s nagyon is megerősítette Bán beszédét, azt mondván:

— Ugy van! *A tűz-isten egyik neve!* Herodotosz följegyzése szerint *Tápiti* vagy *Tábiti* néven tisztelték a szkithák! Ez pedig ugyanazos a magyar Istáp szóval. Még az értelmük is ugyanaz!

Bán rémulten nézett a páterre. Minő csodás következtetéseket csinál!

— Hát ez a szó *Ispiláng* mit jelent?

— Ez nem magyar szó, nincs értelme! — mondja Bán.

Azonban az öreg Lélek nem hagyta annyiban:

— Dehogy nincs kérem szépen! *Az a tűz az Ispiláng, amit karikával csináltunk!*

Morier James felváltva nézett a magyarokra, és azt mondta:

— Ezt maguknak kell megmondani!

Bán tiltakozott:

— Én nem tudom megmagyarázni! Nem is értem azt a szót!

A Jenki most már csupán az öreg pásztorra nézett. Az meg is szólalt:

— Kérem minálunk lángnak hívják minden lobogó tüzet, de csak karika forgatással csinált tüzet hívták a régiek Ispilángnak.

Bán részben megerősítette:

— Igaz, a láng szavat maig is használják!

Most Pál barát megint közbeszól!

— Hát még ezt se tudják? Hisz az *Ispiláng tiszta magyar szó!* Egész egyszerűen rá találhatunk értelmére. Például: mi értelme van az *is* szónak?

Bán kevés gondolkodás után megfelelt:

— Egy igen régi feljegyzés szerint az *is* valamikor *ős-t* jelentett a magyar nyelvben.

Pál atya bólintott.

— Jól van! Hát a *pi* szónak mi az értelme?

Bán hiába törte az eszét, nem tudott helyes magyarázatot adni. Végül is Pál páternek kellett előhozakodni a tudományával:

— Pi szó nincs használatban, de vannak pi-vel kezdődő szavaink. Ilyen a *pir*, mely fényt jelent. Valószínűleg ebből származott ez a jelző: piros = tűzfényű. Vagyis a *pir* meg a piros szavak törzsöke *pi*, melynek értelme az ősi nyelvben *tűz*, és mely megvan ebben a magyar szóban is-pi-láng. Az *Ispiláng szintén a tűz-isten egyik elnevezése*. Értelme is megmaradt szórul-szóra a magyarban = *ősi-tűz-láng*.

— Ugy látom, hogy az Istent is a magyarok közé hozza! — dörmögte Bán boszankodva.

Aztán gunyolódva folytatta:

— Hiába keres mindenféle Istent a magyar nyelvben, mert a mi tudósaink már megállapították, hogy *az Isten szó maga sem magyar*. Nincsen értelme nyelvünkben.

Pál barát közbe szólt:

— Azaz, mégis akadt két ember, egyik a történetíró *Feszler Ignác*, másik a történetbuvár *Kállay Ferenc*, kik az Isten szó magyar eredetét vitatták. Az igaz, hogy ők se tudták megmagyarázni!

Pál ezután hallgatott egy darabig mintha tuskodott volna magában valami fölött. Végre újra megszólalt:

— Beszélgessünk egy kicsit az *Isten név magyarságáról!* Például van-e valami jelentése a *Ten* szónak?

— Nincs! — hangzott Bán válasza.

Hanem a barát tovább kérdezősködött:

— Talán rátalálunk másik szóval összetéve. Vagy hát egyáltalában nincs szó a magyarban, mely *Ten*-nel kezdődik vagy végződik?

Némi fejtorés után azt mondja Bán:

— Előfordul a *Ten*-magad szóban.

Pál atya most azt kérdi:

— És a *Ten*-magad szó mit jelent?

Bán megadja a feleletet minden gondolkodás nélkül:

— Ilyenforma értelme van: *egyedül te*, csupán te, kizárólag te, te és nem más!

De már erre Pál atyából kitört a szó áradat, és kiáltozva mondta:

— Hogyan lehet, hogy mégse érti az Isten szavat? Hiszen máig is használják! S *az Isten szó jelentése megfelel a biblia szerint magyarázott Isten fogalomnak!*

Bán zavarodottan nézett a barátira, és félénken kérdezte!

— De hát mit jelent az Isten szó?

Is-ten annyi mint: *Ős-ten!* Vagy ahogyan a Musza-féle ősirásban is előfordul: Esten. Ez pedig azt jelenti: *Ős egyedül te! Tenmagad őse!* Az egyetlen, ki magadnak voltál őse, vagyis önmagadtól lettél!

Ez a bibliai Isten = az *Egyetlen, aki nem teremtetett!*

Pál barát teljesen belejutott a délibáb bűvös körébe. A káprázatos színben ragyogó dolgok elmámorosították, s magukhoz vonták lelkét. Ki tudja, nem fognak-e majd befolyjni életének irányításába? Nem állott meg a hatalmas következtetés után, hanem folytatta:

— A krónikák szerint a honfoglalás után háromszor kiáltotta minden magyar az Isten nevét: „nagy fennszóval“, s azért azt a helyet, hol így kiáltának, elnevezték Dees-nek. „Ki mind e napiglan úgy hivattatik.“ Tehát *Dees vagy Tees néven hívták az Istent a pogány magyarok. Ez pedig ugyanaz a Teös szóval, s később is csupán a szavak rendjét fordították meg, s így lett a mai Isten szó, Tudják-e mi ennek a folyománya?*

A magyarok nem szóltak, tehát a barát tovább beszélt:

— Az, hogy ó-kor legműveltebb népe, a görög a *Θεος* nevet a magyarok elődeitől vette át. A görögtől pedig *Deus* néven átvették a rómaiak!

— No de most már elég lesz szentatyám! — mondja Bán Gábor.

Hanem a barátot már nem lehetett megállítani. Azt mondta:

— A tudósok megállapították, hogy az *aurea grammatica* vagyis az emberiség ősi nyelve az, melyen meg lehet érteni az Isten-neveket, Már

pedig a magyar nyelvben nemcsak a magyar Isten szónak találjuk meg az értelmét, hanem a szkitha *Tábiti*, a sémi *Él* és *Jav*, a görög *Θεος* és *Έλιος*, a latin *Deus*, szóval az *Isten-nevek mind a magyarban lelik alapértelmüket*. Vagyis megtaláljuk a *mennyei grammatikát a magyar nyelvben!*

Bán Gábor csak hallgatta a páter beszédét. Most azonban kifogyott a türelemből, s halkán azt mondta:

— Célszerű lenne a bolondok házába vinni, aki komolyan meri ezt állítani!

Hanem a jenki megszorította a páter kezét, és azt kiáltotta:

— Még *gondolatnak is gyönyörű mindez!* Igazán örülök, hogy tudok magyarul, s megérthetem a sokféle fölséges eszmét!

A szentatya meglehetett elégedve. Ennyi sikert eddig nem tudott elérni a magyarok között.

Egy darabig hallgattak, míg a jenki azt kérdezte:

— Van-e valami írásbeli adat, mely a magyar nép ősrégi voltát bizonyítja?

Pál barát erre is megadta a fölvilágosítást:

— Krónikáink szerint a magyarok *Babiloniából* származtak. Sőt az egyik krónikásunk a legrégibb haza nevét is följegyezte: *Evilat földjének* hívták! A sumir nyelvben *Evil* annyit tesz, mint fiatal, *At* pedig azt jelenti: atya; tehát Terra Evilat = *a fiatal atya földje*. Tudják mit jelent

ez? Azt, hogy *ez az egyetlen szó is teljes bizonyosság* arra nézve, mikép *a magyar nép egyenes ivadéka a legősibb népnek!*

E nyilatkozatra Bán boszusan morogta:

— Ilyenformán ráfoghatnánk, hogy Vejszló nem más, mint kalapos-paripa. Mert Vejsz neve a városban levő kalaposnak, a paripa pedig ló.

A Jenki végigjártatta szemét az ott levőkön. Nyilván nem értette meg a tréfát. Hanem ekkor előlépett az öreg Lélek, s Bánnak tisztességtudóan megfelelt. Azt mondta:

— Ne haragudjék kérem, de a Vejszló név mást jelent. Én tudom az eredetét. Valamikor a Sullogónak egy ága erre folyt, s annak vizébe *vejszet* állítottunk halfogás végett. Egyszer itt volt gyerekkorában a mostani herceg öregapja. A csintalan hercegi gyereket minden szabadkozásunk ellenére be kellett egy lapos csónakon vinnünk a vízbe, hogy a vejszből kifogdossa a halakat. Nagy mulatság volt ez neki. Csakhogy a gyerek a fickándozó hal után belebukott a vízbe. Majdnem megfuladt. Én huztam ki a partra. Mikor emberré lett a kis herceg, akkor a szerencsétlenség emlékezetére építtette ezt a majort, úgy hogy a vizet elvezettette innen. Ezért kapta a major a *Vejszló* nevet, mely nem jelent mást, mint *halfogó helyet*.

Pál atya el volt ragadtatva. Azt kiáltotta:

— Uraim! Micsoda logika! Milyen értelem! Meglátszik, hogy ez a tanulatlan pásztor a bibliai

első embernek ivadéka, azért ilyen fölséges az esze járása!

Hallgatás állott be. Mind a három férfiú agyában más-más eszmék kavargtak.

Végre a jenki megint kérdezett valamit. Rátért az ünnep tárgyára:

— Hát a mogyoróbotra vágott *jel* mit jelent?

Az öreg Lélek azt mondta:

— Nem tudom mit jelent, mert nem tudok írni!

Bán pedig egyenesen megmondta:

— Semmit se jelent!

Pál atya sem tudta megmondani, hanem ott a tűz világa mellett mindjárt belerajzolta a jelet a jegyzőkönyvébe. Másképp el találja felejteni. Pedig talán egykor kifürkészheti erről is, hogy mi az értelme.

Pál atya aztán tovább magyarázott:

— Az ünnep legszebb része mégis az lesz, amelyik ezután következik: *a hajnal köszöntése*. Csakhogy azt nem itt tartjuk, mert e helyről nem lehet a fák miatt *kelet felé* látni. Azért el-megyünk éjjelután a halászugnyóhoz.

— És ott mit csinálunk? — kérdezi a jenki.

— Mindenek előtt megint eszünk valamit, nemcsak azért, hogy reggelig ki tudjuk tartani, hanem azért is, mert a pogányok mindig *lakomázással* kötötték egybe az istentiszteletet. Aztán *várjuk a hajnalt*, — tréfál a páter.

— Miért várjuk?

A barát elnevette magát:

— Hogy köszönthessük! Mihelyt észre vesszük a hajnal hasadását, mindjárt meg fog zendülni halkan a hegedű hangja. Betanítottam a cigányokat néhány ünnepi ütemre. *Ujjaikkal fogják elpengetni*, miként valamikor az *íjj hurján pengették a jókedvű szittyák*. Majd halljuk az ünnepre hívó ősi szavakat. A Kend kiáltja:

Szóllalj meg,
Szóllalj meg,
Virrasztó szóllalj meg!

Mire a leányok *énekmondásban* felelik:

Hajnal vagyon!
Szép piros hajnal vagyon!

Ezután valamennyien kelet felé fordulunk, és énekeljük az üdvözlő himnuszt, melyet részben átvett az egyház is a *hajnali miséhez*.

Ekkor a páter önkénytelenül *kelet felé* fordult, és halkan énekelni kezdte az általa egybeállított pogány éneket:

Te fényességes szép hajnal!
Piros hajnal!
Gyönyörű hajnal!
Ragyogó hajnal!
Győzedelmes hajnal!
Mosolygó hajnal!
Aranyos hajnal!

Az emberek pedig amint meghallották a szent-
atya hangját, leemelték kalapjukat, és együtt éne-

kelték a betanult himnuszt. Erre bátorságot kaptak a fejeznépek is. Ők is zengték :

Ki életet adsz mindennek,
 Ki elül elfutnak a rosszak,
 Üdvözlégy fényes szép hajnal!
 Ki nekünk menyből adattál,
 Urunk legszebb alkotása,
 Üdvözlégy szép piros hajnal!
 Ki meggyógyítod a beteget,
 Ki erőt öntesz minden teremtménybe,
 Üdvözlégy gyönyörű hajnal!
 Ki szépségben fürösztöd földanyánkat,
 Ki vidámságot hozol reánk,
 Üdvözlégy ragyogó hajnal!
 Ki elüzöd a sötétséget,
 Ki az ifiakat bátorrá teszed,
 Üdvözlünk győzedelmes hajnal!
 Ki a szomjas füre harmatot bocsájtasz,
 Ki a madarat dalra fakasztod,
 Üdvözlégy mosolygó hajnal!
 Ki örömet hintesz mindenfelé,
 Ki megmutatod a másvilág fényességét,
 Üdvözlégy aranyos hajnal!

Pál atyát egészen elragadta az ének varázsa. Hangja mindinkább erősödött, míg végül mint valami orgona hatalmas zugása kísérte a menyecskék, lányok csengő szavát, és a férfiak áhitatos komoly énekét. A sokféle hang egybefonódott és elragadó összhangban szállott a magasba.

Ugy tetszett mintha az őserdő is megmozdult volna. Bensejéből különös zaj hallatszott. Az ének többszörös viszhanggal kanyarodott vissza, mintha táltos, garabonc, igric énekelt volna hozzá. A félezeréves óriás fák levelei megrezzentek. Azok is üdvözölték a régen hallott éneket. Megmagyarázhatatlan mozgás keletkezett a sűrűben, mintha az ősi himnusra a régi magyar mitológia alakjai suhantak volna elő a lombok közül.

A Jenki bólíntott mikor vége lett az éneknek:

— Hát ez igazán fölséges himnusz! Pedig milyen egyszerű! De talán éppen azért olyan gyönyörű. Majd leirom magamnak.

Pál atya tovább akarta magyarázni az ünnepség mikéntjét:

— Így ni! A régi hagyomány utmutatása szerint fogjuk üdvözölni a hajnalt; a rongyos molnár ezt úgy mondaná: „várjuk a *régi isten* jövését!”

A szentatya azonban nem beszélhetett többet, mert ekkor a cigánybanda kezdte meg működését. *Andalgót* huz, de már erre is táncolnak a legények, leányok, kiknek elég volt a lakomából. A hold meg a tűz kettős világánál a puha gyöppön járták a *palotást*, utána a *mártogatóst*, majd a *kopogóst*, olyan könnyedén, és mégis méltóságosan, hogy a néző szive dobogott a gyönyörüségtől.

A táncolás ugyan nem volt fölvéve az ünnep rendje közé, de azért sikerült. Járták egyhuzamban másfél óráig.

Sőt eljárták volna világos virradatig is, mert mindenkinek tetszett. A Jenki meg éppen elnézegette volna ki tudja meddig. Csakhogy a mulatságnak éjjel után végét szakította Bán Gábor, azt kiáltván:

— Megyünk a halászugnyhóhoz!

A hajnal köszöntése.

A gunyhó negyedóra járásnyi messzeségre volt. A városiakat: Moriért, Bánt, Pál barátot meg Szabó Jánost csónakon szállították oda. A holdvilágos éjszakában a Sullogón való csónakázás igazán gyönyörű volt.

Zeneszó mellett kellett volna megtenni a vízi utazást, s ezért a cigányokat is csónakon akarták szállítani, azonban az indus-ivadék nem szállt volna vízre Dárius kincséért se. Inkább fáklya világánál gyalog bujkáltak át az erdőn. Alighanem így is félték, bár a többiek is velük mentek.

A terv szerint *lakozás* előzi meg az ünnepet. Minden résztvevő kap ősi módon nyárson sütött friss halat. Egy akó vörös bort pedig hajnalig megisznak mind közönségesen.

A terjedelmes halászgunyhónál várta a vendégeket *Futó* bácsi, a halászgazda, egész tanyára való halászlegénynyel. Már csillogott a tűz a gunyhó előtt, s a megtisztított halat szalonnával bélelve készen tartották a sütéshez.

A partra szálláskor a jenkinek egy furcsa alaku fekete csónak tűnt szemébe. Mindjárt azt kérdezte:

— Mi ez?

Futó gazda tisztességesen megfelelt:

— Az én régi csónakom! *Bodon hajó*. Apai örökség. Isten tudja hány dédapám mind ilyen bodon-hajóval halászott. Egydarab fából van faragva az egész. Most már nem csinálnak ilyent, pedig a hinárosban meg az ingoványosban az ujmódi csónakot maig sem lehet használni!

Pál atya közbeszól:

— Jól mondja Futó bácsi! Már *Priszkosz Rector korában ilyent használtak szittyá elődeink!* Morier ur jó darab földet bejárhat míg ennek párját találja!

A Jenki megnézte az alkotmányt kívül-belül. Majd elővette jegyzőkönyvét, és az őscsónakot úgy ahogy lerajzolta a hold világitása mellett.

Aztán kijelentette, hogy megveszi a csónakot.

— Nem eladó! szól a gazda.

— De hiszen nem sok hasznát veszi! Én meg olyan árt adok érte, hogy új csónakot vehet rajta! mondja a Jenki.

Futó gazda hunyorít egyet, és vidáman felel:

— No ha annyira megkívánta, hát legyen a magáé! Oda adom *ajándékba!*

A Jenki már megtanulta, hogy itt minden beszéd hasztalan. Vagy elviszi *ingyen* a csónakot vagy sehogyse lesz az övé. Azt kiáltja:

— Köszönöm édes barátom! Adja ide a kezét, hadd szorítsam meg!

Miután jól megropogtatja Futó gazda kérges kezét a jenki, azt mondja a barátnak angol nyelven:

— Igazán különös vér van a magyar emberben. Ahelyett, hogy értékesitené a vagyonát, inkább elajándékozza, *mintha valami keleti fejedelem volna valamennyi!*

— Biz' ez fejedelmi szokás!

Majd ő is odalép a gazdához, pároláz vele, és azt mondja:

— Jól van Futó bácsi! Magyar ember nem tehet másképp!

Ezalatt az emberek külön minden egyes halat hegyes pálcára tűztek, és körülbökdösték velük a tüzet. Az urak pedig a tűz mellé leheveredtek a földre terített pokrócra, és nézték a halászok munkáját. A szintén megérkezett cigánybanda nótához hangolta szerszámaint.

Egyszerre megszólal Pál barát:

— Ebben a fényes éjszakában akármerre nézek, mindenütt valami tündéri szépséget látok! Szeretnék valami gyönyörű mesét hallgatni! Gábor bátyám mondjon el valami történetet; olyant a melyik magával esett meg, és a melyiket élete legkiválóbb eseményének tart! Hadd legyen teljes az élvezetünk!

Bán lelkét is megfogta az éj fölséges pompája. Nem kérette magát, hanem azt felelte:

— Nem bánom elmondok valamit!

És beszélni kezdett:

— „Az esemény olyan meseszerű, hogy bátran úgy kezdhetném: Hol volt, hol nem volt, *hetedhét országon is tul volt . . .*“

— Hallják! Milyen ősrégi szó! kiáltja közbe Pál barát. — Ez a kifejezés *szittyá őseinktől maradt fönn, kik még a hetes szám-rendszert használták!* Azt akarták vele mondani, hogy nagyon messze földön, negyvenkilenc országnál is messzebb történt!

— Bizony olyan formát jelent! Mondja Bán mosolyogva, s folytatja a mesét: „Tehát élt valahol két jó pajtás. Az egyiket *Rozgonyi Ferdinándnak* hívták, a másik én voltam. Mikor megmozdult a magyar föld, akkor mindketten honvédek lettünk. Rozgonyi pár nappal előbb *menetelt* el csapatával; ekkor elváltunk, és az egész hadjárat alatt nem találtunk egymásra. Pedig keresztül verekedtük az egész országot.“

„Mikor már a vég megkezdődött, s a muszka bejött Ausztria segítségére, akkor történt ez az esemény.“

„A honvédek temették a *királyrévi* csatában elesett harcosokat. Csakhogy a borzasztó hideg miatt a legénység nem tudta az elhantolást rendszeren végezni. Hisz óriási munkával is alig lehetett egy kissé felásni a fagyos földet.“

„A tiszték meg az altiszték tűz mellett melengették magukat. A szomoru temetés eszközlésére senkise ügyelt.“

„Én akkor őrmesteri rangban voltam. Unalmamban nézegettem hogyan munkálkodik a legénység.“

„Egyik csapat gödröt ásott, a másik a holtakat hordta. Majdnem teljesen magára hagyatva így takarította a legénység a megölt vitézeket. A felügyelet hiánya miatt, meg, hogy nagyon ki voltak fáradva, némely helyütt a legénység oly felületesen hajtotta végre a parancsolt temetést, hogy kilátszott a földből a halott keze, lába. De a rettentő idő, meg a teljes elcsigázottság miatt senki se törődött vele.“

„Magamat is elfásított a holttestek ide-oda hurcolása. Közönyösen melegedtem a fenyőfa tűzénél. Mégis fölkellette a figyelmemet egy tiszt ruhában levő tetem, mely már mesziről riasztónak látszott a reáfagyott vércsomó miatt.“

„Közelebb mentem. És ekkor *találkoztam a pajtásommal*. Tudnillik felismertem a holttestben Rozgonyi Ferdinánd hadnagyot.“

„Megdöbbsentem. Hátha az én sorsom is ez lesz pár nap múlva? Apám, anyám se fogja tudni hová dobtak! Eh! Viszek valami emléket Rozgonyi szüleinek!“

„A legényekkel földre tétettem a testet, és könnyes szemmel vizsgálgattam: puskával meg szurony-nyal ejtett *tizennégy sebet* olvastam meg rajta! Valami ösztönféle nem engedte, hogy a közös gödörbe dobassam. „Hozzátok ezt a holt hadnagyot utánam, külön eltemetem, legalább tudom

hol fekszik!“ — parancsoltam a legényeknek, — és elszállítottam vagy száz lépésnyire egy bokor tövébe. Tüzet rakattam melléje, hogy a föld fagyja némileg fölengedjen, és sirgödröt lehessen ásni!“

„Az emberi élet fátuma felett töprengve szemlélgettem barátom holttestét, mikor egyszerre úgy tettszett, hogy néhány sebből vér kezd szivárogni. Fölengedett a tűz melegénél.“

„Örült reménység villámlott át agyamon: hátha él? Hátha meg is gyógyul?“

„Megmosattam a testet, és a szive táján dörzsöltem. És megtörtént a hihetetlen dolog! Lassan visszatért az élet az elfásult testbe, sőt a természet csodája folytán fel is gyógyult Rozgonyi.“

— Azután nem találkozott vele bátyám? — kíváncsiskodott Pál barát.

— Dehogyan nem. Hiszen *Rozgonyi ma is él*: fővadász a hercegnél, Szepetneken lakik, s folyton csalogat látogatóba. Csakhogy nekem is van magamhoz való eszem! Nem megyek el, mert Isten tudja mikor engedne ismét hazajönni! Olyan lakomát csapna az én kedvemért, hogy belebetegedném!

— Hát ezért kellett nekem szenvednem egy álló esztendeig! kiáltotta el magát Szabó János.

Erre mindnyájan nevettek. A Szabó Jánosok szomorú sorsa az embereknek mindig derültséget okoz.

Pál barát pedig azt kérdezte:

— De miért tartja ezt az élete legkiválóbb eseményének Gábor bátyám?

— Mert embert ölni olyan közönséges, hogy nem érdemes róla beszélni; hanem *egy életnek visszaadása igazi nagy dolog!* Isteni hatalom hell hozzá!

Ezalatt a lakomával elkészültek.

Csakhogy közbejött valami, mi miatt nem foghattak hozzá az evéshez.

Ugyanis a mesélés alatt Morier figyelmét felköltötte valami. Feltűnő volt előtte, hogy Futó gazda hosszú ideig nézeget a Sullogó tulsó partja felé. Valami szokatlan látványban lehet elmerülve. Néha még a szemét is beárnyékolja kezével, pedig ily módon napfény ellen szokás védekezni. Megkérdezi a gazdától:

— Mit nézeget annyira?

— Valami különöset látok oda át a Morotvásban! Mintha egy *elátkozott lélek* viaskodnék valami állattal! — felelt az öreg Futó.

Morier fölugrott fekvő helyéből.

— Elátkozott lélek! Hol van?

— Arra ni! — mutatja Futó az irányt.

Morier eleinte semmit se lát. Ahá! Mégis! Ott valami mozog a vízben! A hold erős világítása mellett tisztán lehet látni. Most eltűnik. Alámerült a vízbe. Aztán megint fölvetődik egy időre.

Oda irányul a többi ember figyelme is. Mindannyian a tüneményt kezdik bámulni. Mi lehet az? Senki se tud magyarázatot adni.

Egyszerre megszólal Morier: „Hamar! Menjünk oda!” Izgatja, hogy módjában lesz valami szokatlant látni.

Pál barátot szintén elfogta a kíváncsiság: Menjünk hát! — mondta.

Futó gazda azonnal intézkedett:

— Az urakat szállítsátok át csónakon! A bodon-hajóban pedig mi megyünk, Ferkó!

Ekkor a gazdához lép Szabó János. Azt mondja:

— Majd én megyek a Ferkóval!

Es azonnal beleült a fekete csónakba. Senkinek se jut eszébe akadékoskodni, mert nagyon öntudatosan beszél Szabó János.

Különben se vesztegetik az időt. Egy perc múlva már a vizet hasogatják az evezővel. Mégis hosszú időbe telik, míg a Morotvásnak ahhoz a részéhez érnek, melynek irányában látszik a rendkívüli jelenség, ki ez idő alatt háromszor is a víz alá merült, és újra felbukott.

A bodon-csónak vezet, és odaérve mindjárt bevez a Morotvásba. Az angol-módrá épített csónak azonban megáll a Morotvás szélén, mert a sekély vízben használhatatlan.

Szabó János már közel van. Előtte a tünemény elég világosan mutatkozik.

Valami kutya féle állat a föltartott fejével igyekszik a vízszinen tartani olyast, ami ruha-

göngyölögnek tetszik. Elég tisztán látszik, de azért csak az Isten tudná megmondani, mi lehet az.

Mikor aztán egészen odaért a régi csónak, csak akkor lehetett megállapítani, mi az. Ferkó meg Szabó János borzadva bizonyosodtak meg, hogy a tünemény nem más, mint asszonyi holttest, melyet egy kutya tart a víz színe fölött.

— Talán még élet van a szerencsétlen asszonyban? Meg kellene menteni! — mondta Szabó János.

— Igen ám! De be kellene ugrani a vízbe! Aztán meglehet, hogy a feneketlen iszap lehúzza a mentőt, s talán soha sem ereszti vissza! Aggodalmaskodik Ferkó.

Szabó János e pillanatban megérezte, hogy őt *magasabb hatalom* küldötte ide. Eljött az idő, hogy tartalmat adjon életének! Talán azért nem engedte neki az Isten családot alapítani, mert ez a mentés tétetett kötelességévé. Tévesztett életének ez lesz a célja.

Tudja, hogy az életét kockáztatja, de nem ingadozik. Hirtelen lerántja csizmáját, és beleveti magát a vízbe. Mindjárt lesüpped az első lépésnél, de azért megragadja a ruhacsomót. Ferkó állandóan mellette evez. Szabó János néha belekapaszkodott a csónak szélébe, ha az iszap már mélyre húzta.

A kutya egyszeriben megértette, hogy segítségére jöttek az emberek. Mikor Szabó János emelni kezdi a ruhát, az állat rögtön kiengedi

szájából, és lebukik a víz alá, hogy a testet alulról fölfelé emelje.

Mindazonáltal lassan történik a mentés. Többször besülyed az iszapba Szabó János. Szerencsére mellette van Ferkó, s az evező lapátot feléje nyújtja. Nagy vigyázva, hogy a csónakot fel ne borítsa, a lapátba kapaszkodva végre sikerül Szabó Jánosnak kihuzni az iszapból az asszonyi testet, és beleemelni a csónakba.

Belefáradtak a nehéz munkába, de azért új erővel látnak az evezéshez, hogy a testet minél előbb kiszállítsák. Észre se veszik, hogy a kutya a vízben uszva követi őket.

Végre kiérnek a Morotvásból oda, ahol a másik csónak várja az eredményt. Amint Morier James megérti, hogy vízbefulladás történt, azonnal megteszi a mentéshez szükséges tennivalót. Azt a néhány percet se akarja elveszteni, míg átmennek a Sullogó tulsó partjára. Rögtön átemelteti a testet a nagy csónakba. Ott a sarat kitörülgeti zsebkendőjével a halott orrából meg a szájából. Aztán hasra fekteti a csónak fenekén, és saját kabátját összehajtogatva oda helyezi a halott gyomra alá. Most elkezdti a hátát nyomkodni, hogy kihajtsa a vizet a tüdőből, meg a gyomorból.

Eközben megérkeznek a halászgunyhóba. Ott kiemelik a testet, és a tűz mellé a fűbe helyezik. Látszólag meghalt, de azért Morier James mindent megkísérel, ami szükséges a életrehozáshoz

A testet dörzsölteti, maga pedig a halott állkapcsát mozgatta, hogy a lélekzést folyamatba hozza. Nem mutatkozik eredmény.

Majd vizet melegített, és avval locsolgatja. Aztán száraz ruhába göngyölgeti s erősen ütögeti minden oldalról a testet, hogy a mozgásra keltse. Minden hiába!

Morier azonban lankadatlanul tovább dolgozik. Már több eltelt fél óránál. Az emberek megunták a hasztalan munkát. Néhányan félrehuzódnak s csak úgy messziről nézegetik a jenki erőlködését.

Ekkor észreveszik a kutyát, mely idáig követte asszonyát, s most az árnyékba vonulva várja mi lesz az eredmény. Egyik halászlegény fölkiált:

— Nézzétek, nem kutya ez, hanem vidra! Alighanem a rongyos molnár vidrája!

Erre a felfedezésre a legény hamarjában magához vesz a tűz mellől egy darab fát, óvatosan közelít a vidrához, és a husángot hozzá sújtja teljes erővel.

Szegény Misu! Annyira igénybevette minden figyelmét szerencsétlen asszonya, hogy nem vette észre az alattomos támadást. A borzasztó ütés eltörte egyik lábát. Három lábon sántikálva futott a folyóig, beugrott a vízbe, és eltűnt a legény elől.

A legény persze mérgeiődött:

— Ejnye, megugrott az ördögadta rongyos állatja! Pedig a bőre hozott volna két-három forint hasznot!

Misut nem látta többé senki. Véget ért az emberek közti szereplése. Ha a csonttörésbe nem pusztult bele, hát szépet mesélhetett a vidra társaknak azokról a hatalmas állatokról, kiket embereknek neveznek, és akik *különbeknek tartják magukat egyéb teremtményeknél*. Talán ez az oka, hogy a vidrák most még bizalmatlanabbak az emberekhez mint előbb voltak, és csupán az éjfél órájában merészelnek kijönni Vidra-országból a szárazra, mikor alusznak a gyilkolásra mindig készen álló rettentő emberek.

Morier ezalatt folyton dolgozott az életre kelésén.

Fáradozását végre siker koronázta. Csoda történt! Lassan visszatért az élet a testbe. A lélekvétel szabályossá lett. Ekkor bort öntött a szétnyitott fogsor közé, s egyszerre kinyílt a szem. Meg volt mentve egy élet!

Ekkor tudta meg Morier, hogy vidra volt az, mely a testet föntartotta a Morotvásban. De azt nem mondták meg neki, hogy minő jutalomban részesült. A vidráról gondolta, hogy a vízbefult nem lehet más, mint a rongyos molnár leánya. Csakugyan! Amint most figyelmesen nézte az eltorzult arcot, fölismerte benne Musza Ilonát. Ugyan miféle szerencsétlenség következtében fuladt a vízbe?

E szomorú eset miatt a hajnal üdvözléséről mindnyájan elfelejtkeztek. Sőt a lakoma is elmaradt. Csupán erősítő gyanánt ittak néhány pohár

bort. A cigány banda keb'ezte be az összeégett eledelt. Muzsikáról persze szó sem volt.

Már hajnal derengett, amikor hozzáfogtak a hazamenéshez. Ilona nem volt képes járni gyönge sége miatt, belefektették tehát a fekete csónakba, és vizen szállították a szekér utig, ahol a kocsikkal várakoztak. A többiek gyalog mentek odáig. Aztán kocsira tették a beteget, és úgy vitték a székvárosba. Reggel lett, mikor a kórházban elhelyezték Ilonát.

A férfiak előtt feltűnő volt, hogy a nyugati égen piroslik a hajnal, és nem a keletin, de nem értek rá töprenkedni a tünemény fölött. És nem mondta senki, hogy *szép piros hajnal vagy on!*

A nyugati ég azért lőn pirossá, mert arrafelé a rongyos malom égett.

A bodon-csónakot Morier James elhozatta, és behelyezte az uradalmi épület legszebb szobájába, addig is, míg a már előbb gyűjtött egyéb különös kincscsel együtt el fogja küldeni Amerikába.

Akik nagy utra készültek.

Musza Ilona szerencsétlenségének az volt az okozója, hogy az ő rendkívüli sorsa is olyan csapáson kezdett járni, mint a közönséges terem-
téseké.

Eltalálta Futó gazda, mikor azt mondta a viz-
ben vergődő Ilonára: „Elátkozott lélek!”

Mert Ilonából csakugyan ilyen lett. Boldogsá-
gát elfujta a szél, s a gond állandó tanyát vert
nála.

Ilona szomorúsága erősödött, mert egyszerre
azt vette észre, hogy körötte minden árulkodik.
Még a szellő, a holdvilág, sőt a nap is. A szellő
elvitte a csókzaját az éji tolvaj fülébe, s a holdvilág
föltárta a titkot az orvul vadászó előtt. A nap révén
nagyon kevés tudódott ki. Csupán annyi, hogy
egy fogatlan banya, ki galyat szedett az erdőben
s a *csatogó-madár* (fülemile) fiait vitte haza
pecsenyének, a nap fényözönében meglátta, mikor

a szolgabíró gyönyörködött a virágbaborult galagonya bokor szépségében, s eközben fél karját Musza Ilona derekán tartotta.

A tilosban dolgozóknak legfőbb gondjuk volt, hogy a titok mihamarabb megszűnjék titok lenni.

És mindenki furcsán kezdett ránézni Musza Ilonára. Emberek szóltak be hozzá, kikhez semmi köze sem volt. Szájuk az öregapától alattomos szavakkal kérdezősködött Ilona felől, s lenéző kacagásuk ismeretlen szerencsétlenség érzetét költötte föl az öreg emberben.

Musza Mihály tünődni kezdett a dolgon, de nem talált rá magyarázatot. Egész életében a becsület ösvényén járt, hogyan találta volna meg vénségére a kajánságtól jelzett becstelenség országutját?

Pedig unokáját is megkérdezte:

— Iluskám, nem tudod miért szánakoznak rajtam az emberek?

Ilona elfehéredett. Alig tudott annyit hebegni, hogy ő nem tud semmit.

Jöttek asszonyok a harmadik faluból, kik hirre voltak éhesek. Megsimogatták Ilonát. Szemük gonosan csillogott, és azt mondogatták:

— Megerősödtél leányom!

Musza Ilona megpróbált titkolódní. Kigondolt valamit. Hogyan fog ő elhuzódní valami ismeretlen helyre, s *bizonyos idő múlva* hogyan fog visszatérni gyógyultan, csupán azért, hogy öregapja előtt rejtekben maradjon a való, s hogy ő

azontul mindörökre az öregapja dédelgetésének szentelje életét!

Hanem a valóság az ő zordonságában hamarabb előlépett, mielőtt a sérült galamb biztonságba juthatott volna.

Musza Mihály egyik nap gyanakvóan nézte végig unokáját. Majd fölkerekedett, és szónéklül eltávozott hazulról.

Ilona veszedelmet érzett. Mintha valami kiáltotta volna:

— Eljött a rettenetes óra!

Musza Mihály késő éjjel tért haza. Ilona mécsvilágnál virrasztott, s kisírt szeme megdöbbenő bizonyossággal látta a portól bepiskolt, s aggodalomtól szorongatott öregapán a tudás bizonyítékát. Az öreg inkább hörögte mint kiáltotta:

— Takarodj tiszta házamból te-te . . .

Ilona csak annyit tudott hebegni:

— Jaj nekem!

És kilépett az éjszakába, *hogy soha vissza ne menjen* többé ősei hajlékába. Érezte, tudta, hogy hiába való minden könyörgés!

Kint a Sullogó partján csónakjuk akadt szemébe. Szinte öntudatlanul beleült, és vitette a csónakot a víz sodrától. Csak menni: lefelé, ismeretlen messzeségbe, — ez volt vágyakozása.

Gondolata összekuszálódott. Lefelé néző szeme nem vette észre Misut, ki a csónak mellett uszott s kitartóan követte urnőjét.

Néhol megakadt a csónak, s akkor a viz halk locsogása mellett hallani lehetett Ilona szomorú sóhajtozását.

Végül elért a Morotváshoz.

Ott egyszerre tisztába jött azzal, hogy mit kell tenni.

A csónakot kihuzta a partra, maga pedig belépett a Morotvásba. Alig tett néhány lépést már lehuzta az iszap. „Isten bocsáss meg!“ — tört ki belőle a kiáltás. És lábával még mélyebbre furta magát az ingoványba.

Ugy kellett lenni: Misu tudta, hogy az ő segítségére szüksége lesz Ilonának, mert e pillanatban megragadta Ilona ruháját s annál fogva kiemelte a leányt az ingoványból.

Ilona föleszmélt, megismerte az állatot, meghattotta ez a rendkívüli ragaszkodás, minő nincs az emberek között. De a másik pillanatban haragosan kiáltotta:

— Misu! Nem takarodol mindjárt! Eressz el! Ennek így kell történni!

Misu elbocsájtotta urnőjét, s Ilona ismét elmerült a víz alá. Ezt látván Misu, megint megragadta s nagy erőlködés között fölrántotta. Ezután pedig hasztalanul kiabált Ilona. Misu tisztában volt a tennivalóval: többé nem eresztette el asszonyát.

Imigy viaskodott Misu hosszú ideig. És mégis hiába dolgozott. Ilona végre megszűnt lélekzeni. De azért Misu mégse eresztette el mindaddig,

mig Futó gazda küldöttjei oda nem érkeztek. Azoknak kezére aztán átszolgáltatta a testet.

Igy került Ilona a kórházba.

Még aznap reggelén, mikor a leányt kórházba vitték, már uton-utfélen beszéltek az emberek, hogy az elégett rongyos malomban benveszett a molnár is. Gyanakodtak, hogy az öreg Musza maga gyújtotta föl az épületeket, és azért égett bent a malomban, mert meg akart halni. Másképp miért küldötte volna el szolgáját éjjél tájban a messzefekvő városba azzal a parancsolattal, hogy hozza ki reggelre az orvost, mert ő végórájának közeledését érzi?

Mikor az orvos megérkezett, akkorra csupán egy széndarabot talált, mely valaha a rongyos molnár volt.

Az öngyilkosság gyanuját aztán bizonyosságra emelte Musza Ilona szomorú cselekedetének a híre.

Az emberek szörnyüködtek az öreg molnár cselekedetén. Pedig *nem tuzhalál illet-e az utolsó fejér emberhez?*

Egyik szerencsétlen hír követte a másikat. Délután már azt is tudták, hogy a kórházban Ilona is meghalt.

Pedig a hír ebben a formában nem volt igaz: Ilona idő előtt szült, a gyermek meghalt, de az anya életben maradt.

A száguldó szerencsétlenségnek ezután Soóghor Gyuri akadt utjába.

A főszolgabíró *hivatalos minőségben* a helyszínen állapította meg a malom leégését, valamint az öreg Musza Mihály halálát. S alig érkezett haza, otthon már várta Ilona halálának hire.

És megtört az életerős férfit. Eszébe se jutott kételkedni a hír valóságában. Pedig máskor azt szokta mondogatni: „Az emberek lehetőleg tartózkodnak az igazmondástól!”

Az irodába megy, hol az irnok csodálkozva figyelni főnöke mozdulatait. Még sohasem látta így a főszolgabírót. Mintha a lélek elveszett volna Soóghor Gyuriból. Oly bizonytalanul lépked, s úgy tesz-vesz, mintha nem lenne öntudata.

Üvegesedő szemmel néz sok ideig az íróasztalán lévő sok törvénykönyvre. Ugy látszik, agyára valami súly nehezedik, mely képtelenné teszi a gondolkodásra. Csak bámul maga elé, anélkül, hogy látna.

Eközben hivatalos távirat érkezik. A minisztérium sürgönyzi: „Utásítom a folyó évi 1435. számú ügy haladéktalan elintézésére s kimerítő jelentés tételre.”

Soóghor Gyuri mosolyog: „Éppen még ez hiányzott!” szól hangosan, és irnokának utasítást ad:

— Ezt a táviratot iktassa be! Megint a kavics fuvardijat sürgölik! Csatolja hozzá *az előző iratot*, aztán holnapig tartsa magánál! Majd megjön az alispán és elintézi!

Az irnok előveszi az irattárból a kavicsbordásra vonatkozó ügyet, s anélkül, hogy megnézné mikép a távirat száma erre az ügyre vonatkozik-e, a sürgönyt hozzá teszi. Kissé furcsának találja ugyan a főszolgabírónak az alispán jövetelére vonatkozó mondását, de nem szólhatott. Még csak az kellene, hogy irnok merjen megjegyzést tenni a főszolgabíró dolgára?

Aztán Soóghor Gyuri átment a lakásába, de rövid idő múlva visszajött, leült az asztal mellé, és néhány levelet irt. A leveleket zsebébe tette. Majd kocsiját rendelte elő. A székvárosba akar menni.

Minden szokás ellenére kezét fogott az irnokával, s bucsuzásul azt mondta: „Isten áldja meg!”

Ezzel megindult a négyes. Utközben egyszer azt morogta a szolgabíró: „Ki hitte volna, hogy én is olyan közönséges befejezést csinálok, mint valami borbélylegény!” Mire kocsisa hátrafordulva azt kérdezte:

— Parancsol tekintetes uram?

Soóghor Gyuri kis ideig hallgatott. Mintha az esze másutt járna, s úgy kellene valahonnan *a messzeségből* visszahozni. Szórakozottan felelte:

— Nekem már nem kell semmi! Csak hajts!

Ezután szó nélkül hajtattak végig a hosszú uton. Leszállt az este is. A kocsin nem égett lámpa. A gazda gyötrődése a kocsisra is átragadt. Sohase volt ilyen bánatos a szolgabíró, ki néha

erőszakoskodott ugyan, de általában emberségesen bánt kocsisával, kihez valami nyers szeretettel vonzódott.

Ezalatt bent a városban Csatlós Imrének, a kántornak, szintén — ámbár másnemű — borus gondolatai voltak.

Szomjazik ; azaz még inkább kifejezi lelki állapotát ez a szó: ihatna. Nehéz gond nyomja, mert azon kell a fejét törni: hol igyék. Elháríthatatlan akadály az, hogy egyetlen veszekedett *vas*-nak sincs birtokában. Azt pedig mondani is fölösleges, hogy sehol sincs hitele.

A kántor hiában törte a fejét. Végre is sóhajtás lett az eredmény: „Semmi remény! Pedig ma különösen jól esnék egy kevés ital!”

Csatlós Imre mégse tud megnyugodni ; megint fölveszi a harcot az ádáz sorssal. Előkeríti a kalendáriumot: hátha nevenapja lesz valamelyik ismerősnek? *Az ördög nem alszik!*

Hanem csakhamar leteszi a naptárt: „Tegnap Amália, ma Piusz, holnap Henrik. Még az eskimók se viselnek ilyen nevet! Igazán kétségbeejtő állapot!”

Már besötétedett. Csatlós nem tehet mást, mint dühösen füttyüli a Napoleoni marsot: „Már siess hazádba visszavert seregem.” Végre megunja a füttyülést is. Elmegy lakásáról, és kódorog. Hátha mégis találkozik a jó alkalommal?

Ejnye Csatlós Imre, hát elfelejtetted, hogy ahol a baj a legnagyobb, ott a segítség legközelebb van?

Nézd csak azt a rohanó kocsit! Éppen te előtted áll meg, és egy ismerős vidám hang. Soóghor Gyuri hangja, azt kiáltja:

— *Egbekiáltó* barátom! gyerünk inni!

Mintha csak a kántor saját lelke szólalt volna meg!

Hirtelen azt hitte, hogy káprázat az egész. De meggyőződve a csodálatos valóságról, egyszeriben fölugrik a szolgabíró homokfutójára, aztán föltekintvén a csillagos égre, hálát ad a Mindenhatónak, ki nemcsak a liliomokról gondoskodik, hanem a szomjuságtól gyötört kántorról is.

Soóghor Gyuri meleg kézszorítással fogadta.

— Szervusz cimbor! Reménylem eljön velem a barátokhoz? Elsőben oda kell mennem, noha már este van, mert *utolsó dolgomat* kell rendeznem! Aztán pedig elmegyünk másfelé is, ahol lesz *iszingyóresz!*

Csatlós jóformán nem is értette, mit beszél a szolgabíró. Elmegy ő, akárhová viszik. Csak inni lehessen.

A kolostor előtt megáll a négyes. Soóghor Gyuri leugrik a kocsiról s kurtán mondja a kocsisnak!

— Várj meg!

A kocsis épp oly röviden válaszol:

— Értem uram.

XXIII.

Mikor a van-ból nincs lesz.

Soóghor Gyuri bemegy a kántorral a fekete-csuhás barátokhoz, kik szívesen fogadják a vendéget mindenkor. Még a kapus is megörült:

— Isten hozta főszolgabíró urat! Csakhogy már minket is megnéz egyszer! Tessék a refektóriumba menni, ott vannak a páter urak!

Hát még a páterek mennyire megörültek? Szívesen megölelgették a nem várt vendégeket. A provinciális rögtön az asztalhoz tessékelte őket, másik atya poharat helyezett eléjük, és bort öntött a harmadik.

A szíves vendégszeretet mindjárt visszahozta Soóghor Gyuri régi kedvét. Ismét az arany-gyerekké vált.

— Ezek aztán igazi barátok! Mi? — kiáltotta a szolgabíró, és jókedvvel rácsapott a kántor vállára. — Kántor barátom remélem jól áll a világ?

— Köszönöm, rosszul! — válaszolt az érdeemes férfiu, és rögtön leküldött egy pohár búfelejtőt.

— Nem hiszem én azt! Jó sora van annak, aki temetéskor is énekel! — évődött a szolga-bíró.

— Az ám! Csakhogy nálam egyszer a van nincs, máskor meg a nincs van! — sóhajtott a kántor. És a nagy szegénységre mit tehetett mást: megint inni kellett.

Pál atya igyekezett megvigasztalni a búsongó embert:

— Nem vagyunk mink szegények! Az ördög szegény, mert nincs lelke! Gyere koma! Danoljunk!

És rákezdett *a kivont kardu szalontai hajdu* bordalára:

„Igyunk egy-egy kicsit-kicsit-kicsit!

Ha jól esik-esik-esik“

A nőta gyujtott. A kántor egyszeriben elfelejtette, hogy a van nincsen, és Pállal együtt énekelte a nőta többi részét:

„Hiszen egy-két pohár bortul

Ez a világ föl nem fordul,

Ha fölfordul

Azt se bánom,

Nincsen benne

Semmi károm;

Igyunk egy kicsit!“

Aztán iszogattak szorgalmasan, jó egyetértésben. Ez is, az is énekelte valamit. Majd a kántor fölkiáltott:

— Urak, csönd! Most majd én eléneklem a régi nótát! Az én nótámat!

El is énekelte ezt a szomorú és mégis derült humorú kuruc éneket:

„A vagyon gondjátul
Megmentett az Isten!
Mit busúlsz, kenyeres,
Mikor semmink sincsen?”

Persze ittak erre a nagy szomorúságra. Később pedig ittak minden válogatás nélkül, a bánatos dologra éppen úgy, mint a vidámra.

A sok ivás már éreztette hatását, de a szolgabíró színjózannak látszott. Mintha másutt járna a gondolata, néha olyan mereven nézett az étkezőterem füstött cirádájára.

Kissé ijedtnék látszott, mikor a provinciális fölkel az asztaltól, és menni készült, azt mondván:

— Csak vigadjanak az urak tovább! Én reám ne adjanak semmit! Öreg vagyok már!

— Engedjék távozni! Imádkozni megy! Majd mi tovább mulatunk! — sugta az egyik páter.

Ugy látszik mégis megártott a bor Soóghor Gyurinak, Mert odaállott a távozó főnök elé, és azt mondta:

— Atyám, *áldjon meg!*

A provinciális tétovázott. Valószínűleg tréfát sejtett. Manapság az urak dévajkodni szoktak a vallásos dologgal.

Ekkor a szolgabíró ajkához emelte az öreg páter kezét, és megcsókolta.

A provinciális hirtelen elérzékenyült. Talán vigasztalásra van szüksége ennek a jó fiúnak? Rátette kezét a szolgabíró fejére, s megilletődve mondta:

— Isten legyen vele fiam!

Aztán elsietett.

Az öreg főnök mintha azok közül a régi szent emberek közül maradt volna köztünk hirmondónak, akik sohasem foglalkoztak mással, csak Istennel. Az ő szeme előtt is folyton a *másvilág* lebegett, s a körötte történt dologgal alig törődött. Most is a szent könyvek olvasásáért vonult vissza cellájába.

Soóghor Gyuri sajátóságos viselkedése alig tünt fel a vigadóknak.

A provinciális távozása után még elevenebb lön a mulatozás. A *magiszter pincernárum* fáradhatatlanul hordta föl a bort, és a társaság nagy szakértelemmel iddogált.

Ha pedig némi lankadás volt észrevehető, rögtön rágyujtottak a *bujdosó pohár* nótájára, és a jelenlevők mindegyikére ráénekeltek a következő rigmust: (Persze névváltoztatással.)

„Soóghor Gyuri iszik most,
Azt se kérdi drága-e most,
Megkeresi mindenkor,
Mit megiszik ilyenkor.
Kiáltsuk hát nékie:
Re-re-re-re
Re-re-re . . .“

Ekkor akinek a nevét a nóta elején említik, — (ez esetben Soóghor Gyurinak,) — ki kellett inni a pohár bort *egyhajtsra*. Mig nem iszik, addig folyton azt éneklük fülébe: „Re-re-re-re! Re-re-re!“ Ha pedig már ivott, akkor az éneket bevégezik azzal :

„Váljék egészségére!“

Ezzel a nótával óra számra lehet az *ivást gyakorolni*.

Változatosság kedvéért a mulatók ugratták egymást. Például: az egyik barát hunyorit egyet a szemével, és odasugja Soóghornak: „Amerikát vegyük elő!“

A szolgabíró tudja már mi az. Rögtön készen áll a csinyre. Hirtelen föltartja mutató ujját, és erős hangon kommandéroz :

— Halt! Kézbe a poharat! Igyunk egyet arra, hogy az a borpusztító gyalázatos filloxera ott veszszen hazájában, Amerikában!

Ez az állítás a történelem meghamisítása volt ugyan, de nem nehezményezték. A kántor azonban az Amerika név ellen tiltakozott:

— Nem Amerikában, hanem *Kolumbiában!* Mert Kolumbia annak a földrésznek a neve!

— Ejnye kántor barátom, hát maga már olyan nagyravágyó, hogy egy világrésznek akar kereszt-apja lenni? Ingerkedik a szolgabíró.

— Nem vagyok nagyravágyó, — védekezett a kántor, — hanem minden iskolás gyerek tudja,

hogy azt a földet *nem Amerigó fődözte föl*, hanem Kolumbus, tehát Kolumbiának kell hívni!

Valahányszor Amerikáról volt szó, a kántor sohasem mulasztotta el, hogy a mellőzött Kolumbusnak elégtételt ne szolgáltasson.

Pál atya közbeszólt:

— Akkor is Normandiának vagy Hetumogeriának kellene hívni, mert a pogány norman, és magyar férfiak már jóval Kolumbus előtt felfedezték Amerikát!

— No ezt se hallottam még! Denikve holtig tanul az ember: mondja a szolgabíró.

A kántort addig boszantották Amerikával, míg a szolgabíró azt nem mondta:

— No nem bánom! Legyen hát Kolumbia! De egy kolumbiai nótát kell énekelnie!

A kántor nem jött zavarba, Nagy készlete volt nótában. Egy kicsit kimeresztette szemét, (mert ilyenkor nehezebb esik az embernek a gondolkodás), hanem aztán elfujt egy furcsa nótát: a *Csetevájó marsot*. Ez meg olyan bolond mulatságos volt, hogy huszszor kellett egyfolytában elénekelni. Ilyen pompás részletek fordultak elő a híres nótában:

„Fuji, fuji, fuji . . .
Ó Csetevájó
Bumbelevájó
Pentelevájó
Csuk-csuk-csuk . . .”

A nóta végén pedig azt kellett bömbölni:
„Éljen Csetevájó!”

E fölséges szöveg (olyan dallamra énekelve, mely az indusok harci zenéjét játszi erővel tönkre silányítaná,) úgy föltüzelt a mulatókat, hogy észre se vették mennyire mult az idő. Mikor éjfél mutatott a fali óra, egyszerre fölkel Pál atya, kezébe vesz egy poharat, és kiált:

— Szilencium! Tizenkét óra! Eljött az időnek teljessége! Igyuk meg a *szent János áldását!* Aztán vége!

Olyan hamar eltűnt az idő, hogy Csatlós Imre nem hihetett az éjfél megérkezésének komolyságában. Ki is fejezte kételkedését:

— Lehetetlen, hogy már tizenkét óra volna. Rosszul járnak az órák Maradjunk még. Igyunk egyet még szegény hazánkért!

Hanem a szolgabíró nem maradt. Csupán annyit késett, amíg Pál atyát kapacitálta:

— Jöjjön velem szentatyám! Még valami elvégezni valóm van a zárdán kívül!

Pál gondolta, hogy mi lesz az a dolog: *iszin-gyóresz*. Azért azt mondta:

— Nem lehet!

Soóghor Gyuri azonban könyörögni kezdett:

— Csak ezt az *utolsó kérésemet* teljesítse! Sohase kérek többé semmit!

A rimánkodásnak persze nem tudott ellenállani Pál atya. Sugva megígérte:

— Jól van! Megyek én is, de ne szóljon többet, hogy észre ne vegyék az eltünésemet!

Ezek után a szolgabíró elbucsuzott a vendégszerető szerzetesektől, kik a kapuig kísérték. Pál úgy intézte a dolgot, hogy hamarosan fölcserélte csuháját polgári ruhával, s így kísérte kifelé a vendégeket. Olyan lelkes kedvben voltak, hogy se a szerzeteseknek, se a vendégeknek nem tűnt fel a ruhacsere.

Persze a kántornak sem lehetett mást cselekedni; fájó szívvvel elment ő is, miután *legutoljára* még egy pohár bort *beöntött* vala.

A kapu becsukásakor Pál atya is künrekedt az utcán. A kapus semmit sem látott, mert szintén virágos kedvében volt.

Az utcán állott Soóghornak a kocsija. Mert a szolgabíró kocsisa tudta a mórest. Várta a gazdáját estétől fogva. És várta volna akár másnapig is. Mikor meglátta a vendégsereget, odakiáltott:

— Tekintetes uram, errefelé!

— No most föl a kocsira gyerekek! Megyünk a Szarvasba! — mondja Soóghor Gyuri.

A szolgabíró felült Pál baráttal. A kántor ellenkezett; ő nem megy.

Általános megdöbbenést okozott e tüneményes nyilatkozat.

— No ilyent még nem pipált összevéve se Szumátra, se Tátra-Fátra, se pedig Amerika! — kiáltott a szolgabíró.

— Kolumbia! Azaz Normandia vagy Hetumogeria! — rikkantott közbe a kántor.

A mulató pajtások nagyot kacagtak. És olyan szívesen kérték a nyakaskodó kántort, hogy jöjjön borozni, mintha ettől függött volna boldogságuk. Hiába. Minden könyörgés kárba veszett. A kántor újra kijelentette:

— Nem megyek!

Pál atyát még sohasem érte ilyen meglepetés: „Egy kántor, hozzá még a mi kántorunk, nem megy inni! Csodák történnek; megdül a közmondás, hogy: cantores amant liquores!”

— De hát miért nem jön voltaképen? — kérdi a szolgabíró. Mire a kántor fölsóhajt:

— Mert a szegény embernél egyszer a van nincs, máskor pedig a nincs van!

Pál barát boszusan rászól:

— Ne számárkodj, hanem érthető beszédben mondd meg, miért nem akarsz jönni?

— Mert nincs pénzem! — nyögte ki a megbotránkoztató férfiú.

— Maga bolond, égbekiáltó barátom! Tudhatná, hogy én fizetek, ha én invitálok! — mondja a szolgabíró.

Erre Csatlós Imre késedelem nélkül fölkapaszkodott a kocsis mellé, azt mondván:

— Siessünk tehát!

A Szarvasban ember emlékezet óta egy „asztaltársaság” ülésezett éjszakánként, mely mindig föláldozta magát, ha inni kellett.

Hallani kellett volna azt az örömvöltést, melylyel a szolgabíró meg a társait fogadták! Meg aztán azokat a szives felköszöntőket, melyekkel megtették a szolgabíró miniszternek, Pál barátot püspöknek, a kántort pedig önfeláldozó hazafinak! Hiába, csak korcsmában lehet találni igazán lelkes férfiakat!

Egyszerre Soóghor Gyuri földhöz teremt poharát:

— Eh, vesztemet érzem! Cigányt hozzatok, ha a pokolból kerítitek is elő!

Szaladt a csapos legény. És persze jött egykettőre a Laci bandája, mert ilyen kívánsága mindig járt szokott az embernek teljesedni.

Laci legelsőbbben elhuzta az aranygyerek nótáját: „Ezt a kerek erdőt járom én . . .“

Még csak ezután ittak ám Isten igazában! Csatlós már annyira *benyakalt*, hogy Pál atyához fordulva azt mondta:

— Meg mernék esküdni, hogy két barát ül mellettem! Tisztára kettőt látok!

Azután az a sok gyönyörű nóta, melyet Laci bandája a mulatók fülébe muzsikált, szintén hozzájárult a tökéletes élvezékenyüléshez.

A Szarvasbeli társaság nimbusza megrongálódott; majdnem mindnyáját úgy kellett szégyenszemre kocsin haza szállítani, annyira leverte lábukról az ital. Alig bírta ki három tagtárs. Igaz ugyan, hogy már reggel felé járt az idő.

Hanem a mi embereink még aránylag elég jól tartották magukat.

Hajnalban Soóghor Gyuri odahívta a pincért, kifizette az egész költséget, és azt mondta:

— Borralaló gyanánt magának ajándékozom a kocsimat meg a lószerszámot! A négy lovam a kincstáré, másképp azt is odaadnám. Elfogadja?

A fizető pincér persze *elértette a tréfát*. Meghajtotta magát, és azt mondta:

Igenis! Kérem ássan!

— No akkor jól van! De még átadom magának ezt a négy levelet; holnap dobja postára! — rendelkezett az arany-gyerek.

A pincér erre is azt mondta:

— Igenis! Kérem ássan!

Ezzel az arany-gyerek belerakta mellényzsebébe a megmaradt összes pénzét; majd levetette a mellényt, és odanyújtotta a primásnak:

— Laci testvér, fogad el emlékül! A pénzen osztozzatok meg, de a mellény az órával meg a láncsal egyedül a tiéd legyen!

Lacinak azonnal magára kellett öltetni a mellényt minden tartozékával együtt. A primás anynyira örült, (nem éppen a szép mellénynek, mint inkább az arany órának, meg az arany láncnak), hogy csak úgy ragyogott a fekete képe.

Most Soóghor Gyuri „utolsó bucsu poharat” ivott a társasággal, s utána sarokba vágta az üveg-poharat. Mindez nem tűnt fel. Nem találták különösnek a következő beszédet sem:

— Többet nem iszom! Még csak arra kérlek bajtársaim, hogy velem gyertek egy utolsó boldságra! Éjjeli zenét akarok adni egy igaz embernek!

Ezzel az egész társaság cigányostul együtt kivonult a Szarvas vendéglő szerető falai közül.

Kint az utcán a felkelő nap ragyogása mellett kofák szálingóztak a piacra, és emberi gépek indultak napi munkájuk után.

A mulató fiuk pedig Soóghor Gyuri vezetése alatt az uradalmi épület elé mentek, hol a szolgabíró szónokolni kezdett:

— Itt lakik az, aki egyedül merte megmondani, hogyan cselekedhettem volna becsületesen. Ez Morier James ur. Talpig ember! Éltesse az Isten!

A társaság lelkes éljenzésre fakadt. Ez a lárma fölébresztette a jenkit, és ablakhoz csalta. Onnan végig nézte az egész eseményt: az arany-gyerek hogyan állítja föl a bandát, hogyan huzzák el a Rákóczi indulót, hogyan veszi le kalapját Soóghor Gyuri s ennek példájára a többiek, és hogyan hallgatják végig a nótát fődetlen fővel. „Rendkívüli emberek ezek a magyarok még a mulatozásban is!” — gondolta magában. Fogalma sem volt arról, hogy mindez az ő tiszteletére történik.

A zene után Soóghor Gyuri fejébe nyomta süvegét azt mondván: „Ezt a tartozást is megfizettem! És most, — fordult a társasághoz, — gyerünk magyarok!”

Induláskor szemébe tünt az arany-gyerekek az átellenes házban levő vaskereskedés cimere. Új gondolat jutott eszébe. Azt kiáltotta:

— Pajtások! Tiszteljük meg éjjeli zenével a vasembert! A befejező cselekedetem legyen igazi bolondság!

„Hurrá! Helyes! Éljen!“ — zúgtak a gyerekek a fölséges indítványra. Rögtön odavonultak a vaskereskedés elé, hol egy páncélos lovag állott cimer gyanánt. Soóghor Gyuri a cimer alá állította a bandát, azt parancsolván:

— Még egyszer huzd el Laci a nótámat!

A cigány rázendített; Soóghor Gyuri biccentgetett hozzá a fejével az ütem szerint; a nóta vége felé pedig már halkán énekelni kezdte a szöveget is:

„Ezt a kerek erdőt járom én,
Azt a barna kislányt várom én.
Az a barna kislány viola
Én vagyok a vigasztalója . . .“

Erre az elkoptatott régi nótára, melyre valamikor öregapánk bokázta a palotás-táncot, Soóghor Gyuri sirva fakadott. Azonban hamar kitörülte szeméből a könnycseppeket. „Még csak az hiányzik, hogy pityeregni lássanak!“ Egyet intett: „Ácsi!“

A vezényszóra elhallgatott a nóta, és Soóghor Gyuri a vasemberhez ilyenforma felkösöntőt mondott:

— „Igen tisztelt vas-ember!“

„A mi időnkben, a külügyi politika magyar-ellenes magatartása, valamint a vagyonos osztály bizantinizmusa korában, tisztelő bámulat kél minden honfi kebelben az iránt az ember iránt, aki nem csak meg nem ingott sohasem, hanem inkább mindig szembeszállt a viharral-vésszel, *aki talpat nem nyalt soha*, tehát nem is törődött vele senki, s hagyták, hogy rászálljon a rozsdá, s *aki sohasem fordított köpenyeget* szeretett hazánkban! Ez a rendkívüli ember te vagy, ó vas férfiu! Megérdemled, hogy rólad megemlékezzünk, s tiszta szivből kívánjuk, hogy örökön élj!“

A cigányok *tust* huznak, a többi népség lelkesülten éljenez, Soóghor Gyuri pedig a szónoklatot azzal fejezi be:

— Most pedig *kiáltsuk háromszor*: Éljen Csetevájó!

A lelkesedés nem ismert határt. Dörgő éljenzéssel illették Csetevájó királyt. Eközben Soóghor Gyuri azt mondja:

— Égbekiáltó barátom most *meg fogja látni igazán, mikor a van nincs!*

Ezzel pár lépésre elvonult a társaságtól.

A jókedv annyira emelkedett volt, hogy sem a beszéd, sem a visszavonulás nem tűnt föl senkinek.

Még az egész társaság éljenzett, mikor egy dörrenés Soóghor Gyuri felé irányította a figyel-

met: a szolgabíró a szájába lőtt, arcra bukott, nehányat sóhajtott, és meghalt.

A rémület egyszerre kijózanította a cimborákat. Pál barát sirva mondogatta a haldoklónak: „Gyónjon meg, gyónjon meg!” A kántor próbálgatta a szétroncsolt agyat összenyomkodni, a cigányok pedig szétfutottak.

Az igazmondásban mindig kiváló kofák állítása szerint az egyik cigány annyira megrémült, hogy futásközben ugatott mint valóságos kutya.

Pál barát rendes szokása szerint most is elvégezte azt a dolgot, ami más embernek volt a kötelessége. Eljárt a hivatalos emberekhez, hogy a holtat az utból elszállítsák.

Amikor már a városi kapitány meg a vizsgálóbíró is megjelentek *a helyszínén*, csak akkor vittek el az arany-gyerek testét a temetőben levő *hideg-házba*. Ott felbontották az orvosok és megállapították, hogy „a halál lövés által okoztatott.”

Csak ezután tért vissza kolostorába Pál atya. Meg volt az a tudata, hogy megtette kötelességét. Kimerülten dőlt le diványára, mikor a *lajkus* nyitott be és elmondta a provinciális parancsát, hogy azonnal menjen hozzá.

A főnök szertartásosan fogadta. Körötte állt a többi szerzetes. Mindannyinak komor volt az arca mikor Pálra nézett.

A szelid rendfőnök rendkívül erős intelemben részesítette Pál atyát, „aki szerzetesi ruha nélkül

merészelt az utcán mutatkozni s a regulát megsérteni.“

Pál atya végig hordozta tekintetét társainak arcán. Talán védelmet keresett náluk. De minden arc rideg maradt, s a szerzetesek azt suttogták a bűnös felé: „Micsoda szégyen! Milyen botrány!“ A provinciális pedig kimondta az ítéletet: „Nem akarom nagy büntetéssel sujtani, hanem rendelem, hogy egy napig böjtöljön, és imádkozzék bocsánatért az irgalmas Istenhez!“

Pál atya tehát böjtölt, ami olyan korhelykedés után valóságos orvosság.

A főszolgabíró halálának hire gyorsan elterjedt. Nyomban megindult a pletyka.

Mindenki gondolt valamit. Egyik tudta, hogy a szolgabíró az alispánhoz írta utolsó levelét, s ebben Ér Sámuelt okozta a szomorú esetért, mert leányával semmit sem adott, s mert az elsikkasztott hivatalos pénzt nem akarta megtéríteni veje helyett. Pedig az egész csupán valami nyolcezer forint! A közvélemény ezt az összeget csekélynek minősítette.

Másik a szolgabíró feleségét okozta, ki sohasem szerette az urát.

Majd az a hír jött, hogy az alispán parancsára a tisztviselő-társak nem vesznek részt a temetésen. Sőt az a pletyka is lábra kapott, hogy sem a felesége, sem az ipa nem akar gondoskodni az eltemetésről,

És a tömeg, a jószívű embertömeg, annyira ment sajnálkozásában, hogy szidni kezdte az urakat. Hangos kiáltás is hallatszott imitt-amott:

— Megölik a szegény embert!

— Nincs szívük!

— Gazemberek mindannyian!

Ellenben az öngyilkos szolgabiróról kiderítettek, hogy nálánál gavallérbab ember nem volt a vármegyében. Csupa lélekemelő dolgokat meséltek róla. Hogy a szegény embereket szerette, rajtuk mindig igyekezett segíteni. Hogy emiatt kergették halálba az urak.

Mikor pedig hire ment, hogy az egyház megtagadta az öngyilkos tetemének beszentelését, akkor a nép teljesen a halott pártjára állott. Az emberek félbenhagyták munkájukat és csoportba verődve izgatottan beszéltek az esetről. „Valami történni fog!”

A temetés órájában annyi nép jött össze a temetőben, amennyi még sohasem jelent meg e városban semmiféle nagy ember temetésén. Még a közeli falukból is jöttek emberek, hogy szaporítsák a tömeget.

Sociális eszméktől szaturált emberek kiadták a jelszót: „El kell temetni pap nélkül!” Munkától megdurvult öklök emelkedtek a levegőbe, s a mozgás általánosabbá vált. „Gyalázat!” zúgták egyhelyütt. „Le a papokkal!” kiáltották amott.

Elmult a temetésre kitűzött idő. Pap nem jött.

A provinciális nem adott az egyházi temetésre engedélyt, pedig az öngyilkosság előtt megáldotta a szolgabíró.

Most négyes fogat érkezik a temetőbe. A lovak lassu lépésben járnak, s megállnak a néptömeg háta mögött.

Mind a négy lónak feje le van kötve a szerzámhoz, s emiatt úgy látszik, mintha a meghajlott nyaku lovak busulnának. Vagy talán igazán szomorkodnak? Ki tudja, nem érzi-e meg a szerencsétlenséget a lónak nemes lelke?

Ez a fogat Soóghor Gyurié. A négy lovat a kocsis hozta el a gazda temetésére. „Meg kell tenni az *utolsó kötelelességet!*” — beszélgetett lovai-
val a kocsis, miközben megindultsága miatt vastag bajszán nagyot sodoritott, — „aztán Isten veletek Ráró, Mancsi, Csillag, Betyár! Sohase látjuk egymást!”

Az emberek hátra nézegetnek. Valaki azok közül, akik nem tanulták meg a sima beszédet, azt mondja: „*Kutya legyenek*, ha nem sirnak ezek a lovak! S a *régi pogány esküvés* szavaitól figyelmessé téve, a tömeg megállapítja, hogy gazdájukat csakugyan siratják az okatlan állatok.

Azonban nem jut idő bővebb megfigyelésre. Egyszerre kiválnak a tömegeből „a cselekvés emberei”, és a fecsegő szociálistákat leszólván, behatolnak a hideg-házba. Kihozzák a koporsót és a siringdör mellé helyezik. Hozzá fognak a temetéshez.

Éppen bucsuztató beszédet akart mondani az egyik „cselekvő“, ki különben a kovácmesterség titkában volt járatos, mikor megérkezett kocsin az öngyilkos özvegye, s odaállott a koporsó lábához. Szó nélkül, sirás nélkül, mereven nézett a halottra. A fekete fátyol alatt olyan volt, mint valami jelenség. Csupán egyetlen uri ember kíséerte el a temetésre: Abár József. Ő is hallgatógon, komoran várakozott a sir oldalán.

Egyszerre a nép mozogni kezd. Pál barát jön a tömeg felé a temető középső útján. Csuhája felett nincsen ékes palást, mely a temetésnek diszt kölcsönözne. Fejéről hiányzik a *biretum*, a három szögekre osztott négyszögű misztikus főveg. De fejét magasan tartja, s elnéz az elégedetlenek fölött. Mintha nem is látná őket.

Az egyházi ember közeledésére eltűnnek az öklök és megszűnik a zajongás. Pál atya megáll a nyitott sirnál. Beszélni kezd. Reszkető hangon mondja beszédét, de azért mindenki meghallja a beállott csöndben:

— Isten! A te cselekedetedben nem gáncsoskodhatunk, mink, gyarló emberek! Te dolgozol az elítélés vagy megbocsátás, nem pedig a miénk! A te végnélkül való irgalmadban bizva megszentelem e szercncsétlen embertársunk tetemét *anyaszentegyházunk szokása ellenére!*

A fecsegőknek épugy mint a tett embereinek arcáról eltűnik a rideg vonás. A szivekbe megnyugvás száll. S mikor az egyház embere a nép-

hez fordulva azt mondja: „Hozzátok ki a szentelt vizeztartót!” — egyszerre ötven ember siet a temetőkápolna felé, és száz megbarnult kéz nyul a vizeztartó edényért.

És eltemették Soóghor Györgyöt a rendes szertartástól kissé eltérő módon.

Például kántor nem volt jelen. Az ezernyi nép végezte a kántor tennivalóját, s azt az utolsó éneket: „Ó édes megváltóm, ne nézd bűneimet, sok ellened való cselekedetimet . . .” mégis oly bensőséggel énekelték, hogy sokan sirva fakadtak. Aztán elmaradt a harangozás is. A porból való tetem harangszó nélkül ment vissza a földbe.

A temetés végeztével hangzott ugyan néhány ajakról csufolkodó megjegyzés: „No ebből se lesz püspök!” De azért a szerzetes rendkívüli cselekedete megindította a tömeget. Seregestől tódultak hozzá, és boldog volt, aki titkon megérintette ruháját.

És a nép szétoszlott, hogy erről beszéljen akkor is, mikor már régesrég elfelejtették azokat a temetéseket, melyeket a *fekete színben való tobzódással* szoktak eszközölni.

A temetés után Pál atya eltűnt pár hónapra. A mindentudó hir azt mesélte, hogy *büntetés gyanánt* vezekelnie kellett egy másik zárdában.

XXIV.

Az emberek utazni kezdenek.

Morier James mindjárt reggel értesült a főszolgabíró öngyilkosságáról. Gyuri huszár mesélte el neki, mikor tőle az éjszakai muzsikálás felől kérdezősködött, A tárgyi összefüggés folytán Gyuri elmondta a rongyos molnár halálát is, meg a malomnak elpusztulását.

A jenkit balsejtelem szorongatta. Azt kérdezte:

— A gerenda csak megmaradt?

— Nem maradt uram az összes épületből semmi. Porig leégett a ház is! — mondja Gyuri.

Morier James amikor meghallotta, hogy elégett Musza háza, s megsemmisült az ősjegyekkel berótt gerenda, egy szót sem ejtett ki. Sok meglepetés érte már, de ez megrendítette még az ő elpusztíthatatlan flegmáját is.

Hosszu hallgatás után Gyuri huszártól számláját kérte. Fizetni akar.

A huszár persze a kormányzónak jelentette a kívánságot, mire a hatalmas ember maga jött Morierhez megtudandó a dolog mibenlétét.

Morier megmondta kevés szóban:

— Azonnal elutazom! Tehát ki akarom fizetni ellátásom, meg a szállásom költségét!

Hiába marasztotta a kormányzó. Morier James még aznap elutazott könyves ládáival együtt.

Hanem a számlát még sem kapta meg. Azzal nyugtatta meg a kormányzó, hogy a számlát a herceghez fogják küldeni Londonba, miután így szólt a herceg parancsa. Ott majd kézhez veheti.

Ugyanezen napon adta postára a pincér a Soóghor Gyuri utolsó rendelkezésével reábizott leveleket.

A levelek nagyon rövidek voltak. A halál fontos ígazságával szemben fölösleges minden cikornya.

Egyik levél a honvéd parancsnokságot illette, s ez volt benne: „Jelentem alásan meghaltam. A nálam levő négy lóról méltóztassék intézkedni! Soóghor György.“

Másik, az alispánnak címzett, még rövidebb volt. Csupán annyi: „Az elköltött hivatalos pénzre vonatkozó iratcsomót irnokom átadja!“

A harmadik levél Abár József címére ment. Ez volt a tartalma:

„Bocsád meg, amit ellened vétettem! Utolsó óhaj^{ás}tásom az lenne, hogy kövesd Morier James ur tanácsát, ki majd megmutatja az utat, melyen neked és feleségemnek haladnotok kell. Annak az urnak még akkor is igaza van, ha mink az ellenkezőjét hisszük.“

Ez a levél két okból is elkésett. Mert Ér Rózsa meg Abár József már előbb rátaláltak a jó utra, s mert a jenki már elutazott. Szegény jenki csupán ezt az egyetlen elismerést tudta kiérdemelni, s erről sem nyert értesülést.

A negyedik feleségének szólt, s tartalmát senki sem tudta meg.

Az alispán pedig már a temetés napján Szár- földre utazott a szolgabirói hivatal megvizsgálá- sára. Azonnal intézkedett. A vármegye népe lát- hatta, milyen szigorú az alispánja.

Az irnok készen várta az iratokkal. Hisz Soóghor György megmondta neki, hogy az alis- pán jön azt az ügyet elintézni.

Persze az alispán azonnal megállapította a hiányt, s *rendkívüli gyűlésre* összehívta a vár- megyét a baj orvoslása végett.

Még a gyűlés előtt az alispán magához kérette Ér Sámuelt. Azt kérdezte tőle :

— Hajlandó vagy-e a vőd által eltüntetett hiányt megfizetni ?

Ér Sámuel nevetett valami furcsa módon, és jókedvűen kiáltotta :

— Hát ilyen számárnak tartasz engem ?

Az alispán is elnevette magát, és azt mondta :

— Igazad van !

A vármegyei gyűlés *tudomásul vette* a sikkasz- tást, egy bizottságot *küldött ki* az ügy vizsgálá- tára, *egyelőre* pedig az utalapból megtérítettetni rendelte a hiányt „azzal, hogy amennyiben Soóghor

György hagyatékából kielégítést nem nyerne a hiányzó összeg, akkor a köteles ellenőrzést elmulasztó közegek fogják megfizetni.“

Ímigy a sikkasztás rendbehozatott. Mindenki tudta, hogy komédia az egész intézkedés. De azért a táviratra *hivatkozással* a miniszternek „tüzetes“ jelentés adatott.

A miniszter rögtön válaszolt: „A jelentést egyelőre tudomásul veszem, s rendelem, hogy ez ügyről hat hónap múlva új jelentés adassék. De a hivatkozott sürgönyöm nem a sikkasztásra vonatkozik, hanem másik ügyre, melynek haladéktalan elintézésére az alispán urat jelentés adás mellett utasítom.“

Ekkor derült ki, hogy az ügyeket összecserélték. Az 1425. szám nem a kavics fuvarozók ügye, hanem egy szép asszonynak kérvénye, ki ügyének elintézését a miniszteriumban *leeresztett függöny mögött* sürgette meg.

Az alispán a méreg miatt majdnem megpukkadott. Rögtön *fegyelmet indított az irnok ellen*, ki rosszul iktatta be a táviratot.

Az irnok tudta, hogy az alispán haragja „elfujja, mint vihar a szalmaszált“, azért mindjárt bement a székvárosba, és könyörületért rimánkodott.

Az alispán keményen összeszidta. Belátta azonban, hogy az irnokot igen kevés mulasztás terheli. De magát az alispánt annál több. Nem maradt más hátra, mint azt mondani:

— Jól van, megbocsátok! Hanem ilyen felületesen ne dolgozzék többé! Vigye el a manó az egész ügyet! Mennyi kellemetlenséget okozott!

Az alispánnak volt esze. Belátta, hogy legcél-szerűbb lesz hallgatni, mert a vármegye okvetlen megtorolja a tisztujításkor, hogy a felületesség miatt nevetségessé tették. Azért a valót el kellett titkolni. Tehát mérgesen kiáltotta az irnoknak:

— Éppen csak az hiányzik, hogy megtudják ezt a dolgot a szomszéd vármegyében: örökké fognak csufolni bennünket! Azért egy szót se merjen szólni az esetről senkinek, mert máskép baj lesz!

Persze az irnok annyira hallgatott, mintha hét lakattal zárták volna le a száját.

Nemsokára váratlan öröm érte az alispánt. Soóghor György özvegye levelet küldött, s írásban kötelezte magát, hogy tiz év alatt a férje által sikkasztott összeget kamat nélkül megfizeti.

Az alispán rögtön jelentést küldött a miniszteriumhoz, hogy az elsikkasztott összeg fedezetett. Aztán bejelentette a vármegyei gyűlésen is a nevezetes eseményt, s a gyűlés után megelégedve mondotta:

— Tisztára bolond az az asszony!

Leánya cselekedete miatt Ér Sámuel majd megütötte ismét a guta. Dühöngött, s leányát kitagadással fenyegette.

A *bolond asszony* ezalatt elutazott valahova. Ugy eltűnt a vármegyéből, hogy az apja se

tudott hollétéről. Abár József hallgatott, pedig az ő anyjánál huzódott meg Rózsa, s az ő tanácsa folytán vállalta el a kavicsfuvar megfizetését.

Csak akkor sejtettek valamit a vármegyében, mikor a hivatalos gyász letelte után Abár József minden ünnepség kerülésével feleségül vette az özvegyet.

Volt azonban akadály a házasság-kötésnél is.

Ér Rózsa azt óhajotta, hogy a polgári kötés után az ő egyházában, a katolikus templomban is esküdjenek meg. A vőlegény szívesen beleegyezett. Mikor azonban a provinciális a bejelentéskor megemlítette, hogy vegyes-párt nem esküdtek az oltár előtt, hanem a *sekrestyében*, akkor Abár József annyira megharagudott, hogy hallani sem akart semmiféle egyházi áldásról.

Mivel pedig *vallási dologban a kálomista éppen olyan kemény nyaku, mint a katolikus*, tehát Ér Rózsának nem volt reménye sem, hogy óhaja megvalósuljon.

De nem azért volt asszony, hogy ennek dacára nem próbálta volna akaratát megvalósítani. Tanácsot kért Pál atyától, ki mosolyogva felelte:

— Ez a legkönnyebb! Folyamodni kell engedélyért! Okvetlenül megengedik, csak le kell fizetni az érte járó taksát!

Rózsa megörült a jó hírnék, de Abár Józsefet nem tudta rávenni, hogy folyamodjék. A szelidnek ígérkező férj megszegte a nyakát, és azt mondta:

— Szó se lehet róla! Nem veszek *bünbocsánati cédulát!*

Minden remény elveszettnek látszott, mikor a magyar páter segített. Azt mondta Rózsának:

— Mondják a provinciálisnak azt a kívánságukat, hogy velem óhajtják az esketést végeztetni. Majd én a templomban adom össze önöket, nem a sekrestyében!

Pál barát meg is tette. Az esketés alkalmával a főoltár gyertyáit gyújtatta meg, és ott végezte el a szertartást.

A provinciális csak napok múltán tudta meg a dolgot, s nem tehetett egyebet, mint keményen megkorholta érte Pál atyát.

A magyar páter föl se vette a dorgatóriumot. Nagyon megszokta már.

E házasság által hárman lettek boldogok: az özvegy szücs mesterné, a fia, meg a menyé.

Rózsa amig napánál tartózkodott egyebet se tett, mint kitudakolta Abár József szokásait, s most minden igyekezetével azon volt, hogy férje kedves eledelei kerüljenek asztalra. A boldog férj sokszor elnézegette mily fáradhatatlanul bajmólódik felesége a befőzöttekkel, s néha eszébe jutott, hogyan sajnálta egykor azt a szegény tatárt, ki Ér Rózsa férje lesz. Sohasem hitte, hogy a férfiak annyira félre ismerjék a nőket. Hiába! Más a hajadon, és más az asszony.

A házasság előtt Abár József, mint aféle javíthatatlan idealista arra nézve is megegyezett Rózsával, hogy Ér Sámuel netáni halála után öröklendő javakból alapítványt tesznek. Legalább könnyítenek vele a hóhér bűneinek sulyán.

Ami nincs, de azért mégis hatalom.

Musza Ilona ez idő alatt a kórházban a halállal viaskodott.

Heteken keresztül állott az élet megyéjén. A korai szülés bajához még a tifusz is hozzájárult.

Látomások gyötörték a hagymáz okozta állandó lázban. Néha öreg-apját kiáltozta. Máskor el akart futni. Az elerőtlenedett testet az apácának kellett leszoritani, hogy ki ne essék az ágyból. Aztán jöttek más látomások, miknek alakjával beszélgetett. Egyszer azt susogta: „Megjöttél én királyfim!” Ekkor mosolygás látszott arcán.

Eközben mult az idő, s Ilona egyre fogyott. Fölgyógyulásának reménye egyre tűnt, s már maga az orvos is azt mondta: „Csak az Isten segít rajta!” Ez az orvosi kifejezés pedig azt jelenti: „Menthetetlenül meghal!”

Eleinte ritkán, később gyakrabban megjelent valaki a kórházban, ki Ilona állapota felől tudakozódott, és aki egyre szomorubban állott az öntudatát veszített betegnek ágya mellett.

Szabó János volt az, aki így érdeklődött a vízből kimentett leány sorsa iránt.

Mindig rosszabb értesítést kapott a kórházból.

Végre elkövetkeztek Ilona utolsó órái. Azt mondta az orvos: „Ma lesz a krízis!”

E napon is megjött Szabó János, ki megtudván a vég közeledését, kérte az apácát, hogy ott lehessen a beteg szobájában.

Az engedély megadatott. Az imádkozó apáca mellett álldogált Szabó János. Csüggedve, szomoruan nézte Ilona vivódását.

Alig hallható gyöngye hangon suttogta Ilona:

— Izent a királyfi?

Szabó Jánost valami sugallat kényszerítette, hogy a beteg fölé hajolva azt mondja:

— Igen! A királyfi azt izeni: meg kell gyógyulni!

Ilona arrafelé fordította szemét, honnan a beszédet hallotta, s láthatólag erőlködött, hogy megérthesse. Pár pillanat múlva egy szót felelt. Ezt:

— Meggyógyulni!

Bizonyos, hogy az *izenet* foglalkoztatta Ilona elméjét. Hosszu napok óta ez volt az első eset, hogy valamit megértett, és rá választ adott. Ez is elfárasztotta. Mély álomba merült utána.

Felvilágosodottságunkban elbizott emberek, mink, büszkén hirdetjük, hogy *büvös szavaknak* nincsen ereje! Pedig olyanck történnek szemünk láttára, melyek bizonyítják az ellenkezőjét. Egyes

elröppenő szónak elképzeltetlen ereje lehet, *ha bizunk hatalmában.*

Ilonára nézve ilyen rejtelmes hatása volt a királyfi izenetének. *Visszahivta a másvilágról.*

A következő nap délelőtt ébredt fel a beteg. Egyideig szemével gyönyörködött a szobát eltöltő világosságban, majd megszólalt;

— Adjon inni! Meggyógyulok!

A gyöngé hangra odafigyelt az apáca, és meglepetve látta a halálos beteg öntudatos tiszta nézését. Ilona állapota jóra változott. Akármennyire hihetetlen is a dolog, de mégis úgy van: *az izenet ereje meggyógyította,*

A tökéletes gyógyuláshoz azonban még hosszú idő kellett. A leány annyira elgyöngült a a hosszas betegség miatt, hogy az ágyból való leszállás első kísérletét is csak egy hét múlva próbálhatta meg. Két hét kellett, míg járni tudott. Aztán a lesoványodott testnek sok táplálékra volt szüksége, míg régi formáját vissza nyerhette.

Ezalatt Szabó János mindennap megjött, és sohasem felejtett el valamit hozni magával: gyöngé eledelt meg finom italt, piskótát meg ó-bort, melyre a gyógyulónak szüksége van.

Ilona hálásan fogadta az ajándékot. Nem kérdezte honnan való. Tudta, hogy az a valaki küldözgeti, aki visszahivta az életre. A valóságnak tudása halála lett volna.

Lassan kezdett arcára visszatérni a szín. Ekkor már megengedték neki, hogy jó időben a kórház kertjében üldögélhessen. Szabó Jánosnak naponkint való eljövételét megszokta. Szinte félt, hogy egyszer eltalál maradni.

Szabó Jánost pedig súlyos gond kezdte gyötörni: mi lesz Ilonával? Hol lehetne őt elhelyezni? Arra még nem is gondolt, hogy öregapja szomorú esetét elmondhassa neki.

Valami erős meggyőződés keletkezett Szabó János egyszerű lelkében. Az, hogy ő van hivatva Ilona sorsának elintézésére.

Szabó János aggódva járt kelt. Ismételten megtörtént, hogy Bán Gábort nem vette észre az utcán.

Ez az esemény Bánnak feltűnt, s mihelyt találkozott Abár Józseffel, első dolga volt megkérdezni:

— Mi baja van a felügyelőnek?

A fiskális nem adhatott felvilágosítást. Csupán annyit tudott mondani, hogy Szabó János minden délután kettőtől négy óráig távol van a háztól, de ő nem kérdezte, hogy merre jár.

— No azt könnyű lesz kikutatni! mondja Bán Gábor.

Csakugyan könnyű volt. Szabó János másnap is pontosan két órakor ment a kórházba anélkül, hogy jobbra vagy balra nézegetett volna. Megse látta Bánt, ki éppen akkor járt az utcán.

Négy órákor pedig visszajött Szabó János. Ekkor a figyelő Bán odament a kórházhoz, és csengetett kapuján.

Nagy sokára a kapus kinyitotta az ajtót, de csupán azért, hogy mogorván azt mondja:

— Nem lehet bemenni! Már elmúlt a beteg látogatás órája!

Bán a barátságatlan beszédre nem gorombászkodott, mert figyelmét megragadta a kapus kijelentése, mely tisztázta az egész ügyet. Persze! Beteget látogat Szabó János! Erre előbb is gondolhatott volna, hisz naponkint kettőtől négyig van a beteglátogatás ideje!

Valami bizonyosat akart tudni, s ezért barátságosan szólt a kapushoz:

— A főorvos urral szeretnék beszélni! Különben talán maga is megtudná mondani barátom, hogy elhagyhatja-e a kórházat az a beteg, kihez mindennap eljön Szabó János?

Az a gondolat, hogy a kapus is tudhat olyat, ami a főorvos hatáskörébe tartozik, a mogorva embert nyilatkozatra bírta. Azt mondta:

— Én tudom legjobban a kórházi eseteket! Musza Ilona akár ma is kimehetne a kórházból, annyira felgyógyult!

Bán meglepődve néz maga elé. A rongyos molnár lánya a beteg! Akit Szabó János huzott ki a Morotvásból! Lám ezt is kitalálhatta volna minden leskelődés nélkül!

Bánnak most már nem volt más hátra, mint megdicsérni a kapust:

— Maga nagyon ügyes ember barátom! Köszönöm az értesítést!

Bán gondolkozva lépegetett hazafelé. Magában megdicsérte Szabó Jánost: „Csak menjen szép csöndesen a maga útján.”

Hanem a kifejlődést siettette egy közbejött esemény.

Szabó Jánosnak egyik napon eszébe jutott a főinspektor. Talán lendítene valamit az ügyében? Elhatározta, hogy újra jelentkezni fog. Ha megmegkapja az örökséget, akkor mindkettőjük sorsa biztosítva lesz. Majd ő gondoskodni fog róla!

Magának se merte bevallani azt a lehetőséget, hogy akkor mindkettőjük sorsa rendbe jöhetne.

Elment hát az adóhivatalba, hogy a főinspektor után tudakozódjék.

És az egyik asztal mellett kit látott görnyedni, rongyos, kopott öltözetben? Magát a főinspektort! Éppen a hivatal-szolga felelgetett vele.

Szabó János ennek láttára rögtön tisztába jött azzal, hogy ez nem lehet a főinspektor, s hogy eszerint csufot üztek ő belőle. Elborult szeme előtt a világ. Rárohant a nyomorultra, ki megcsalta anélkül, hogy haszna lett volna belőle. Jól arcul vágta jobbról, s mivel az ütés után le akart esni a székről, hát az egyensúly megtartása végett nyakon csapta balról is. Aztán pedig

azt dörögve: „Gazember minden adószedő!“ — kirohant az adóhivatalból.

Odakünt a falhoz támaszkodott. A nagy felindultság miatt remegett egész teste.

Mi lesz most? Tömlöcbe viszik egész bizonyosan. Mert azt nem fogják tekintetbe venni, hogy neki van igaza, s hogy „az a gazember“ megérdemelte a fenyítést. Ellenben terhére fogják számítani, hogy a hivatalszoba *szentélyében* követte el a verekedést.

A vigasz nélküli jövő elkábitotta. Szemét az aggodalom a földre szegezte, s így róttá az utcákat, gépiesen míg a test el nem fáradt.

Ekkor aztán eszébe jutott az ő jóakarója. A tudós ember. Hozzá kell fordulni, mert ha ő nem tud a baján segíteni, akkor ugyis hasztalan minden!

Bán éppen a rózsáit tisztogatta a férgektől, mikor Szabó János odatörtet, azt mondván:

— Itt vagyok tekintetes uram!

— Hozott Isten János! Mit hoztál? Fogadja őt barátságosan a tudós ember, ki a szokatlan köszöntésből rögtön tudta, hogy valami hiba van.

Szabó János elkeseredése már átcsapott a humorba. Azt felelte:

— Hát semmikép se mondhatnám, hogy jót hozok, mert most már úgy látom, hogy amiért elrabolták a jussomat, azért ráadásul be is csuknak!

Ugyan ne számárkodjál János! — szólta Bán, ki jól tudta, hogy az elkeseredett embernek jól

esik egy kis gorombaság. Olyan ez, mint amikor hátba vágják az embert, kinek halszájka akadt a torkán.

— Mi bajod? Talán prücsök rugott meg?

Szabó János nagy nehezen elmesélte mi történt vele. A végén azzal rukkolt ki:

— Ha tekintetes uram nem tehet valamit, akkor agyon kell magamat löni!

Bán hallgatott néhány pillanatig. Érző szive megindult a szegény ember nevetséges sorsán. A fölött gondolkodott, hogyan vigasztalja meg Szabó Jánost. Egyszerre eszébe jutott valami. Jóízűen nevetni kezdett és azt felelte:

— Hisz ez semmi, János! Nem kell félni! Majd találok én valami rudat, melylyel helyre-rántjuk a dolgot. Tudod fiam, a sárba dült kocsit kiemeléséhez dorongot kell vinni.

Szabó János megnyugvással fogadta a nyilatkozatot. Ha a tudós ember így beszél, akkor nem lesz baj!

Mégis némi aggodás bántotta. Azt mondta:

— Köszönöm a szivességét! Meg lennék nyugodva, csak legalább azt ne mondtam volna, hogy *gazember minden adószedő!* Ezért megbüntettek!

Most már szivből nevetett Bán Gábor, s megvigasztalta Szabó Jánost, azt mondván:

— Nincs olyan ember, ki azt ne mondaná, hogy *igazad van!* Tehát nem fog olyan bíróségi ítélet akadni, ki ezért elítél!

Ezt a beszédet rögtön megértette Szabó János és megvigasztalódott. Hiszen csakugyan igazat mondott!

Nem is itélték el. Még pedig azért, mert senki se tett panaszt ellene. Az adóhivatalban úgy meglapultak a póruljárt csinytevők, hogy beszélgetni se merték az esetről néhány hétig. Bizonyosra vették, hogy Szabó János följelenti a dolgot, s mindennap rettegve várták az ukázt, mely megfosztja őket a dijnoki fényes hivataltól.

Még egy olyan hatalom, amely nincsen.

Bán Gábort rögtöni cselekvésre indította Szabó János új szerencsétlensége. Hamarjában tenni kellett valamit, mert ezzel a cselekedetével Szabó János elárulta, hogy önálló szeretne lenni. Az önállóságra való törekvésnek pedig Bán mindjárt megtalálta az indító okát: a legény megnősülni óhajt. Ez pedig annyi volt, mintha Szabó János bevallotta volna, hogy feleségül akarja venni Ilonát.

Bán sokáig töprenkedett, hogyan segíthetne. Végre megállapodott a tennivalóra nézve.

Mindenek előtt feleségének adta tudtára:

— Szép leányt hozok a házhoz! Mit szólsz hozzá édes anyjukom?

Az asszony derülten nézett az urára. Tudta, hogy tréfál. Bán aztán részletesen elmondta, hogy Musza Ilonát óhajtaná idehozni a kórházból, mert nincs senkije, kinél meghuzhatná magát. A leány ügyes, majd segít végezni a házi tennivalót. Azt

a gondolatát sem hallgattá el, hogy a leányt szeretné összeházasítani Szabó Jánossal. Éppen egymásnak való a jóra való két teremtés, ki mindkettő olyan szerencsétlen.

A nagyasszony beleegyezett. Ő is asszony volt: örült, hogy valakinek feleséget szerezhethet.

A férjével történt megállapdás szerint a következő napon mindjárt magához hívatta Szabó Jánost. Megkérte, hogy — miután János sokfelé megfordul, s talán nem kerül sok fáradságába, — szerezzen egy dolgos leányt, ki a háznál segítségére lenne. Valami nagy fizetést nem kapna ugyan, de nem is néznék cselédnek, hanem családtagnak.

Látni kellett volna mikép tüntette el ez a beszéd az aggodást Szabó János arcáról! Hisz már hetek óta gyötrődött azon, hogy Ilona részére hol található tisztességes helyet. Hálás örömmel fogadta a nagyasszony megbizását.

Hamarjában rendbehozta Ilonával a dolgot. Azt mondta, hogy valaki így kívánja, s ez elég volt Ilonának. Odamegy, ahova küldik.

Már másnap beállt Bánékhöz, kik oly igazi szeretettel fogadták, hogy Ilona azt sem tudta boldogságában hogyan viselkedjék.

Sok tervezgetés után Bán ismét lendített egyet Szabó János sorsának kerekén.

Levelet irt Rozgonyi Ferdinándnak, arra kérvén őt, hogy alkalmazza Szabó Jánost valami erdősfélének. Együttal röviden megírta, hogy

Szabó János nősüléséről meg a jövőjének megalapításáról van szó.

Azután pedig Bán elment Abár Józsefhez, s újra megbeszélte vele a Szabó János örökségének állapotát töviről hegyire. Hátha ráakadnának valamire, ami megmutatná a követendő utat? Persze sok tanakodás után sem tudtak kisütni semmi újat, hanem azért Bán még sem hagyta el a harcot. Azt mondta Abár Józsefnek:

— Kérlek, add át nekem a Szabó-ügyre vonatkozó összes jegyzetet. Majd én magam böngésem végig az egészet. Minden részletét át fogom tanulmányozni. Hátha mégis rájövök valamire? Mert ha most sem sikerül, akkor ugyanis elveszett az örökség!

Az ügyvéd átadta az iratsomót. Bán pedig másnap egyebet sem tett, mint magában üldögélt és a jegyzeteket nézegette. Egy-egy adaton elgondolkozott hosszasan. De semmi eredményre se jutott.

Harmadnap megint az iratokat lapozgatta. Annak a nyugtának a másolatát betűzgette, melyre kifizették a Szabó-féle örökséget. Már vagy huszszor tanulmányozta eredmény nélkül, s íme most huszonegyedszer valamin megakadt a szeme, amit eddig sem vett észre. A nyugta másolatának vége így hangzott: „a személyazonosságot és a névaláírás valódiságát hivatalosan igazolja Orbán István bíró. (Szarhegy község pecsétje.)“

Bán fölvetette a szemét és azt dűnnyögte:

— Szárhegy község pecsétje! Ez alighanem iráshiba lesz, mert Szabó János öröksége Szárföldről való, nem pedig Szárhegyről!

Tovább akart lapozgatni, hanem az esze újra meg újra visszatért arra a különös dologra. Fölkelt és járkálni kezdett a szobájában. Izgatni kezdte az új rejtelem. Tovább tünődött. Később már főnhangon beszélt, annyira belemélyedett a gondolataiba. „Mégis furcsa ez a dolog! Már csak el ne égett volna a nyugtának eredetije, legalább meggyőződhetnénk, hogy milyen pecsét volt rajta!”

Alig tudott megebédelni, annyira elfoglalták gondolatai. Ahelyett hogy kávéházba ment volna, leült a karosszékre és üzte-füzte a dolgot. S utoljára megállapodott abban, hogy elutazik *Szárhegyre* és kutatni fog. Bár nem valószínű, de azért mégis megeshetik, hogy ott megtalálja Orbán Istvánt, a bírót, és valami módon ráakad a titok nyitjára.

Azt gondolta: „No, ha most se tudok a dolog végére járni, akkor *keresztet vethetünk rá!*”

Előre megállapította mit fog tenni, nehogy valami csekélység megakadályozza a sikert.

Megvásárolt egy zöldre festett bronz-békát, melyet az egyik kirakatban látott, s amelynek üveg-szemeit kékes fénynyel lehetett szikráztatni, ha a hozzáfűzött kis tartóban levő villamáramot egy nyomással működésbe hozták. Mint kísérletre alkalmas tárgyat már régen kiszemelte megvételeire. Ezenkívül egy szép hajlós vesszőt vágott

a fűzfáról és a vessző végére olyanforma fogantyut csinált, mint a kardokon levő kosár. Mindezzel felszerelve, vasutra ült és elutazott Szárhegyre.

Eltökélte magában, hogy az örökség történetét minden áron kikutatja. Szükség esetén igénybe veszi a *babonát*; ezt a nem létező félelmetes hatalmasságot, melynek *ereje korlátlan azoknál, kik hisznek benne*. Erre kellett a béka.

A faluban nagy vigyázattal fogott a nyomozáshoz. Óvatosan tudakozódott. Betért egyik komája házához. Mert Bánnak minden faluban volt egy csomó keresztgyereke.

A koma nem volt otthon, de az asszony is megadta a felvilágosítást. Orbán István nevű gazda csakugyan volt a faluban Szabó János pedig kettő is akadt.

A Szabó Jánosokkal nem tartotta célszerűnek megkezdeni a nyílt beszédet. Előre tudta, hogy az a Szabó János ki elvitte az örökséget, ugyis tagadni fog mindent.

Tehát Orbán Istvánnal próbált szerencsét. Elment hozzá. Eleinte csak általános dologról beszélt vele, de így is megtudta, hogy igenis volt községi bíró. Még pedig úgy tizennégy-tizenöt év előtt. Vagyis az idő egyezett.

Később rátért a dologra. Egyenest megkérdezte tőle, hogy hol lakik az a Szabó János, kinek 1320 forintos nyugtáját ellátta bírói pecséttel. Orbán István kissé meghökkenni látszott, azonban sehogy

se emlékezett rá, hogy valamelyik Szabónak nyugtát hitelesített volna.

Bánnak eredménytelenül kellett visszavonulni. Még sem akarta elhamarkodni a dolgot. Ismét betért komája házához.

A komámasszony azzal fogadta, hogy már izent az ura után; nemsokára haza fog jönni. Bán egyelőre valami széles száju üveget kért a komámasszonytól. Üveg nem volt, de helyette az asszony adott egy jókora bögrét. Bán azt mondta, hogy az is jó lesz; és a keresztfiával, Gabikával, elment a házi kertbe.

Végig járta a hosszú kertet meg a rétet.

Valamit keresett. Béka kellett neki. Meg is találta hamar. A rét alján *tóka* volt, s mellette egész sereg béka.

Bán elővette a fogantyus vesszőt, és vidáman szólt a gyerekekhez:

— Tudod-e mi ez Gabika? Persze nem tudod. Hát ez nem más, mint béka-kard. Ugy-e szép jószág? Neked adom, ha jól tudsz vele bánni.

Micsoda! alig várta Gabi, hogy kezébe vehesse a kardot. Majd megmutatja ő, hogyan kell forgatni!

Bán aztán megtanította az örvendező gyereket, hogyan kell békát fogni. Meg kell vigyázni, hol ugrál egy-egy béka a fűben. Ügyesen rá kell ütni a vesszővel, mire egy pillanatra elkábul, akkor meg kell fogni a lábát, és bedobni a bögrébe. Onnan nem bir kiugrani. Egyszerű dolog ez nagyon.

Gabi gyereknél olyan hamar ment az egész, hogy csupa gyönyörűség volt nézni. Bizony összefogdosta volna az egész faluban a békákat. De mikor tele lett az edény, száznál is több lehetett már benne, akkor Bán befődte a bögrét és beszüntette a vadászatot. A legkisebb békát kivette az edényből, és zsebébe dugta.

Eközben Bánnak az jutott eszébe: hátha Orbán István tudja a dolgot, és csupán azért nem árulja el, mert fél a következménytől.

Ez valószínű volt. Bán tehát még egy próbára szánta el magát. Elhelyezte a fűben a békás bögrét, és újra fölkereste Orbán Istvánt. Biztosította, hogy semmiféle kára vagy bántódása nem lesz a dolog miatt. Bátran megadhatja a fölvilágosítást.

A jómódu öreg gazda még kicsit ingadozott, de Bán ismételt biztatására beismerte, hogy emlékezik a dologra. Még pedig azért nem felejtette el ilyen hosszú idő után sem, mert akkor még életben volt apja-anyja annak a Szabó Jánosnak, tehát föltűnő volt, hogy a gyerek mégis örökséget kap az árvatárból. Meg aztán az is feltűnő volt, hogy nagy összegről szólt a nyugta, melyet ellátnia kellett a község pecsétjével.

Bán jobban megörült a vallomásnak, mintha egy fazék aranyra bukkant volna. Annyi év óta ez volt az első siker!

Pedig a dolog neheze még hátra volt: hogyan bírja beismerésre a szárhegyi Szabó Jánost?

De roppant haszna volt, hogy megtalálta a helyes alapot, és most már bizott a sikerben.

Orbán Istvánnal megígértette, hogy szükség esetén tanu előtt ismétli vallomását, aztán megköszönte a felvilágosítást. Megint vissza ment komájához.

A komát ezuttal otthon találta. Szives beszélgetés közben megkérte: legyen segítségére abban, hogy egy szegény embert az ellopott vagyonához juttassák. A koma örömmel megígérte.

Bán most újra megállapította terve részleteit.

A sikerüléshez meg kellett várni az estét.

Végre munkához fogott.

Odahivatta a koma a házához Szabó Jánost. Negyvenesbe járó erős férfiú volt. Mikor belépett, ugyanakkor a koma az előre megbeszélt megállapodás szerint kiment a szobából. Azalatt majd bort hoz fel a vendégeknek a pincéből.

Bán mindjárt rátért a dologra. Azt kérdezte, mennyi pénzt vett fel tizenöt év előtt az árva-pénztárból szárhegyi Szabó János?

Az ember eleinte bámult. Hogyan kerülhetett elő ez a régen elfelejtett ügy? De hamar megemberelte magát, és tagadott mindent. Nem tud ő semmiről semmit.

Azt ugyis tudta Bán, hogy ez lesz az eredmény. Elővette hát a tudományát.

— No, jól van Szabó barátom! Akkor *téte-ményhez* fordulunk!

Fontoskodó arcot mutatva, Bán kivész zsebéből egy kis szeget, és Szabónak fejéről kitép egyetlen hajszálat, mielőtt a meglepett ember tiltakozhatott volna ellene. A hajszálat rákötötte a szegre, aztán a sétabotját megfordította, és a szeget beleverte a bot végébe. E művelet közben azt mormogta :

„Vén asszonyok, lányok,
Földi boszorkányok,
Téteményt használok!
Ki nyugtára nevét irta
Majd a feje lent lesz
Hét nap múlásával!”

Szabó János csak nézte a mesterkedést. Egyszerre megszólalt :

— Én miattam csinálhat az ur, amit akar! Ugyse lesz semmi ereje, mert én nem irtam a nyugtát! Különben sem hiszek a *téteményben*!

— Jól van, Szabó barátom! Csak várjon még egy keveset! Ne féljen, mert csak hét nap múlva kezdődik a *tétemény* ereje! Aztán aki ártatlan, hát annál nem lesz hatása. Hanem annyit mondhatok, hogy hét nap múlva már nem beszélgetünk azzal az emberrel, aki ludas a dologban, mert lent lesz a feje! — felelte Bán.

Bán boszankodott, de azért nyugodtan folytatta a babonását.

A mutató ujjával néhány karikát kanyarított az az asztalra, és ünnepélyesen szótagolta az ilyen-féléket :

„Rokonságát
 Heted izig
 Hetvenhét betegség törje,
 Minden izét
 Csuz szaggassa!“

Szabó János mintha megilletődött volna a réműletes átokra. Különösen a rejtélyes mondás bántotta: *lent lesz a feje!* Meg aztán az sem bolondság, ha az ember hetedizigleni rokonába beleakarnak bujtatni mindenféle rosszat. Legokosabbnak vélte eltávozni. Hirtelen azt mondta:

— No Isten áldja meg az urat!

Csakhogy Bán Gábor résen állott.

— Hohó még valamit meg kell várni ártatlan barátom! Ezt:

„Gyere Béka herceg
 Gyere Béka király,
 Heted napra
 Elébe állj!“

A rejtelmes mondás mégsem tévesztette el hatását. Szabó János jobban kezdett figyelni. A tudós-ember balkezét az asztalra nyugtatta. Később visszahuzta kezét, és utána béka jelent meg az asztalon. Egy valóságos eleven kis béka. A gyönyörű állat nézegetett kicsit. Majd ugrott egyet az asztalon.

Az ugrálás folytán Bán észrevette a békát, és fölkiáltott:

„Ohó! *Béka herceg!*

Vissza-vissza!

Messze még a hét nap!”

Aztán a békát gyöngéden a kezébe vette, a kezével egyet lóditott, mire a béka eltűnt valahova. Ugyanakkor az asztalra helyezte jobb kezét, s amikor visszahuzta markát, hát ott állott az asztalon a villamos béka. A mozdulatlan állat három izben pokolbeli kékes fényt vetett szét szeméből, mire Bán megint fölkiáltott:

„*Béka király!*

Retirálj!

Messze még a hét nap!”

Szárhegyi Szabó János megborzadt, mikor látta, hogy e szavakra a béka király *hátrafelé* ugrott egyet, és szintén eltűnt. A villamos zsinórnál fogva Bán lerántotta az asztalról.

A kérkedő Szabó János bőrén bizsergés futott végig, minden haja szála az ég felé meredt. Egyetlen szökéssel az ajtón kiugrott, és beszökött a konyhába. Éppen a kemencének akart szaladni, mikor a koma megfogta, s barátságosan kérdezte:
— No, mi baj? Csak nem akarsz elfutni, míg nem iszunk egyet!

Kellott is az ital a megijedt embernek! Egyetlen gondja volt, hogyan lehetne minél messzebb innen. Alighogy kinyögte: „Köszönöm, nem lehet! Haza kell sietni!” — már kint volt az udvaron. De ez alatt a pár pillanat alatt Bán is

odaérkezett, és a rohanó embert megfogván, szintén kérte a maradásra.

Szabó János kiszakította magát Bán keze közül, és szélvészféleg száguldott hazafelé.

A koma hozzá volt már szokva a tudós ember különös dolgaihoz, de most mégis megkérdezte:

— Mi lelte ezt az embert?

Bán pedig nevetve válaszolta:

— Legyen nyugodt komám! Nem lesz annak semmi baja! Csak a *lelkiismeretét mozgattam meg* egy keveset! Pár nap múlva elmesélem az egészet. Addig hallgatni kell! Most pedig a Gabival kell mennem valahova!

Kint sötét volt már. Senkise járt a faluban. Bán magához vette a bögrét, és Gabi gyerekekkel elvezettette magát Szabó János házához. Ott azt mondta:

— Vigyázz Gabi! Állj oda a szomszéd kapuhoz, aztán ha jön valaki, hát kiálts!

Gabi jól betöltötte fontos tisztét, s míg ide-oda nézegetett, azalatt Bán a kerítésen keresztül beöntötte a békákat az udvarba.

Még néhány pillanatnyi egyedüllétre volt szüksége Bánnak. Azt mondta hát keresztfiának:

— No most szaladj előre Gabika, és nézd meg, hogy van-e a jegyzőéknél gyertyavilág?

Amíg oda volt Gabi, azalatt Bán földhöz teremtette az üres bögrét, nehogy még valaki használatba vehesse a piszkos edényt. A visszatérő gyereket pedig megdicsérte:

— Jól van Gabi! Megérdemled a kardot!

Bán elvégezvén dolgát, nyugodtan megvacso-
rált, s olyan későn ült kocsira, hogy kicsi hujja
el nem késett a vasuti állomásraól.

Már másnap meg volt az eredmény.

Ugyanis szárhegyi Szabó Jánost kerülte az álom
az egész éjszakán. Rémitő gondolatok kergetőztek
agyában. Üldözték a csodálatos békák. Majd a
misztikus szavak jutottak eszébe: „lent legyen a
feje!” Miféle borzasztóságok veszik körül? Rettentő
előérzet bántotta, mely elűzte az álmot szeméből.
Keservesen mégis elszundított néhány pillanatra,
akkor meg azt álmodta, hogy sirban van, és a
fején keresztül békák mászkálnak. Egyszer az
ágyból is ki kellett ugrania valami rettenetes
sikoltásra. „A hetedizigleni rokonok lelke!” —
gondolta rémületében.

Majd magához tért. Ráismert a rémes jajgatás-
ban a macskák szokásos nász-dalára. Szégyenlette,
hogy annyira megijedt. De nyugodtságát nem
nyerte vissza.

Reggelre úgy érezte magát, mintha összever-
ték volna egész testét. Nagyon törődött volt.
Felesége már korábban felkelt, és dolgozgatott.
Azzal fogadta ágyból kelő férjét:

— Ilyen csodát még sohase láttál apjuk! Annyi
béka van az udvarban, mintha az éjjel gyűlést
tartottak volna nálunk!

E hirre úgy elhalványodott a gazda, hogy a
felesége megütődve kérdezte:

— Valami bajod van? Egészen sápadt vagy! Talán jó lesz, ha valami *szert* csináltatunk a szomszéd asszonnyal?

Szabó János megkeményítette magát. Hallani sem akart semmifele szerről. Rágyujt egy pipa dohányra, az rendbe hoz mindent!

Előkereste pipáját, és gondolkozva megtömte. Most gyújtóért nyult a zsebbe. Ekkor valami furcsaság nyomul a kezébe, és kis békát emel ki gyújtó helyett.

A béka-herceg volt! Isten tudja mikép került oda. Talán Bán Gábor csente a zsebbe, mikor Szabót maradásra kérte a konyhában.

Szegény béka-herceg! Egyszeriben tönkrement, mert rémületében Szabó János a falhoz lapította. Az erős emberen folyt a veríték. Láz fogta el. Ujra ledült az ágyba. Fogvacogva rendelkezett:

— Mindjárt fogjatok! Bemegyünk a városba!

Azt hiték, orvoshoz akarja magát vitetni, tehát kocsiba fogták a lovakat. Aztán behozták kése-delem nélkül a székvárosba.

Szárhegyi Szabó János azonban nem orvoshoz hajtatótt, hanem Bán házához.

Remegve ment be a tudós emberhez, s könyörgött neki:

— Segítsen rajtam, tekintetes uram. Mindent megvallok!

Bán kikérdezgette a rémült embert. Szárhegyi Szabó minden kerülgetés nélkül bevallotta, hogy ő állította ki a nyugtát.

— Jól van Szabó! Hanem a téteményt csak akkor lehet ám levenni, ha az árvatárból kapott pénzt visszafizeti! Talán kicsit soknak látszik, de egy emberélet, meg a másvilági kintól való menekülés megér nagyobb összeget is! — mondja Bán. Azért ijesztgette, mert a megtérítendő pénz oly sok, hogy faluhelyen egész gazdaságot lehet rajta venni.

— Nem bánom én uram, ha kamatostól kell is visszaadni a *száz forintot!* Csak nyugodalmam legyen! — egyezett bele Szabó János.

Bánt boszantotta, hogy ez a gazember száz forint áron akar kibujni a kötelezettség alól. Rákiáltott:

— Micsoda száz forintról beszél? Hisz ezerháromszázhusz forintot fizettek ki az árvatárból? Aztán a pénz mennyit kamatozott tizenöt esztendeig? El is viszi az ördög elevenen, ha így beszél!

Hanem ahelyett, hogy erre még jobban megijedt volna szárhegyi Szabó, inkább megkeményítette magát, mikor azt felelte:

— Hiszen csak száz forintot adtak nekem a pénzből, a többit a hóhér fiskális vitte el. Miért fizetném az egészet?

Bán sokféleképen kigondolta magában ennek a csalásnak mikéntjét, hanem ez a vallomás mégis meglepte. Ilyenre még sem gondolt. Tehát Éri Sámuel keze van a dologban!

Bán kérdezősködésére aztán kiderült a csalás. Ér Sámuel csinált mindent. Szabó nem is tudott addig a dolgról, míg az ügyész magához nem hívatta. Ekkor száz forint jutalmat ígért Szabónak, ha a kész nyugtát aláírja, és a bíróval hitelesíteti. Az árvapénztárnok úgy látszik nem volt bűnös, mert csupán akkor fizette ki *az ügyész kezére* az örökséget, miután a szintén jelenlévő Szabót megkérdezte, hogy csakugyan megbizta-e Ér Sámuel a pénz felvételével?

Bán gondolkozott egy darabig a tennivaló felett. Aztán azt mondta:

— Jól van Szabó! Hiszek a szavának! Most elmegyünk Abár Józsefhez, s ott írásba foglaljuk a vallomást. Aztán mehet nyugodtan haza. Annyit teszek, hogy három napig a békák nem mennek be a szobájába. De negyedik napon megint ide vissza kell jönnie hozzám! Akkor leveszem magáról a *rontást* egészen. Ha igazat vallott, akkor még a kamatot is elengedem, de a száz forintot vissza fogja fizetni!

Szárhegyi Szabó annyira megörült, hogy levezik róla a rettenetes terhet, mikép mindent megtett, amit csak tőle kívántak.

Abár József annyira elbámult a csodálatos felfedezésen, hogy jó időbe került, míg megértette a dolgok összefüggését.

Tehát a vármegye mégis jobb volna a hírénel? Sőt az ő kidobatása a hivatalból, a kandidálásnál történt mellőztetése is csupán a főispán

bosszija lenne, s nem fügne össze Szabó János örökségével?

A furcsa dolgon csodálkozó fiskális haladéktalanul elkészítette szárhegyi Szabó vallomásáról az írásbeli nyilatkozatot, és a megnyugtatott ember gyógyulva tért haza.

Most már nem maradt más hátra, mint megtalálni a módot, hogyan kerithetik hurokra Ér Sámuel?

Bán azt mondta, hogy jelentsék fel csalásért minden kimélet nélkül. Hanem Abár József hosszabb gondolkodás után azt felelte:

— Az nem vinne célhoz! Ér Sámuelnek ez a bűne már régen *elavult!* Hanem azért majd kitalálom a módját, hogyan kényszerítjük az örökségnek visszafizetésére. Holnap délután nézz be hozzám Gábor bátyám, addig csinálok valamit.

Bán meg volt elégedve. Hanem azért meg nem állhatta, hogy meg ne jegyezze:

— Ugy-e, még se olyan fekete a vármegye, milyennek főstik? Lám senki se volt ennek a gazembernek cinkostársa?

Abár József azonban azt válaszolta:

— Beszélhetsz nekem akármit, bátyám! Én el nem hiszem, hogy ebben a csalásban másnak nincsen benne a keze. Csakhogy nem tudunk ráakadni a nyitjára. A közgyám írásai nem gyuladtak ki maguktól.

Másnap Abár József kieszelte a módját, hogyan fogják a pénzt visszaszerezni. Periratot készített,

csatolta szárhegyi Szabó János vallomását, ezenkívül szükségesnek tartotta Orbán István volt bírónak. meg néhány más embernek eskü alatt való kihallgatását az ügyre nézve, s kérte, hogy azok alapján Ér Sámuel a keresetbe vett ezerháromszázhusz forintnak, és tizenöt évi kamatnak megfizetésére kötelezzék.

Most megint Bánnak a szereplése következett. A periratot magához vette, és beállított Ér Sámuelhez. Az ámuló ügyvédnek elmondott mindent. És kereken fölszólította, hogy fizessen vissza minden fillért a kamattal együtt.

Ér Sámuel egyet hunyorított a szemével. Aztán azt felelte:

— Nem engedem magamat *megzsarolni*! Egy szó se igaz az egész történetből! Figyelmeztetem, hogy az ügy különben is *elévült* már, s hogy rágalmazásért meg zsarolásért föl fogom jelenteni!

Bán gunyosan mondta:

— A fenyegetésnek talán nincs helye az ön részéről? Azt én is tudom, hogy a bűnügyi uton való megtorlás joga elévült. Ha ezt a periratot elolvassa, hát megtudja, hogy nem is fogjuk más módon érvényesíteni a követelést, mint polgári perben. De arról az egyről biztosítom, hogy nem fog akadni egyetlen bíró, ki önt el ne ítélje a fizetésre. Akkor pedig önnek nem lesz többé maradása, mert nemcsak megveti mindenki, hanem leleplezni fogják egyéb gázságát is! Ha pedig

visszafizeti az örökséget békességben, hát akkor igérem, hogy hallgatni fogunk róla!

A hóhér elolvasta a periratot. Mindenféleképen ki akart bujni a hálóból. Vergődött egy darabig. Legalább a kamat elengedését kérte, mert hisz a bíróság is legfeljebb három évi kamatot ítélné meg.

Bán azt felelte:

— Fogadok, hogy ebben az esetben tekintetbe veszik, hogy egy szegény árvának örökségét rabolta el, s ezért megítélni fogják az összes kamatot! Nem engedhetek tehát egy fillért sem!

Végül is megadta magát Ér Sámuel. Az alatt a szigorú feltétel alatt, hogy titokban tartják a dolgot, visszafizette Szabó János egész örökségét kamatostól együtt.

Mikor már a pénz Bán zsebében volt azt kérdezte:

— Aztán a vármegye tisztviselői közül volt-e társa ennél a csalási műveletnél?

Bán azt hitte, hogy megharagszik az ügyész. E helyett Ér Sámuel kényszeredett mosolygás mellett ezt a választ adta:

— Nem volt senkisésem. Hanem azért az egész örökséget a főispán költötte el *Kairóban* töltött üdülése alatt. Kölcsön adtam neki, de még máig sem adta vissza.

Ezután a pénzt átadták Szabó Jánosnak. A szegény ember azt se tudta, mit csináljon örömeiben. A sok pénzt mindenképen megosztani

szerette volna Bánnal, meg Abár Józseffel, mert ha ők nem fáradnak érte, hát elvesz az örökség. Csakhogy egyik férfit sem fogadott el egyetlen fillért sem. Hisz becsületből tették, amit tettek!

Szárhegyi Szabó pedig negyednapra pontosan beállított Bánhoz, és visszafizetvén száz forintot, a *rontás* megszüntetését kérte.

Bán egy pohárka jól megpaprikázott szegfűszeges pálinkát adott Szárhegyi Szabónak, kinek azt meginni kellett háromszori keresztvetés után. Szárhegyi Szabó kicsit rosszul lett a förtelmes italtól, de éppen azért szentül hitte, hogy az a szer használ.

A száz forintot pedig odaajándékozta Bán a rongyos molnár öreg szolgájának. Más embert hamarjában úgy sem találhatott, ki a segítségre inkább rá lett volna szorulva.

XXVII.

Ravasz fondorlattal boldoggá tesznek két szerencsétlent.

Közmondás szerint: a szerencsétlenség nem jár egyedül.

Csakhoggy úgy van ez megfordítva is. Ahova egyszer beköszönt a szerencse, oda csőstül hull az áldás.

Alig térült vissza olyan csodálatos módon Szabó János öröksége, már más oldalról is gyorsan odairamodott a szerencse.

Mikor Bán Gábor hazajött Szárhegyről, otthon egy levél várta. A levelet Rozgonyi Ferdinánd küldte. Ez volt beleírva:

Kedves Barátom!

Kérésedet nem teljesíthetem! Civilizált államban élünk, melyben az erdőstől *képesítést* követel a törvény. (Valahogyan össze ne zavarj ezt a rettentő szót képcsínálással!) Mivel pedig Szabó Jánosnak nincs képesítése, tehát nem szabad alkalmazni.

Ezzel aztán végeztem volna a dologgal, ha pártfogoltad nem lenne az a Szabó János, kit megréteznem kellene, amiért innnen megszökött. Így azonban tovább is kell foglalkoznom az esetével.

Tudod, hogy a Rozgonyi család utolsó tagja vagyok. Az ég nem adott gyermeket. Saját gyermekem lakodalmán nem lehetek. Én tehát az alatt a szigorú feltétel alatt, hogy te meg a feleséged s azonkívül *legalább néhány jó barátod* eljöttek hozzám a lakodalomra: gondoskodom arról a szökött Szabó Jánosról! Még pedig úgy, hogy nem csak szolgálatba segítem, hanem a lakodalmát is én tartom ki. *Erdősfelügyelő* címet kap. Fizetése pedig az erdősfizetés duplája lesz. Ilyen hivatalt nem ismer a törvény, tehát azt nem is kötötte képesítéshez. Ellenben a felügyelőnek semmi dolga sem lesz, mert a papiroson előírt felügyeletet egyáltalán nem szükséges gyakorolni. Az új állás *rendszeresítése*, meg a fizetés kiutalása iránt előterjesztést írtam a kormányszónak. Bizonyosan megadják, mert én még sohasem kértem semmitse, s már ismerik a természetemet. Kihajtom magát a kormányzót, ha ellenvetést tesz, sőt még Láthatatlan Urunk nyugalalmát is megzavarom érte! Az évi díjazás miatt nem fog tönkremenni az uradalom. A sok fölösleges kiadás között ezt is *megbirja a hitbizomány*. Szabó János a fizetésen kívül kap tüzfát, meg lakást. Lakóhelye a szomszédságomban lesz,

mert azt akarom, hogy mindig a kezem ügyében legyen, s hogy levegye öreg vállamról a hajtóvadászat rendezésének terhét. No meg a friss menyecske látása is jól fog esni ilyen öreg harcos szemének!

Jánosnak megmondhatod, hogy jöhet bátran. Nem fogok rá lődözni, bár megérdemelné. Különben pedig irjad meg minden szándéktokat, hogy aszerint intézkedhessem.

Végül kérem, én a *másvilágról visszajött* ember a te kedves feleségedet, hogy jöjjön el szerény hajlékomba, mert másképp nem leszek soha elégedett, és nem tudok majd másodsor meghalni! Téged pedig újra figyelmeztetek, hogy a föltétel megtartása nélkül semmi se lesz!

Ölel régi pajtásod

Rozgonyi Ferdinánd

urod. főerdész.

A levél elolvasása után Bán Gábor kényszerült lecsapni a sipkáját a padlóra, s bár egyedül volt, mégis kiabálnia kellett:

— Emberül van, régi pajtás! Látom, szivedet nem tette keménynyé az idő! Ugy lesz, ahogy irod! Elmegyünk hozzád! Legalább mégegyszer látjuk egymást, mielőtt a *néhai* jelzöt megkapjuk!

A magában való kiabálásra Bán felesége rémülten nyitott be a szobába. Attól tartott, hogy valami baj érte férjét.

Bán Gábor olyan tüzesen megölelgette a nagyaszonnyt, mint a mézeshetekben szokta tenni, és tovább kiabált:

— Édes - nyanyám! Minden rendben van! Összeházasítjuk Jánost meg Ilonkát! Aztán elutazunk Rozgonyihoz! Neked is el kell jönni! Annak az arany embernek megteszszük a kívánságát!

Az örömtől felindult ember csak hosszabb idő múlva csillapodott le annyira, hogy el tudta egybefüggőleg beszélni a szerencsés eseményt.

Aztán pedig a tennivalót közösen állapították meg. Azt mondta Bán:

— Azt a két teremtetést, Jánost meg Ilonát, minekünk kell összehozni, másképp sohase értik meg egymást! Majd úgy csináljuk, mintha egyiknek a másik jövőjéért kellene feláldozni magát. Én végezek a férfivel, te meg anyjuk majd a leányt beszéled rá!

És a két öreg haladéktalanul hozzálátott ahhoz, hogy annak az egypár szerencsétlennek hátralévő életét boldoggá tegye.

Bán elment Abár József irodájába, s ott Szabó Jánosnak így adta tudtára a jó hirt:

— No, hála Istennek, Musza Ilona sorsa biztosítva van, mert erdős-felügyelővé teszik azt, aki férje lesz!

Szabó János annyira megijedt, hogy hirtelenében nem is értette meg teljesen a beszédet,

mert figyelmét csupán az foglalta el, hogy Ilona férjhez megy.

Bánnak meg kellett magyarázni a dolgot, s midőn azt tette hozzá: „Az a baj, hogy nem találunk olyan tisztességes embert, akihez Ilona férjhez mehetne. Pedig másképp füstbe megy Ilona szép jövője, mert a felügyelői állást pár hét alatt betöltik!“ Akkor még mindig nem mert szólani Szabó János. *Sokat szenvedett embernek nincs önbizalma.*

Végül mégis Bánnak kellett előhozakodni. Komolyan mondta:

— János, te elvehetnéd Ilonát! Meghozhatnád neki ezt az áldozatot! Másképp mi lesz abból a szerencsétlen leányból, hiszen senkije sincsen! Aztán az Isten ugyis azért vezetett benneteket össze, hogy segítsetek egymáson!

Szabó János úgy érezte magát, mintha csiklandoznák és mégis sirnia kellene. Félig szomorúan, félig nevetve válaszolta:

— Nem lehet az, kérem alássan! Ilonának külön ember kell!

Bán ravasz módon megfordította a dolgot. Azt mondta:

— Ha így áll a dolog, akkor más embert kell keresnünk! Pedig azt gondoltam, hogy ezt a szivességet megteszed Ilonának!

Szabó Jánosnak torkán akadt a szó erre a fordulatra. Ilona másnak legyen a felesége! Ezt nem bírta el. Akadozva felelte:

— Hát hiszen én beleegyezném! Hanem Ilona — az — nem jön hozzám!

— Hála Istennek! Csakhogy valahára ki mered vallani. A többi majd az én dolgom lesz! Légy nyugodt, János! Pár nap alatt rendbe hozzuk!

Miután pedig Szabó Jánossal imigy végeztek, eljött az ideje annak, hogy a nagyasszony tegyen valamit a másik fél érdekében. Elmondta Ilonának, hogy Szabó János milyen pompás állást nyer, ha megházasodhatik. Mert ez a föltétel. Nőtlen embert nem alkalmaznak.

Ilona örült Szabó János szerencsájének. Nem is gondolt arra, hogy ő lehetne a feleség.

A nagyasszony hagyta. Félnap mulva megint beszélgettek a dologról. Ekkor már a nagyasszony gyöngéd célzást tett arra, hogy Szabó János azt szeretné feleségül venni, akit az Isten rendelt neki azzal, hogy megengedte az élete megmentését.

Ilona megértette a célzást. Elpirult. Zavarában ilyesfélét mondott:

— Az nem lehet! Szabó János derék, becsületes ember. Én nem lehetek a felesége. Nem is lennék méltó rá.

A nagyasszony ismét hagyta vergődni Ilonát, s nem szólt a dologról többet.

Másnap azonban újra előhozta az ügyet, s ezuttal határozottan kérte, hogy legyen Szabó János hitestársa.

Ilona visszautasította:

— Nem fogadhatom el! Szabó János más feleséget érdemel. Aztán én is le vagyok kötve valami módon.

Negyednapon aztán szeliden tudtára adta a nagyasszony Ilonának a szomorú valót: hogy a főszolgabíró meghalt.

Ilona megtántorodott a hirre. Pedig mintha már előbb is sejtette volna Soóghor György szomorú végét.

A nagyasszony bátorította:

— Az Isten akarata volt ez leányom! Ő tudja mit tesz, s amit tesz az jól van tőle!

Ilonának lassankint megeredtek a könnyüi. Ekkor a nagyasszony Ilonát magára hagyta, hadd sirja ki magát. Jól fog esni neki. Megkönnyebbül tőle!

Ezalatt a nagyasszony nem sajnálta fáradságát, maga elment Szabó Jánosért. Megkérte, hogy rögtön jöjjön a házhoz, és segítsen Ilonának egyetmást rendbehozni a pároláshoz; mert holnap nagymosás lesz.

Szabó János *gyanutlanul* elment. Hogy mit csinált Bán házában, az sohasem tudódott ki. Egy azonban bizonyos volt, hogy elfelejtette, miért ment oda. Ellenben tökéletesen tisztába jött Ilonával. Mire *nagy későn* a nagyasszony hazament, otthon egy emberpárt talált a boldogságtól kipirulva.

Most már csak a lakodalmat kellett kitüzni. Erről Rozgonyi gondoskodott, még pedig egész részletesen. Annyi levelet írt ebben a pár hétben, amennyit nem írhat esztendő alatt. Az esketésre nézve ezt írta Rozgonyi:

— Az új párt összeadja az ottani anyakönyves, aztán az egész vendégsereg Szepetnekre jön. Az egyházi kötést majd elvégzi a mi papunk. Nála rendbe hoztam a dolgot, csak az okmányokat küldjétek el kellő időben. A plébánosunk is szeretne már mielőbb átesni a dolgon, mert a stólán kívül neki ígértem egy nagyon szépen kikészített farkasbőrt, melyre már régen fáj a foga.

Bánnak azonban erős fejtörést okozott, hogy kiket vigyen Szepetnekre. Magán, meg a feleségén kívül még csak Abár József, aki bizonyosan eljön, mint aki Szabó Jánosnak násznagya lesz. Már pedig azt írta Rozgonyi, hogy „legalább néhány jó barátot is“ el kell vinni, s Bán tudta, hogy az öreg pajtással nem lehet tréfálni. Tehát végre kell hajtani az utasítást. E szerint még legalább egy emberre lesz szükség, hogy szószerint a néhány meglegyen.

Sok gondolkodás után a kántor személyében állapodott meg. Olyan embert, aki inkább illő lenne vendégnek, úgy sem találhatott; majd ő iszik a lakodalmon három helyett is. Meghívta tehát Csatlós Imrét, és megajánlotta neki a vasuti díj kifizetését. A kántor ingadozott. Mikor azonban Bán megígérte, hogy arra az időre helyettes-

ről gondoskodik, sőt egy történeti alakot fog leleplezni, kit nem illet meg az eddig bitorolt jó hirnév, ennyi gyönyörnek a kántor gyöngé szive nem tudott ellenállni! Szavát adta, hogy elmegy, de mindenek előtt tudni akarja, hogy ki az a bitorló?

Bán Gábor nevetett:

— Hát Gutenberg János. *A könyvnyomtatást* nem ő, hanem *Costor Laurens hollandi ember találta föl*. Itt van megírva az ujságban!

Ezzel hirlapot adott a kántor kezébe, ki elolvastván a közleményt, haragos lett, és azt kiáltotta:

— No, majd adok én annak a Gutenbergnek!

Az ünnepség a megállapított rendben folyt le. Az egész társaság baj nélkül érkezett a szepetneki állomáshoz. A falu jó másfélórányira van a vasuttól, de ez nem okozott akadályt mert Rozgonyi az állomáson várta őket vagy nyolc kocsival meg a *Pupos Lajcsi* teljes bandájával. A vályogvetők ruházata kopott volt ugyan, de olyan tulipiros nyakkendőt viseltek, hogy láttukra az ember szeme ragyogott az örömtől. Muzsikaszó mellett vágattak Szepetnekre.

A falu végén puska-tüz fogadta a lakodalmi menetet. Az uradalmi erdősök, kik oda voltak rendelve lövöldöztek *üdvözlésül*. Semmi baj sem esett, leszámítva, hogy a cigányok orditoztak az ijedség miatt, néhány ló megbokrosodott, és egy kocsi feldült.

Megérkezéskor mindenek előtt szobákat jelöltek a nagyasszony meg a többi vendég részére a főerdési lakásban. „Ha valaki pihenni akar, bármikor szobájába vonulhat anélkül, hogy szólna, vagy zavarná a mulatságot!” — magyarázta a gazda.

Azután a vendégsereg átment a szomszédságban fekvő kisebb házba, mely ezentul az új párnak leendő lakása. A kapu mellett, ahová két felől *nyirfa* volt ültetve, azt mondta Rozgonyi a házasokhoz :

— Azért ültettem ide, mert a szép fehér fák *távol tartják a háztól a rosszakat!*

A ruházat rendbehozása után megtörtént az egyházi kötés. Utána pedig megkezdődött a lakoma.

Olyan vigasságban ritkán lehet része embernek, amilyent ott véghez vittek. A félszáz év előtt már egy izben meghalt Rozgonyi Ferdinánd is táncolt. Még pedig nemcsak a menyasszonynyal, hanem még a nagyasszonynak is kellett vele táncolni „egy cseppet.” Szerencsére nem voltak jelen pelyhüdt idegü városi népek, akik előlött megbotránkoztak volna.

Pompásan végig mulatták az éjszakát *Isten rendelése szerint*, s másnap reggel Bán bucsuzkodni kezdett. Eljött a hazaindulás ideje.

— Hát volna szived ilyen hamar elhagyni öreg pajtásodat? Képes volnál nekem ilyen nagy szo-

moruságot okozni? — kérdezte a gazda a bucsuzó vendéget.

Nem! Bán Gábor nem tudott elkövetni ilyen szivtelenséget! Maradott. Mulattak tovább.

Hanem estefelé már a nagyasszony hozta szóba a hazatérés szükséges voltát.

Csakhogy Rozgonyi Ferdinánd semmikép se engedhette meg, hogy a nagyasszony éjjel utazzék. Ki tudja miféle baja történhetnék? Sokkal jobb lesz, ha kipihen magát.

A nagyasszony szörnyen álmos lévén, beismerte a gazda szavának igazságát. Szobájába vonult.

A vendégek pedig tovább vigadtak.

Harmadnap reggelre Abár Józsefnek eszébe jutott valami birói tárgyalás. Kijelentette, hogy okvetetlenül haza kell mennie.

Csakhogy éppen akkor érkezett meg egy új cigány banda, a *Kecskeméti Jóska* bandája. Fölváltotta a fáradt Pupost, s pompás friss nótákat nyomkodott ki a száraz fából. No már ezt meg kell hallgatni, ha másért nem, hát becsületből! Különben is a gazda kijelentette, hogyha most otthagyják, hát örökre csuffá lesz téve az utolsó Rozgonyi!

Abár József mit csinálhatott? Egyik kartársának táviratozott, hogy a birói tárgyaláson *helyettesitse*, s ott maradott Szepetneken. Egyuttal sürgönyt küldött feleségének is, hogy megnyugtassa a hosszú távolmaradás miatt.

A mulatozás közben ez is kidült, amaz is elvonult néha, csak egyedül a kántor tartott ki szilárdan. „Ez az igazi vendég! Ilyen ember kell nekünk!” dicsérgette Rozgonyi.

Csatlós Imre meg is érdemelte a dicséretet. Gutenberg jó hírnevét egészen pocsékká tette. Annyiszor ivott Gutenberg nevének vesztére, hogy csak a jó Isten tudná számon tartani. Néha szunyókált ugyan a székén ülve, de ha ezt a bűvös szót hallotta: „igyunk!” rögtön kinyitotta kezét, s mihelyt poharat érzett a markában, ivott rendületlenül. Pedig a szemét se nyitotta ki.

A plébános igyekezett megmenteni a német nyomtatót, s a kántor ellenében mindig Gutenberg dicsőségére üritette poharát. De hasztalan volt minden erőlködés! A kántor győzött! Bár a gazdasági irnok is a plébános mellett harcolt s ittak *szine-fine*, azonban néha mégis ki kellett magukat aludniok s különben sem mérközhettek ivásban a mi kántorunkkal.

Mikor pedig a negyedik nap megint hiába próbálkoztak a vendégek a hazamenetellel, akkor Abár József azt mondta félig nevetve, félig boszankodva:

— Éppen úgy jártunk, mint egykor Szabó János! De ő legalább el tudott szökni!

Bán mosolyogva felelte:

— Hát bizony én csak most látom Rozgonyi ravaszágát, pedig már ismerem őt a gyerekkorból. Hanem azért én még ravaszabb leszek, öreg

pajtás! Én rajtam nem fogsz ki! Majd kieszelek én valamit, hogy elmehessünk!

Bán aztán titokban tanácskozott Szabó Jánossal a szökés módozata iránt. A nagyasszonyt meg Abár Józsefet beavatták az összeesküvésbe. Mikor azonban a kántort *susogva* felszólították a szökésre, a tevékeny férfiú így válaszolt nagy énekszóval:

„Haragszik a gazda,
Hogy mi itt mulatunk,
Vigye el a házát,
De mink itt maradunk!“

Bán boszankodik, és rászól az érdeemes kántorra:
— Hát nem akar haza jönni? Mondja meg egyenesen!

— Nem vagyok *szarvasmarha*, hogy elszökjem az ital elől!

Az értelmes válasz után nem maradt más hátra, mint hármuknak készülni a szökésre.

Szabó János felfogadott egy parasztkocsit, mely hajnal tájban várni fogja a szökevényeket.

Csakhogy bajos volt Rozgonyi elől eltűnni.

Hogy a főerdész mikor aludt, az rejtelem volt a vendégek előtt. Néha mintha el-elmaradott volna. A vendégek már reménykedtek, hogy nyugodni tért a gazda, tehát szabadon elszökhetnek. De kis félóra múlva már megint előkerült Rozgonyi s meg nem gyöngült energiával mulattatta vendégeit.

Hanem azért mégis sikerült megszökniök. A hajnali derengéskor egyenkint kimentek a szobából az udvarra, onnan pedig Szabó János ahhoz a házhoz vezette őket, ahol a kocsi volt. Azonnal felültek, és a kocsi csöndesen haladt kifelé a faluból. Mindannyian meg voltak nyugodva, hogy szökésük sikerült.

Már elérték a falu végét, mikor az utolsó háznál egy erdős lépett az utra és azt kiáltotta:

— Megállj!

Csakhogy Bánnak volt magához való esze. Ahelyett, hogy a megállás iránt intézkedett volna, inkább ráparancsolt a fuvarosra:

— Hajtson, ahogyan bírják az állatok! Megfizetünk érte!

A kocsis lovai közé csapott. Az állatok vágatni kezdtek. Az erdős elmaradt.

Utasaink egy lövést hallottak, de nem törődtek vele.

De alig haladtak néhány percig, mikor a kocsi megállt. Négy erdős ugrott ki az utszéli fák mellől, hova örködés céljából kirendelve voltak, s ezek ketteje ragadta meg a lovak zabláját. Ők tudniillik a faluvégi első örnek jeladó lövésére rögtön *készenlébbe* helyezkedtek, s imigy várták a feléjük iramodó kocsit. A szökevények szépen beleszaladtak az ellenség táborába.

Az erdősök levetették a lovak istrángját, mely művelettel a további utazás megszüntetését adták

a vendégek tudtára. Aztán négy lövést eresztettek az ég felé, azt mondván a foglyoknak:

— Ne tessék félni! Nem lesz baj! Csak várni köll egy kicsit, míg a *jeladásra* megjönnek!

No, nem sokáig kellett várakozniok! Alig tíz perc múlva egész kocsisor jött elébük. Az elsőn ült Rozgonyi a pappal meg az irnokkal. A többin a két banda cigány ült egyéb lakodalmi népséggel.

Most tudódott ki, hogy Rozgonyi uram már első naptól kezdve kirendelte örködni az erdősoket. Az volt a kötelességük, hogy elfogják mindazokat, kik a lakodalomból elsökní akarnak.

Hát ennyire ravasznak még Bán sem hitte volna a gazdát!

A szökevényekhez érkezvén, mindannyian leugráltak a kocsiról. Rozgonyi, bár káröröm volt szívében, mégis színlelt szemrehányással szólt a foglyokhoz:

— Persze, azt hiszik: könnyü kijátszani azt az embert, aki már egyszer meghalt!

Azután az irnokhoz fordult és kemény hangon kérdezte:

— Mit érdemelnek azok, akik a bizalommal visszaélve megszöktek a szeretet helyéről?

Az irnok komoran összehuzta szemét és válaszolt, ahogyan ilyen esetben szokásos:

— *Vasaltassanak meg* és imigy kísértessenek vissza!

— Elő hát a bilincsekkel! — mondá ki a szentenciát Rozgonyi.

Ekkor elővették a kocsira előre elhelyezett láncokat, és Bán Gábort, valamint Abár Józsefet megláncolták kezüktől a lábukig. A nagyasszonynak azonban *pardon* adaték.

Most aztán gyalog történt a visszatérés.

Elül ment Pupos Lajcsi a bandájával. Azt a nótát huzta, amelyikbe közbe kellett kiabálni: „alsó Veisz, felső Veisz!”

Aztán következett egy legény söprüvel a kezében, s úgy mutatta, mintha az ut porát söpörgetné; csakhogy vigyáznia kellett, mert ha igazán söpörne, akkor az egész vendégsereg belefulladás volna a nagy porba.

Utána az irnok hozott kezében egy *égő lámpást* s olyanokat rikkantott, hogy a falu minden kutyája vonítani kezdett rémületében.

Most jöttek a megvasalt férfiak. Utánuk Rozgonyi a nagyasszonynyal meg a vendégsereggel.

Leghátul pedig a Kecskeméti bandája.

Mikor Pupos bevégezte a Veiszek csufolását, akkor Kecskeméti bandája rögtön rákezdte a *Vig Rézműves* nótáját, részben hegedűszóval, részben pedig *füttyszóval*.

Az egész falu fölébredt a nagy vigasságra. Asszonyok, férfiak a kerítés mellől nézegették a szökevények csuffátételét, s talán életükben sohasem nevettek olyan szívesen, mint most. A még öltözetlen gyereksereg pedig az örömtől visitva

állított be a kísérők csapatába. *A siker tökéletes volt.* Rozgonyi nem adta volna egy vak lóért ezt a dicsőséget!

Az eképpen visszakerült vendégek belátták, hogy nincs más mód, mint megadni magukat kegyelemre minden föltétel nélküi. Hanem azért Bán megmondta a gazdának:

— No, azt mégse hittem volna, hogy ekkora fondorkodás lakozzék benned!

— Persze! Jó lett volna, ha az utolsó Rozgonyi becsapni engedi magát? — vágott vissza a vendégszerető gazda.

Már ugylátszott, hogy a lakozás örökké fog tartani. A városi vendégek beletörődtek a változhatatlanba, mikor egyszer az ünnep véget ért. Eppen egy hétig tartott.

Hét napi vigadás után mehettek haza.

Bucsuzásnál a fiatal pár könyezve hálálkodott Bánnak a soha vissza nem fizethető fáradozásért. Bán azonban tiltakozott:

— Én semmit se tettem, amiért érdemes volna szólni! Ha valaki megérdemli a köszönetet, Abár József az, mert ő még a hivatalát is feláldozta a ti ügyetekért!

Hát ez igaz volt. Szabó János meg a felesége az ügyvédnek kezdett hálálkodni. Csakhogy Abár József is résen állott! Azt kiáltotta:

— Hohó! Én semmit sem tudtam tenni! Mindent a főcérdez urnak köszönhetnek, ki a sorsüldözött párról gondoskodott!

Ez is igaz volt. Tehát Rozgonyit fogták közre az ifju házasok, s mire a főerdész észrevette magát, már *a kezét akarták csókolgatni*. E borzasztó helyzetben a főerdész az ég felé fordította két karját, s azt kiáltotta rettenetes hangon:

— Ha valaki még egy szót mer előttem szólni háláról, hát akkor én szavamra fogadom, hogy rögtön lövöldözni kezdek!

Mindenkitől visszautasítva, Szabó Jánosnak meg Ilonának nem maradt más hátra, mint a nagyasszonyhoz menekülni, s megköszönni számtalan jószágát. A nagyasszony is el akart háritani magától minden érdemet, csakhogy hasztalan volt erőlködése! Hiába mondotta, hogy ő nem tett semmit értök, s hiába akarta eldugni a két kezét! Az uj férj egyfelől, a menyecske másik felől kapta el a nagyasszony áldott kezét és összevissza csókolgatta. Egyébbel ugyse lehetett leróni a tartozást.

Mindenki szívét szoritotta az elválás. Még a kántor is busan mondotta:

— Az ős-szülők módjára bünhődöm én is: el kell hagynom az Édent!

XXVIII.

A hires pör vége. — A páter elutazik.

Körülbelül három hónap mulva Ér Sámuel elhatározta, hogy maga utazik el Amerikába, a hires pörben nyert pénzének a tröszt királytól „végrehajítás útján leendő behajtása végett.”

Az elutazás előtt azonban még elkövetett valamit, aminek nagyon örült, mert tudta, hogy kelemetlenséget okoz vele: Pál atya ellen följelentést adott be a szentszékhez.

A följelentésben megírta, hogy a páter *pogány istentiszteleten* szokott résztvenni, ami pedig azt bizonyítja, hogy az *ördöggel cimborál*. Tehát *méltatlan a papi tisztségre*. Együttal tanukat is nevezett, kik a följelentés tartalmát igazolják.

És megkezdődött a hivatalos eljárás. A lavina megindult.

Az ispiláng-ünnep iránt Bán Gábort meg Szabó Jánost is kihallgatták. A vizsgálat aztán sok olyan eseményt is fölvelt a bűnlajstromba, melyet az elkövetés idejében tisztességes cselekedet

számba vettek az emberek. A hóhér is több új följelentést csinált. Följelentette például a *civil ruhában járást*. Meg azt, hogy Pál atya olyan *kicsiny csuklyát viselt*, melyet alig lehetett észrevenni. Aztán a pogány-kor tanulmányozását. Nem különben a *korcsmában tartott hazafias szónoklást*.

Mindezekon felül még sok súlyos bűn bizonyítottatott rá a megvádolt szerzetesre. Ilyen: az öngyilkos tetemének *megszentelése*, meg a *vegyes párnak* az oltár előtt való *megesketése*.

A kiderített „bűnhalmazaton“ annyira elszörnyedt az istenfélő provinciális, hogy azon gyötördött: szabad-e addig is, míg ítéletet hoznak, megengedni Pál atyának a misézést?

És az emberek között is elterjedt a hír, hogy Pál atyát eltiltják a papi funkciótól.

A hír sok embernél sajnálkozást keltett. Abár József a felesége ösztönzésére irt a püspöki székvárosba egyik kartársának, hogy tudja meg miképen intézik el az ügyet, s ha lehet segítsen valamit. Már harmadnap megérkezett az ügyvéd levele. Ez volt benne:

„Kedves Kartárs Ur!

Megbízásához képest rögtön föl-kocsikáztam a püspök-várba, hogy Pál atya ügyének miben állásáról értesítést szerezzek. Az eredmény nem valami kielégítő, amennyiben a szentszéki ülnök, ki az ügy előadója, semmi reményt nem adott a

fölmentésre nézve. Azt mondja, hogy Pál atyát azért is el kell itélni, mert *példát kell mutatni* a mai hitetlen népnek, mert másképp sokan eltántorodnak a könnyenhivők közül, s *ez által az egyház kárt szenved*. Különbén Pál atya megérdemli a büntetést, mert *mindig a meggyőződése szerint cselekedett*, mint egy valóságos pogány, kinek nem szabályozza tettét az anyaszentegyház tiltó rendelete. *A pogányok pedig vesszenek!* Ki kell őket irtani!

Kérésemre azonban megígérte az ülnök ur; hogy lehetőleg késleltetni fogja az ítélet hozatalt. Ez is valami. Mert qui habet tempus, habet vitam.

Midőn végül kérem a következő kiadásaim, és díjaim postafordultával leendő megküldését :

1. Fiákker	2	frt	—	kr.
2. Értekezés... ..	5	"	—	"
3. Írásbeli értesítés foglal- mazása	3	"	—	"
4. Leírása	2	"	—	"
5. Papír és írószer... ..	—	"	15	"
6. Levél postára adásakor időmulasztás	—	"	30	"
7. Postaportó	—	"	5	"

Összesen 12 frt 50 kr.

maradtam szives kartársi tisztelettel stb. stb.“

Abár József felolvasta a Vidám Veteránban a szomorú hírt. Mindenki sajnálta a magyar pátert. Segíteni azonban nem tudtak.

Taller fetter hallgatott. Csak a fejét ingatta, mint akinek nem tetszik a dolog.

Másnap azonban már kora reggel beköszöntött a magyar páterhez. Kissé akadozva azt mondta:

— Kedves tisztelendő ur! Ha netán kidobják a rendből, akkor legyen az én vendégem! A feleségemmel már megegyeztünk abban, hogy ellátjuk a tisztelendő urat holtig! Hál Isten van miből élnünk!

Pál atyát rendkívül meghatotta a fetter jó szándéka. Azt felelte:

— Tulajdonképpen haragudnom kellene, amiért én rólam föltette, hogy *ingyenélő* tudnék lenni! Azonban annyira megindított Taller bácsi ember-szeretete, hogy hálásan köszönöm a jó akaratát!

— Hát benmarad a kolostorban? — kérdi a fetter.

Az őszinte ember előtt Pál atyából kiömlött az összegyűlt keserűség. Azt mondta:

— Azok az *írasmagyarázók*, akik oly távol vannak az igaz Istentől, mint észak a déltől, azok kényszerítenek, hogy itt hagyjam a rendet! Mert engem nem visznek deficenciába! Ohó! *En is ember vagyok!* Inkább leteszem a szerzetesruhát, és leszek favágó! Tudom, hogy *az én nagyszivű Istenem akkor is velem lesz, mikor fát döntögetek az erdőben!* Az én földi biráim szerint *az Istennek az tetszik, ami fekete.* Meg ami gyászos. Meg ami nem természetes. Pedig *mennyire más az Isten!*

Johán fetter nem igen értette a beszédet, de azért annyira tetszett neki, hogy sirva fakadott.

Este, amikor a Vidám Veteránban elbeszélte a dolgot, akkor is még mintha szorongatta volna valami a torkát.

A magyar páter sorsa iránt különben mindenki érdeklődött. De senki sem tehetett semmit.

Legfeljebb annyit tudtak cselekedni ismeretlen jóakarói, hogy egyik sötét éjszakán bedobálták az ügyész ablakait. Persze ezt is Pál atya rovására írták.

Különben a „spion“, a „vörös nadrágos gazember“ titulusokkal illették Ér Sámuel az utcai gyerekek.

Csak hogy az ügyész mindezt fel se vette. Hisz a már régen megszerzett hóhér névnel rosszabbal nem csufolhatták.

Mikor aztán Pál atya feje fölött az ég már egészen beborult, akkor elutazott Amerikába Ér Sámuel. Még pedig egyedül, mert angolul tudó társat nem talált. Más kísérőt meg nem akart fizetni.

Az ügyész elutazása érdekelte az egész vármegyét. Talán remélték, hogy az ügyész belefutad a nagy vízbe. Sőt ez iránt az alispán nyilatkozott is, azt mondván:

— *Ha van Isten*, akkor elsülyesztí azt a hajót!

Ér Sámuel azonban nem hagyta el a közmondásos szerencséje. Newyorkban partra szállt, és a

konzulátus segítségével késedelem nélkül végrehajtást akart foganosítani.

Csakhogy az amerikai bíróság *nem rendelte el a végrehajtást*, mert amerikai ember ellen csak olyan ítéletet lehet érvényesíteni, melyet az Egyesült-Államok bírósága ítél meg.

Ér Sámuel káromkodott egyet. De azért a tőle megszokott szívóssággal mindjárt munkába fogott. Megbizott két ügyvédet, kik megindították az eljárást Pierpont Morgan ellen.

Ez a per csodálatos gyorsan lőn bevégezve. Hiába hordott össze hetet-havat Er Sámuel, már az első tárgyalás után elutasították a követeléssel, mert a bíróság csupán a faktumot nézte: mind Fogel Mátyás, mind pedig Ér Sámuel egyformán közreműködtek a régiség eladásánál, s eszerint tökéletesen mindegy, hogy kettőjük közül melyiké volt a gyűjtemény.

Ér Sámuel nem igen merészelt mérgelődni a pervesztés fölött, mert félt, hogy a következmény megint gutaütés lesz. De azért összeszidta az amerikai törvényt, mely nem ismer semmiféle „finomabb megkülönböztetést.”

Pár ezer forintjába belekerült ez a tapasztalás, melylyel kérkednie sem szabad, máskép kicsufolja az egész vármegye.

Roszkedvűen szállott hajóra, hogy haza utazzék. S utközben is azon töprenkedett, hogy micsoda mesével álljon az emberek elé.

A hosszú utazás alatt néha elnézegette a hajó-kísérő cápát. Majd szórakozás kedvéért lement a hajó többi osztályába.

A szegény utasok közt három ember feltűnő módon vizsgálgatta Ér Sámuel. Angolul beszélgettek.

A kopott kék ruhát viselő embereken meglátzott, hogy reményvesztetten utaznak vissza az ócsárolt régi hazába. Legalább ezt mutatta külső formájuk.

Egyszer csak odalép egyikök Ér Sámuelhez és vállára csapván, azt kiáltja *magyarul*:

— Mi van a híres pörrel?

Ér Sámuel a váratlan támadásra annyira megrettent, hogy szédülni kezdett. Valami székféle után nézett, hogy leülhessen.

Komoly veszedelemre senki sem gondolt. Pedig Ér Sámuel pár pillanatnyi ingadozás után a födélzetre esett, s már halott volt mire a köréje gyűlt emberek vízzel locsolgatni kezdték.

Az a három munkásféle ember, mint később kitudódott, Er Sámuel vármegyéjéből, Peleskéről való magyar volt. Ők szintén sürgölődtek a gutaütött ember körül, de hamarjában elvonultak mellőle.

A halott ember kivoltát azonnal megállapították, és podgyászát hivatalos őrizetbe vették.

A tetemet pedig lepedőbe varrták, lábára súlyt kötöttek, aztán a hajó fedélzetén deszkára helyezték.

A temetéssel nem teketóriáztak. Azzal sem törődtek, hogy a porhüvely miféle valláshoz tartozott földi életében. Az utasok a földélezetre gyűltek, egyikök, ki talán pap lehetett, valami anglikán imádságot mondott főnhangon. *Az imádság majd oda talál az illetékes Istenhez!* Azután a hajó-haranggal indulásra csöngettek. Két matróz fölemelte a holttestet és belebillentette az oceán vizébe.

Néhányan még látták, hogy a cápa rögtön bekebelezte a tengerbe lökött enivalót.

Talán ez volt az első eset, mikor kis cápa nyelte el a nagy cápát.

Ér Sámuel podgyászát és mintegy kilenc forint pénzét a brémai konzul küldte meg az alispánhoz.

Megmagyarázhatatlan volt, hogy az elhaltnál ugyszólván semmi pénzt sem találtak, mert Fogel Mátyás beszéde szerint Ér Sámuel huszezer forintot vitt magával az utra.

A gutaütés történetét pedig a peleskei legények mesélték el. Ők mindhárman házat, földet vásároltak az Amerikából hozott pénzen. Példájukon annyira felbuzdultak a parasztok, hogy *az egész környékről elvándoroltak az újvilágba.*

Ér Sámuelét különben senki sem sajnálta. Az emberek, kik mindig bölcsek, és akik *utólag* mindig megjövendölik, hogy ez vagy amaz miért történik, most is megmondták:

— Tudtam, hogy *megveri az Isten keze!*

Hirtelen halála miatt a fiskális nem békülhetett ki leányával sem, de éppen amiatt őt kitagadni sem tudta.

Abár József ötvenezer forintot ajándékozott ipa vagyonából a vármegyének, — muzeumra. Ezért a vármegyei gyűlés „jegyzőkönyvi kivonatot“ küldött, melyben „a nagylelkű alapítványért hazafiui hálás örömmel köszönetet mond a vármegye közönsége.“

A nép szava pedig imigy nyilatkozott meg:

— A rablott jószágnak felét visszaadták, de azért a szegény ember terhén nem könnyitettek.

Körülbelül a muzeumi alapítvány megtételekor Morier Jamestől levél érkezett Pál baráthoz. Ez volt a tartalma:

Tisztelendő Ur!

E levéllel egyidőben postautalványon kétezer dollárt küldök önnek, amiért leckét adott a magyar nyelvből. Ön ugyan jóval többet érdemelne, de tekintetbe kell vennem, hogy ön magyar, ki mindjárt megsértve érzi magát érthetetlen büszkeségében, ha illendő díjat kínálnak munkájáért. Én pedig nem akarom elveszíteni az ön jóindulatát, s azért kevés díjat és nagy köszönetet küldök önnek!

Most is beteges vagyok kicsit. Az orvos meghagyta, hogy semmivel se foglalkozzam, mert agylágyulásba esem.

De ezelőtt több mint másfél hónapig nagy beteg voltam, s az orvos nem tudta bajomat

megállapítani. Én azonban tudom, hogy *nostalgia* bántott. Nostalgia! Talán megártott, hogy az önök klimáját el kellett hagynom! Ugy kell lenni, mert másképp miért gondolnék a nap minden órájában magukra, és miért kívánkoznám áldott hazájukba?

Morier James.

A levél elolvasása után hosszasan tünődött Pál atya. Valami különös gondolat ötlött eszébe: mily fölséges cél lenne, ha csekély tartalmu életét a magyar eredetnek tisztázására szentelné! Édes mámor ejtette hatalmába. Szeme előtt látomány vonult el. Képzeteiben látta, hogyan vonulnak fel a történelem szinpadára a magyar nép ősei, *kik isteneket adtak az emberiségnek*. Egyszerre nagy elhatározás érlelődött meg benne, mert hirtelen fölkiáltott: „Itt az Isten ujja működik! Ez a pénz fölment a gondtól! Elmegyek!”

Másnap már ezt a feleletet küldte a jenkinnek: (A javíthatatlan ember ebben a levélben sem tagadta meg magát.)

Kedves Uram!

Legyen meg az ön akarata! Hálásan köszönöm és elfogadom a küldött pénzt, bár sokkal többet kaptam, mint amennyit megérdemeltém!

Talán érdekelni fogja, ha arról értesitem, hogy rájöttem a *Kend* tökéletes magyarázatára.

Tudniillik a *Kend* a legfelsőbb méltóság volt, melyet az ősi magyar népnél viseltek. A *Kend*

szó körülbelül a *császárok császára* mostani fogalmának felel meg. Erre nézve tökéletes bizonyítékul szolgálnak a középkorbeli arab írók, kik följegyezték, hogy a magyar (moger) nép *főkirályának címe: Kend.*

E meglepő dolognál még különösebb az, hogy az öreg Lélek Andorástól fába faragott Kend jelvény nem más, mint ősi betűkkel írva ez a szó: Kend.

Előbb azért nem jöttem rá a megfejtésre, mert a jelet fordítva nézegettem. Holott másik oldaláról kell nézni, s akkor könnyen lehet olvasni.

Az egyik betű kettős, t. i. = en és = d.

Emez összerótt betű = end. A másik rúna = k.

Tehát az egész:
dne - k

vagyis visszajáról (jobbról balfelé) olvasva a szó: Kend.

Őn persze mosolyogni fog ezen az együgyűségen. De azért még ne dobja félre leveletem, hanem olvassa végig: még valami haszontalanságról kell értesítenem: arról, hogy a Kend jel van rávésve az ősrégi szkitha érmekre is a *fejedelmi méltóság jele* gyanánt. A jel csupán stilizálva van kissé a feltalált érmeken.

Ugy látszik, hogy a későbbi időben egyéb méltóságok is, kik hatalommal voltak felruházva, használták a Kend három-águ jelét. Utóbb pedig négy-öt águvá változott a fejedelmi jel, s valószínűleg *ebből származtak az összes nemesi címerek is.*

A mi hazánkban annyi minden rávezet bennünket a sok ezer év előtti dolgok magyarázatára, hogy ez hihetetlen oly ember előtt, ki maga nem tapasztalta. Ha valamely közönséges dolgot lát az ember az utcán, csak egy kevéssé kell kutatni az eredete után, s már meglepő ősi alapot fedezhet föl.

Most azonban minden eddiginél fontosabb dolog foglalkoztat. Elmegyek a régi magyarok nyomát keresni! Először alaposan áttanulmányozom Itáliában a sok *hetruszk* maradványt. Azután megvizsgálom a babiloni ásatásból muzeumokba helyezett temérdek régiséget, s mindezek után átkutatom *Babiloniát, Indiát, Perzsiát, Kinát.*

Az Isten, kinek áldását kérem, talán megsegíti az ön hálás tanítóját

páter Pált.

Pál barát csakugyan megvalósította szándékát.

A páter elhatározását siettette az a tudat, hogy jobb lesz, ha minél előbb eltűnik a botránkozó emberek szeme elől. Meg is mondta jóembereinek:

— Elmegyek, mert mindig utban vagyok! Legyőznek azok, akik *centiméterrel mérik az Istent!*

Az emberek sajnálkozva mondogatták:

— Kár ezért a magyar páterért!

Hanem azért a sajnálkozás nem gátolta őket abban, hogy meg ne mosolyogják a páter beszédét.

Az utazás előtt Pál atya hamarjában elvégezte minden *magán ügyét*. Mert ilyen is volt. Mindenek előtt a jenkitől küldött ötezer forintot felváltotta aranyra.

Azután utasítást kellett adnia a további magatartásra nézve annak a hölgynek, ki éjszakánként félt a semmitől, s eme bajából Pál gyógyította.

Ugyanakkor elbucsuzott Palitól, attól a bátor kis fiutól, kit a vállán szokott Nagy Kristóf gyanánt végighordozni a szobában, de aki akárhányszor ezzel sem elégedett meg, hanem paripának használta a szent atyát.

Az utolsó estén Palika előtt az asztalra öntötte aranyait Pál atya; majd visszahelyezett harminc darab aranyat az erszényébe, a többit pedig odatolta a fiu elé azt mondván:

— Nézd csak Pali fiam, ez a tied! Jó légy, hogy anyád derék embert nevelhessen belőled!

A hölgy tiltakozott az ajándék elfogadása ellen. Valamiért a könyüi hullottak, miközben felelte:

— Add vissza Pali! Nekünk itthon a könyörületes emberek között nincs pénzre olyan szükségünk mint a tisztelendő urnak tesz a pogány népeknél!

Persze Pál atya nem olyan fából volt faragva, hogy engedjen. Azt válaszolta:

– Ne féltsenek engem. *megtanultam én koldulni!* Aztán ott a pogány nép között, lehet, hogy *több igaz szivre akadok*, mint másutt. Legutolsó esetben valami olyan gyönyörű hangzású városban lesz pihenésem, mint Darzsiling. Ez is elég kárpótlás lesz egy halott szerzetesnek. A pénz pedig nem kell. Az a harminc arany untig elég arra, hogy végső szükségben segítsek vele magamon. A többi pénzt kötelességem itthagyni. Legalább majd nyugodtan megyek bírám elé, mert *megtettem, amit tennem engedtek!*

Ekkép lőn Palika a sok aranynak boldog tulajdonosává.

A páter még utlevelet is szerzett.

Mindezek elvégzése után Pál barát bucsulakomát tartott, melyen lelkes felköszöntőkkel árasztották el a lelkiatyát, ki a domonkosrendi Julián barát példájára elmegy őseink emlékét keresni.

S aztán *a mindenféle gyarlósággal megvert* Pál atya a tisztalelkű emberek közül eltűnt. Elindult a nagy utra, melyről nehezen lesz visszatérés.

Nem is jött hír a rajongó szerzetesről. Ellenben az elutazás után alig mult el még egy hónap mikor a másik furcsa emberről, a jenkiről, megint értesítés érkezett. Még pedig Londonból. A lát-hatatlan herceg ugyanis azt írta a kormányzónak: „Soha sincs nyugtom Morier Jamestől, mert mindig azon erőszakoskodik, hogy kifizeti az uradalomtól kapott ellátás költségét. Azt mondja, hogy

önök utasították hozzám. Gondoskodják tehát a kormányzó ur, hogy *jutányos* fölszámítás mellett a jenki számlája kiállittassék, és hozzám elküldessék.”

Az uradalomnál aztán egybeállítottak a herceg parancsa szerint olyan jutányos számlát, minőt száz év múlva csoda gyanánt fognak mutogatni a muzeumban.

A számlában felszámítottak minden csekélységet, azért, hogy egyéb tétel olcsósága vagy teljes kihagyása eltakartassék.

Ilyenforma számítás fordult elő benne:

Szoba suvikszolás	20 fillér
Világítás	8 fillér

Ellenben kimaradt a hat szobának ára, kihagyták a két huszárnak díját, a tűz-ünnep költségéről egy szó se történt, s ily formán számítottak a lakomának beillő étkezések:

Ebéd	56 fillér
Esti étkezés	32 fillér

Hogy aztán a herceg mikép tudott a számla miatt a jenkivel végezni, az titok maradott.

XXIX.

Az utolsó Kend.

Morier Jamesről egészen megfélekedtek az emberek.

Azaz mégis! Akadt egy ember, aki nem felejtette el.

Ez pedig nem volt más, mint Lélek Andorás, az öreg pásztor.

Ugyanis a tűz-ünnep évfordulóján Bán Gábor abban a meglepetésben részesült, hogy Lélek Andorás lépett be hozzá.

Bán Gábor nagy örömmel fogadta a ritka vendéget. Leültette. Kérdezősködött minden dologról. Többi között azt is tudakolta:

— Hát Kendnek a kis szépunokája meggyógyult-e?

— A hideglelés elmaradott. *Elkergette az ispiláng!* Hanem azért meghalt; amint mondták tüdővészben.

Sokféle dologról beszélgettek, s végre rátért Lélek Andorás arra, ami behozta a városba. Azt mondta:

— Uram, nagy dologra kérem! A testamentumom meghallgatására, meg a sirkeresztem megrendelésére!

Bán biztatta:

— Olyan egészséges, mint a makk! Elél Kend sok esztendeig!

Az öreg derülten nézett Bánra és egyszerűen kijelentette:

— Három nap múlva halott leszek!

— No-no! nem kell olyan bizonyosra venni! A halál óráját csak az Isten tudja! Még sokáig élhet Kend! — mondta kissé megilletődve Bán, mert nem egyszer tapasztalta, hogy öreg parasztok napokkal előbb megmondják halálukat.

— Hát ez már úgy lesz, ahogyan mondtam. Három nap múlva *a másvilágon* leszek! Hiába rakják mellém a hét kenyeret! — bizonyitgatta az öreg pásztor.

Bán tudta, hogy csak az utolsó segítség gyanánt szokták hét kenyeret rakni a beteg mellé, s magában csodálkozott az öregben, ki úgy várja a halált, mint valami pogány bölcs. Kend pedig folytatta:

— Csak arra kérem tekintetes uramat, hogy a sirkeresztemet rendelje meg és véssesse rá a Kend gyelet, meg hogy én voltam az utolsó Kend! Mert az én cselédeim ehhez nem értenek! Itt van ötven pöngő. A sirkő ára.

Bán Gábor valamit akart mondani, de az öreg Lélek intett a kezével. Az annyit jelentett, hogy

engedje végig sorolni a testamentumát. Folytatta a beszédet:

— Aztán hoztam még hatszáz pöngőt. Ezt a pénzt Szabó Jancsinak hagyom, *mert sokat szenvedett*. Azért a többi örökösömnek is jut majd valami; megosztoznak a szőlőmön! Ezen felül még csak az az utolsó kívánságom volna, ha annak az amerikai urnak, aki a magyar embereket úgy megbecsülte, megírná, hogy tisztölöm!

Ezzel az öreg elővett egy hólyagba burkolt papírpénz csomagot és Bánnak átadta mindenestől.

Bán tudta, hogy megsérti az öreget, ha tovább vonakodik. Elfogadta tehát a megbizást és a lelkéig megindultan mondja:

— Emberségemre fogadom, hogy eleget teszek végső akaratának! Az amerikai urnak is elküldöm a tiszteletet! Most pedig adok nyugtát a pénz átvételéről!

Bán hamarjában kiállította a hatszázötven forintról szóló nyugtát, s átakarta adni az öregnek.

Csakhogy erre azt mondta Lélek Andorás:

— Ne sértsen meg uram! Az az irás jó helyen van magánál. Csak tartsa meg, hiszen *ez a szokás a becsületes emberek között!*

Bán Gábor kicsi hijja, hogy könyezni nem kezdett meghatottságában. Szó nélkül megszorította az öreg kezét. Egyébbel nem lehetett megjutalmazni az ősi erkölcsöt, mint egy kézszorítással.

Bán mindjárt megírta pár sorban Morier Jamesnak az öreg Lélek tiszteletét.

— — — És beteljesedett. Lélek Andorás jövendölése. Meghalt a mondott időre.

Bán azonnal hozzáfogott a testamentom teljesítéséhez. Elsőben elküldötte a hatszáz forintot Szabó Jánosnak. Aztán pedig megrendelte és kivitette a vejszlói temetőbe a köemléket, melyet ez a felírás diszitett:

ITT NYUGSZIK
LÉLEK ANDORÁS
AZ UTOLSÓ KEND

† 96 ÉVES KORÁBAN

Hanem azért mégis megakadályozták a Kend kívánságának teljesedését.

Ugy történt, hogy Vejszlón a Kend halála után nem sokára gyermeket temetett Csatlós Imre, a kántor. A kis poronty bucsuztatása közben Csatlós megszomjuhozott, és tanakodék annak orvoslása felett.

Az egyszerű fa-keresztek között szemébe tűnt Lélek Andorás fehér kő keresztje. Elolvasta fölírását és megbotránkozék.

A temetés elvégzése után rögtön sietett Lélek Péter lakására. A kántor jól sejtett: ott csakugyan megkínálták borral. Iszogatás közben imigy önté ki lelkének keservét:

— Miért vésték az öreg sirkövére a Kend szót? *Nem szabad az Istennel komázni!* Különb is viselje mindenki azt a címet, ami megilleti. Ha valaki pásztor volt, azt se szégyelje! Megbotránkoztatja az a szó a hívőket!

Közben a boros poharat felhajtván, előhozakodék Amerikával, melyet Kolumbus fedezett fel, tehát nem Amerika, hanem Kolumbia néven kell hívunk.

— Hát én ehhez nem értek! — mondá Lélek Péter.

— Pedig úgy van! — folytatta a kántor lelkesen, s ismét leküldött egy pohár bort. — A könyvnyomtatást se Gutenberg János találta fel, tehát nem illeti őt a feltalálói cím! Ezért maga is jobban teszi Péter gazda, ha minél hamarább leveszi a Kend címet a kőkeresztről!

Ez nehéz mondás volt. Nem is nagyon illett össze a helyzettel. Nem csoda, ha megint kellett egy pohár bor nyomatéknak.

Lélek Péter azonnal kikeresett egy vésőt, meg egy kalapácsot és indult a temetőbe. Talán megérezte, hogy most Schwarz Bertoldnak példája következnek.

Elment hát a temetőbe, s emiatt kántorunknak is el kellett hagyni a vendéglátó hajlékot, bár váltig mondogatta a gazdának:

— Nem olyan sürgős a dolog, maradhat pár napig!

De Lélek Péter nem hagyta, hogy öregapját megszólják a keresztje miatt. Azonnal lefaragta a sirkőről a Kend jelet, és ezt a három szót: *az utolsó Kend.*

Lélek Andorás pedig nyugodtan marad Földanya ölében a cim-fosztás után is. Semmibe se veszi a földi férgek fontoskodását.

Az első kötet tartalma :

	Oldal
Karbunkulus	5
A rongyos malom idillje	7
A tündérmese hőse	23
Szegény ember dolga csupa komédia ...	30
A tudós ember	43
Magyarok ünnepe	61
Hogyan szerzik a diplomát?	71
Dolgozik az új ügyvéd	87
Aki kevesebért cseréli el a többet	96
Eltűnt régiség	114
Szemét eladás	135
Drága üzlet	145
A bogaras ember	164
Ér Sámuel feltámadása	186

A második kötet tartalma:

Bevezetés a gavallérságba	3
Hiábavaló diadal	17
Hogyan vagyunk a fejér cárral? Hova vis- nek az ősi nyomok?	26

	Oldal
A híres per	48
Titkolt érzések	56
Ispiláng-ünnep	66
Délibábos következtetés útján kiderül az Isten magyar volta	79
A hajnal köszöntése	96
Akik nagy utra készültek	109
Mikor a van-ból nincs lesz	118
Az emberek utazni kezdenek	138
Ami nincs, de azért mégis hatalom ...	146
Még egy olyan hatalom, amely nincsen ...	155
Ravasz fondorlattal boldoggá tesznek két szerencsétlent... ..	175
A híres pör vége. A páter elutazik	193
Az utolsó kend	208

Sajtóhibák.

Az első kötetben:

Oldal	Sor	helyett
65.	13	viasszaszállítását visszaállítást
163.	4	ha a szemét ha néha a szemét

A második kötetben:

35.	21	tején	tehén
38.	14	= é	é =
65.	20	Dumbar	Dunbar
82.	19	Áhrahám	Ábrahám
116.	26	viasszavert	vissza, vert
137.	27	vezekelni	vezekelnie
139.	27	tanítását	tanácsát
183.	9	Costor	Coster
195.	25	11 frt	12 frt